

**ŒEH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI
VE HİKAYAT-I NAYI
(METİN-İNCELEME)
ÖMÜR ERBAY**

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doç. Dr. Selami ECE**

**2013
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

ÖMÜR ERBAY

**ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI VE HİKAYAT-I NAYI
(METİN-İNCELEME)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Doç. Dr. Selami ECE

ERZURUM- 2013

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Selami ECE danışmanlığında, Ömür ERBAY tarafından hazırlanan bu çalışma 21 / 05 / 2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Selami ECE İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 21 / 05 / 2013

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

21/05/2013

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "**Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı ve Hikayat-ı Nayı (Metin-İnceleme)**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

XX Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
 Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

24.05.2013
Ömür EBBAY

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK**

1.1. HAYATI.....	3
1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ VE SANAT ANLAYIŞI	6
1.3. ESERLERİ	7
1.3.1. Hikayat-ı Nay.....	7
1.3.2. Divan-ı Akbiyık Sultan	7

İKİNCİ BÖLÜM**NÜSHA TAVSİFLERİ**

2.1. HİKAYAT-I NAY	8
2.2. ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI.....	9

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**HİKAYAT-I NAY**

3.1. İÇERİK ÖZELLİKLERİ.....	11
3.1.1. Tasavvuf.....	11
3.1.2. Tasavvufi Kişilikler	16
3.1.3. Tasavvufi Terimler	17
3.2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	36
3.3. DİL ÖZELLİKLERİ	36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI

4.1. İÇERİK ÖZELLİKLERİ	40
4.1.1. Tasavvuf	40
4.1.2. Tasavvufi Kişilikler	45
4.1.3. Sosyal Hayat	47
4.1.4. Aşk	48
4.1.5. Dini Düşünceler	49
4.2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	51
4.3. DİL ÖZELLİKLERİ	51

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİN

5.1. HİKAYAT-I NAY	56
5.2. ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI	85
SONUÇ.....	139
KAYNAKÇA	140
EKLER.....	142
ÖZGEÇMİŞ.....	149

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI VE HİKAYAT-I NAYI
(METİN-İNCELEME)

Ömür ERBAY

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Selami ECE

2013- Sayfa: V +149

Jüri: Doç. Dr. Selami ECE (Danışman)

Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL

Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

Bu çalışma beş bölümde hazırlandı:

İlk bölümde 15. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı şairlerinden Şeyh Muhyiddin Akbıyık'ın hayatına, sanatına ve eserlerine dair bilgiler muhtelif eserlerden toplanarak, bu bilgiler ışığında ortak kanaat tayin edildi.

İkinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde metni daha anlaşılır kılabilmek için; inceleme başlığı altında Divanın ve Hikayat-ı Nay adlı mesnevinin özellikleri ışığında, çeşitli tasnifler yapıldı. Yapılan araştırmalar sonucunda esere ait tek nüsha bulunmuş olup, bu nüsha Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde Yz. A/374 kaydı ile bulunmaktadır.

Beşinci bölümde ise Eski Türk Edebiyatı çalışmalarında uygulanan genel şablon çerçevesinde inceleme yapıldı, metinlerin transkribi yapıldı.

Bu çalışmayla şairin, edebiyat tarihindeki yeri belirlenmeye çalışılıp eserleri ortaya kondu.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Muhyiddin Akbıyık, Hikayat-ı Nay, Tasavvuf, 15. yüzyıl

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI VE HİKAYAT-I NAYI

(Text-Study)

Ömür ERBAY

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Selami ECE

2013- Sayfa: V +149

Jury: Assoc. Prof. Dr. Selami ECE

Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL

Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

This study was prepared at five parts. At first parts, Information about the life, art and study of Şeyh Muhyiddin, who was one of the poets of classical Turkish Literature in 15th century, was collected from some studies and common idea was formed thanks to these studies.

In the second, third, fourth parts, to make the article more clear, various classification was done through Divan and features of Mesnevi, called Hikāyāt-ı Nāy. As a result of studies, a copy of the work was found, and this copy is in Turkish Language Institution as a Yz. A/1374 record.

In the fifth part, the text was translated to Latin letters as a generally accepted transcription used in Turkish Literature studies. The form of translation of modern Turkish was given. The place of the poet in the history of literature is tried to determine with this study.

Key Words: Şeyh Muhyiddin Akbıyık, Hikayat-ı Nay, Tasavvuf, 15. yüzyıl

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunu; 15. yüzyılda yaşamış olan Şeyh Muhyiddin Akbıyık'ın Hikayat-ı Nay adlı eserinin, içerik (tasavvuf, tasavvufi kişilikler, tasavvufi terimler), şekil ve dil özellikleri bakımından, Divan'ının ise içerik (sosyal hayat, tasavvuf, aşk, dini düşünceler) şekil ve dil özellikleri, transkripsiyonlu metin bakımından incelenmesi teşkil etmektedir.

15. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemidir. Geçiş dönemi ürünleri hem mevcut dönemin hem de geçilen yeni dönemin özelliklerini bir arada bulundurmaktadırlar. Dolayısıyla Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı ve Hikayat-ı Nay adlı eserler hem eski dönemin hem de mevcut dönemin hususiyetlerini bir arada barındırmaktadır. Bu bağlamda, yapılan çalışma eserin özelliklerini gün yüzüne çıkarmayı, müellifin edebiyat tarihimizdeki yerini belirlemeyi hedeflemektedir.

Çalışmama bilgi ve tecrübeleriyle katkıda bulunan danışman hocam Doç. Dr. Selami ECE'ye, şahsıma kıymetli vakitlerini ayırıp karşılaştığım güçlüklerde, gösterdikleri çözüm yolları ile destek olan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL ve Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL' a teşekkürlerimi arz ederim.

GİRİŞ

ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK'IN YAŞADIĞI DEVRE TOPLU BİR BAKIŞ

XV. yüzyıl, Osmanlı Devleti için devletin gelişmesi ve yükselme dönemine girebilmesi bakımından bir fırsatlar yüzyılı olacaktır. Ancak bu yüzyıl Osmanlı Devleti için parlak zaferlerle başlamamıştır. “Osmanlı Devleti XV. yüzyıla Ankara Savaşı yenilgisiyle girer. Devlet teşkilatının ilk kuruluş denemesinin gerçekleştirildiği I.Bayezid döneminde, Tuna’dan Fırat’a kadar padişahın kulları tarafından idare edilen merkezi bir devlet sistemi oturtulmaya çalışılmış; ancak bunda başarılı olunamamıştır. Bayezid döneminde Osmanlı Devleti dünya siyasetinde bir kuvvet olarak görünmeye başlamış, Batı Avrupa’dan Orta Asya’ya Mısır’dan Altınordu’ya kadar uzanan bir bölgede milletlerarası siyasetin güç odaklarından biri olmuştur.”¹ Ancak Ankara Savaşı ile Timur’a yenilen Osmanlı Devleti yıkılış tehlikesi geçirmiştir. I. Bayezid’den sonra tahta geçen I. Mehmed devleti yeniden düzene sokmuştur. I. Mehmed’in (Çelebi) ölümü üzerine tahta II. Murad geçmiştir.

Sultan II. Murad Anadolu Beylikleri ile olan problemleri çözüp devleti yükseliş çizgisine soktukten sonra tahtı, oğlu II. Mehmed’e teslim etmiş ancak yaklaşan Haçlı tehlikesi ile yeniden tahta geçmek durumunda kalmıştır.² Bunun üzerine, II. Mehmed, eksikliklerini giderebilmesi için ikinci kez Manisa’ya şehzadeliğe çekilmiştir. Bu dönem gerek II. Mehmed gerekse Osmanlı Devleti için faydalı bir dönem olmuştur. Çünkü genç şehzade bu dönem zarfında usta hocalar elinde bilgisini genişletmiş Arapça ve Farsçayı ana dili gibi öğrenmiştir. Akşemseddin³ gibi büyük bir hocanın yanında

¹ Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2007, s.109.

² Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994, Cilt 1, s.201.

³ Şakayık’ta doğum yeri Şam ise de Hüseyin Hüsameddin Efendi’nin “Amasya Tarihi” adlı eserinde Osmancık’ta doğduğu zikredilir. Babası Şerafeddin Hamza Sami’dir. Tahsilini Osmancık ve Amasya’da tamamladıktan sonra tasavvuf mesleğine sülük ederek Hacı Bayram-ı Veli ve Zeynüddin Hafî’den feyz almıştır. (Selçuk Aydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marifet Yayınları, İstanbul 1990, s. 496-497.)

eğitimini tamamlayan genç Őhzade, babasının vefatı üzerine 1451'de ikinci kez tahta geçmiştir.⁴

Osmanlı PadiŐahları tarikat erbabına büyük hürmet göstermiŐ onların faaliyetlerini yürütebilmeleri için tekkeler yaptırmış, vakıflar kurmuŐlardır. Oyle ki Osmanlı padiŐahları sefere çıkarken bazı tarikat Őeyhlerini de yanlarında götürürler, onların ordu üzerinde olumlu etkileri olduğuna inanırlardı. zerinde çalıştığımız metinlerin müellifi Şeyh Muhyiddin Akbıyık da Akşemseddin'le birlikte İstanbul'un fethine katılmış ve yararlılıklar göstermiŐtir.⁵

Bu yüzyılda Osmanlının siyasi hayatına yansıyan deđiŐiklikler, diline ve edebiyatına da yansıdığı için dönemin edebi metinlerinde; Arapça, Farsça terkip ve gramer Őekillerinin çokluğu göze çarpar. Bunun yanında Eski Anadolu Türkçesi hususiyetleri de eserlerde fazlaca görülür.⁶ Bu durum, içinde bulunulan dönemin bir geçiş dönemi olduğu ifadesini kuvvetlendirmektedir.

Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı ve Hikayat-ı Nay adlı eserler işte bu geçiş döneminin hususiyetlerini bünyesinde barındırarak örneklendirmektedir. İleride; eserlerin muhteviyatına, Şekil ve dil özelliklerine ait olan bilgiler, geniş bir Şekilde verilecektir.

⁴ Şentürk, Kartal, s. 110-111

⁵ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatler*, Marifet Yayınları, İstanbul 1990, s.352.

⁶ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.12.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK

1.1. HAYATI

Hayatı hakkındaki bilgilere tasavvufi kaynaklardan ve ansiklopedik eserlerden ulaştığımız, müellifin hakkındaki bu bilgiler geniş kapsamlı değildir. Öyle ki bağlı olduğu tarikat silsilesinin hayatı hakkında en karışık ve az bilgiye sahip olunan mensuplarından. Asıl adı hakkında değişik eserlerde farklı bilgiler bulunmakla birlikte bunlar rivayetten öteye gidememektedir.⁷ Asıl adının Şemseddin⁸, Muhyiddin⁹, Ahmet Şemseddin¹⁰, Ahmed Şemseddin İbn-i Hacı¹¹, Akbıyık Abdullah¹², Akbıyık Abdullah¹³ olduğu muhtelif kaynaklarda zikredilmektedir.

Sultan II. Murad Han ve II. Mehmed döneminde yaşayan evliyanın büyüklerindedir. Hacı Bayram Veli ahabından olduğu ve onun sohbetinde yetiştiği kaynaklarda zikredilmektedir. Bu kaynaklarda; şeyhinin yanındayken başından geçen bir olay, hayatı hakkındaki meşhur bir menkabe olarak anlatılmaktadır. Hayatına dair ifadeler bu menkabeden alınmıştır. Menkabeye göre:

Hacı Bayram Veli'nin kapısına düşüp özünü saflaştırmakla uğraşırken halvet sırasında dünya hevesi onu sarmış ve mal mülk edinme gayreti içerisine girmeye meyletmiştir. Bunu gören şeyh onu uyardıysa da o, her seferinde aksini savunmuştur¹⁴ ve şeyhine cevaben, “ed-dünyâ mezraa' tü'l-ahire”¹⁵ (Dünya ahiretin tarlasıdır.) ifadesini kullanmış bir başka kaynağa göre ise

“Ekmeyen biçmedi bu mezra' da el-ħaşıl
Kime lazım ise ekmek aña lazım ekmek”¹⁶

⁷ Hasan Kamil Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdayi ve Celvetiyye Tarikati*, Erkam Yayınları, İstanbul 1999, s. 182.

⁸ Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1968, s. 101.

⁹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahud Tezkire-i Meşahir-i Osmaniyye*, Sebil Yayınevi, İstanbul 1997, Cilt 1, s. 404.

¹⁰ Mecdi Mehmed Efendi, (Haz. Abdulkadir Özcan), *Şakayık-ı Numaniyye ve Zeyilleri*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, Cilt 1, s. 116.

¹¹ Mehmed Şemseddin Efendi, *Yadigar-ı Şemsi*, Bursa Vilayet Matbaası, Bursa 1332, s. 220.

¹² Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Cilt 1, s. 12.

¹³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melamilik ve Melamiler*, Devlet Matbaası, İstanbul 1931, s. 39.

¹⁴ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979, Cilt 5, s. 97.

¹⁵ Mecdi Mehmed Efendi, Cilt 1, s. 124-125

¹⁶ İsmail Belig Efendi, *Güldeste-i Riyaz-ı İrfan ve Vefeyat-ı Danişveran-ı Nadiredan*, Hüdavendigâr Matbaası, Bursa 1287, s. 221.

beyitini söylemiştir. Bunun üzerine şeyhi onu, sohbetlerinden menetmiştir. Akbıyık Sultan tekmeden dışarı çıkarken başından külahı düşmüş, bunu şeyhinin kerameti olarak bilmiş ve ahir ömründe bir daha başına bir şey takmamış, keşf ve keramet ehli olarak yaşamıştır.

“Bu mu‘āmeleden şeyh daḥī dilg̃ir olub kaṭ‘ riṣṭei’l-fet iderek ba‘de’l-yevm bizimle şoḥbet itme didiñde Meczūb teng ḥavşala-i sāde derūn hiddetle dervāze şeyh mezbūrdan bīrūn olmaḵ eṣnāsında serinden tāc u külāhı zemīne ḡaltān şermende-i nazār pīr ve cevāb olmaḡın

Ne lāzım şeyh elinden kisvet tāc reyyā almaḵ
Belāsız başña iy dil maksūduñ belā almaḵ¹⁷

mazmūnı üzere terk-i arāyiş tāc u pāyān ‘ömrine deḡin mekşūfū’l-re’s olmaḵla ibtiḥāc itmiştir.”¹⁸

Bu durum Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı’nda ise şu beyitlerle anlatılmıştır:

Şeyḡ kaḡır terk it didi bu menzili
Dir mürīd ben cān virüb buldum anı (132)

Şeyḡi eydür zāyi‘ itmegil emek
Dir şavāb olmaz mürīd böyle dimek (133)

Beni istemez ki mañşıb ehli olam
Bunca maḡcūb ḡullara irşād kılam (137)

Bil olur bu her ḡaraż ehli ḡased
Şeyḡ mürīdūñ arasında düşdi sed (140)

Akbıyık Sultan; II. Murad ile Kosova Savaşı’na, II. Mehmed döneminde Akşemseddin ile beraber İstanbul’un fethine katılmış olup ordunun manevi yönünün kuvvetlendirilmesinde etkili olmuştur. Bu savaşlarda gösterdiği yararlılıklar üzerine II. Murad tarafından kendisine Cemaziyelevvel 841(Kasım 1437) tarihli temlikname ile Bursa-Yenişehir yakınlarındaki Austos köyü bağışlanmıştır.¹⁹ Bu köyün gelirleri ile çok

¹⁷ Bu beyit aynı zamanda Bayramiliğin bir kolu olan Melamiyyenin adabına vurgu yapmaktadır. Melamiler taç (tören) ve hırka (özel giyim) giyimine karşıdırlar. (Sarı Abdullah Efendi, *Semeratü’l-Fuad*, Neşriyat Yurdu, 1967, s. 150 -151.)

¹⁸ İsmail Belig Efendi, s. 221 -222

¹⁹ Mehmed Şemseddin Efendi, s. 220 -221

zengin olmuş olup Bursa'da fakir fukaranın kalacağı konaklar yaptırmış ve mülkünü Allah yolunda harcamıştır. Bursa ve İstanbul'da kendi adı ile anılan iki mahalle yine Bursa'da kendi adı ile anılan bir külliye vardır. Ancak bu külliyyeden günümüze bir tek cami kalmış olup kendisi de bu cami bahçesinde medfun bulunmaktadır.

Akbıyık Sultan'ın ailesine dair, kaynaklarda çok az bilgi bulunmaktadır. Mevcut kaynaklar bir oğlu olduğunu, oğlunun Mevlana Ali Arabi Hazretlerinden ders aldığını ifade eder. Ayrıca onun, babası gibi meczup tavırlı olup sarık kullanmadığı, keş ve keramet sahibi olduğu bilinmektedir.²⁰

Akbıyık Sultan; Celvetiyye tarikatı silsilesinde, Hacı Bayram-ı Veli'den sonra gelip kendisinden sonra gelen Hızır Dede, Mehmed Muhyiddin Üftade ve Aziz Mahmud Hüdayi'nin bu silsileye bağlanmasında etkili olmuştur.²¹

Akbıyık Sultan'ın, Hacı Bayram-ı Veli'nin halifesi olması Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı'nda şu beyitle anlatılmıştır:

Görün zâhirde bātında olam ben
Halife kıldı Allâh bu zamâne (263)

Aziz Mahmud Hüdayi'nin, Akbıyık Sultan'ın saçını kesmeme adetini ihya edip dervişlerine saçlarını uzattırdığı "Kurban mahalli olan (Mina)'ya kadar başlarınızı traş etmeyiniz."²² ayetinin mâ-sadakınca fenafi'llâh ve bekâbillâh mertebesine ulaşmadıkça kestirmediği belirtilmektedir.²³

Hacı Bayram Veli'nin adına izafe edilen Bayramiyye tarikatının; Şemsiyye, Melamiyye, Celvetiyye, İseviyye, Hamzaviyye, Tennuriyye ve Himmetiyye adlarında şubeleri bulunmakta olup, Akbıyık Sultan'ın bu şubelerden hangisine mensub olduğuna dair kesin bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak Divan'ındaki şu beyit:

"Kamū sırlar ider bu 'ışkı ifşâ
İriş gel 'aşkla sen himediyem ben" (244)

onun bu şubelerden Himmetiyye mensubu olduğunu göstermektedir.

Akbıyık Sultan 860/1455 -1456 yılında vefat etmiş olup türbesi Bursa'da kendi adına yaptırdığı caminin bahçesinde bulunmaktadır.

²⁰ Mecdi Mehmed Efendi , Cilt 1, s. 124 -125.

²¹ Yılmaz, s. 161

²² (2. Bakara: 196)

²³ Yılmaz, s. 231

1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ VE SANAT ANLAYIŞI

Üzerinde çalıştığımız metinlerin müellifi Akbıyık Sultan'ın edebi kişiliği ve sanat anlayışına dair tezkirelerde, edebiyat tarihlerinde ve tasavvufi eserlerde çok kısıtlı bilgi bulunmaktadır. Ayrıca bazı kaynaklar şair olduğuna dair bir bilginin bulunmadığını fakat eski mecmualarda şiirlerine rastlandığını zikretmektedir.²⁴ Buna bağlı olarak şairin, sanat anlayışına ve edebi kişiliğine dair özellikleri, eserleri üzerinde yapmış olduğumuz çalışmalarla elde ettik.

Bu çalışmalarda elde ettiğimiz verilere göre şair; eserlerini Eski Anadolu Türkçesi ile yazmakta, İslam dininin etkisi şiirlerinin hepsinde görülmektedir. Eserlerinde ilahi aşk işlenmiş olup mecazi aşk unsurlarına rastlanmamıştır. Bir şeyh olması dolayısıyla eserlerinde; tarikatın adablarına, manevi mertebelerin nasıl elde edilebileceğine, kendisinin Bayramiyye tarikatı silsilesine nasıl dahil olduğuna, hakiki aşka nasıl ulaştığına dair beyitlere yer vermiştir.

²⁴ Mehmed Şemseddin Efendi, s. 220 -221

1.3. ESERLERİ

Akbıyık Sultan kaydına ulaştığımız hiçbir eserde müellifin eserlerine dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak Türk Dil Kurumu Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan Yz. A/374 numaralı bir mecmuadan şairin Hikayat-ı Nay adlı mesnevisine ve Divan'ına ulaşmaktayız.

1.3.1. Hikayat-ı Nay

Hikayat-ı Nay dini ve tasavvufî bir mesnevidir. Eser, maneviyatta ilerlemeye çalışan bir salikin, sülukunda geçirdiği aşamaları ve bu aşamalarda karşılaştığı makamlar karşısındaki tavrını konu edinmektedir. Mesnevinin, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Makalat adlı eserinden hareketle yazıldığı bazı kaynaklarda zikredilmektedir.²⁵ Bu sonuca nasıl varıldığına dair yaptığımız araştırmada, mesnevinin muhteviyatı ile Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Makalat adlı eserinin muhteviyatı arasında sıkı bir bağ olduğu kanaatine vardık. Hacı Bektaş-ı Veli Hazretleri Makalat'da şeriat, tarikat, marifet ve hakikatın 10'ar makamı olduğunu belirtiyor²⁶ ve bunları birer birer açıklıyor, mesnevide ise bu makamlar, Makalat'daki gibi teferruatlı olmasa da salikin manevi yolculuğundaki aşamalar olarak ifade ediliyor.

Eser 41 varak olup her varakta 9 beyit bulunmaktadır.

1.3.2. Divan-ı Akbıyık Sultan

Divan-ı Akbıyık Sultan bir mesnevi ile başlamaktadır. Mürettep divanlarda başta kasideler olur ve kasideler bütün öteki şiirlerden önce gelirler. Bu cihetle Divan-ı Akbıyık Sultan mürettep bir divan değildir. Divan'ın ulaşabildiğimiz tek nüshası olup bu nüsha Türk Dil Kurumu Türkçe Yazma Eserler Koleksiyonunda A374/2 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Akbıyık Sultan Divanı; hacimli bir eser olmayıp bünyesinde, 2 mesnevi, 28 gazel ve vezni tespit edemediğimiz bir şiiri barındırmaktadır.

²⁵ Şentürk, Kartal, s. 156

²⁶ M. Esad Coşan, (Haz. Hüseyin Özbay), *Hacı Bektaş-ı Veli Makalat*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

İKİNCİ BÖLÜM NÜSHA TAVSİFLERİ

Yaptığımız araştırmalar neticesinde Akbıyk Sultan Divanı ve Hikayat-ı Nay adlı eserlerin elde bulunan tek nüshalarına, Türk Dil Kurumu Türkçe Yazma Eserler Koleksiyonundan ulaşmaktayız. Bu nüshaların özellikleri şunlardır:

2.1. HİKAYAT-I NAY

Genel Bilgiler²⁷

Arşiv Numarası	: A374/1
Eser Adı	: Hikayat-ı Nay
Yazar Adı	: Şeyh Akbıyk Muhyiddin (15.yy)
Müstensih	: Belirtilmemiş
Konu	: T.811.215
Dili	: Türkçe
Telif Tarihi Hicri (Miladi)	: 0 (0)
İstinsah Tarihi Hicri (Miladi)	: 0 (0)
İstinsah Yeri	: Belirtilmemiş
Bulunduğu Yer	: Türk Dil Kurumu
Koleksiyon	: Türkçe Yazmaları Koleksiyonu
Dvd Numarası	: 796

Özellikleri

Boyut (Dış-İç)	: 147x104-100x60 mm
Yaprak	: 5a-44b
Satır	: 9
Yazı Türü	: Harekeli iri nesih
Kağıt Türü	: Yonca Filigranlı

²⁷Nüsha tavsifinde şu kaynaktan yararlanılmıştır: Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu, (2012), Erişim Tarihi: 03 Şubat 2012, [http:// www.yazmalar.gov.tr](http://www.yazmalar.gov.tr)

Notlar

Türkçe harekeli iri nesih hatla, 147x104-100x60 mm. ölçüsünde 9 satırlı 5a-44b yapraklarında yonca filigranlı kağıda yazılmıştır. Sırtı yırtılmış kahverengi meşin, kapakları solmuş ebru kaplı mukavva bir cilt içerisindedir.

Başlangıç Cümlesi

‘Āşķ erinüñ diñle vaşf-ı hālını
Nice olurmuş ‘āşķıñ aḥvālını

Bitiş Cümlesi

Ma‘ nā şüret pādişah bil bu gulām
Tonumı giydi o sultān ve’s-selām

2.2. ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI

Genel Bilgiler²⁸

Arşiv Numarası	: A374/2
Eser Adı	: Divan
Yazar Adı	: Akbiyık Muhyiddin Şeyh (Şems-i Huda)
Müstensih	: Belirtilmemiş
Konu	: T.811.215
Dili	: Türkçe
Telif Tarihi Hicri (Miladi)	: 0 (0)
İstinsah Tarihi Hicri (Miladi):	0 (0)
İstinsah Yeri	: Belirtilmemiş
Bulunduğu Yer	: Türk Dil Kurumu
Koleksiyon	: Türkçe Yazmaları Koleksiyonu
Dvd Numarası	: 697

²⁸ Nüsha tavsifinde şu kaynaktan yararlanılmıştır: Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu, (2012), Erişim Tarihi: 03 Şubat 2012, [http:// www.yazmalar.gov.tr](http://www.yazmalar.gov.tr)

Özellikleri

Boyut (Dış-İç)	: 147x104-100x60 mm
Yaprak	: 44b-114b
Satır	: 9
Yazı Türü	: Harekeli iri nesih
Kağıt Türü	: Yonca Filigranlı

Notlar

Türkçe harekeli iri nesih hatla, 147x104-100x60 mm. ölçüsünde 9 satırlı 44b-114b yapraklarında yonca filigranlı kağıda yazılmıştır. Sırtı yırtılmış kahverengi meşin, kapakları solmuş ebru kaplı mukavva bir cilt içerisindeydir. 44b-66b yaprakları arasında bir mesnevi, 67a-80a yaprakları arasında şiirler, 80a-94a arasında bir mesnevi, 94b-114b yaprakları arasında şiirler bulunmaktadır. Şiirlerinde *Şems-i Huda*, *Şems*, *Şemseddin* mahlaslarını kullanır.

Başlangıç Cümlesi

Gelüñ iy ʿ aşık şâdıķ erenler
Bu ʿ ışık yolına cān virüb girenler

Bitiş Cümlesi

Berāber nisbet oldı her vücūda
Başar toprak yüzün şāh-ı gulāmı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİKAYAT-I NAY

3.1. İÇERİK ÖZELLİKLERİ

3.1.1. Tasavvuf

Biruni'ye göre tasavvuf kelimesi eski Yunancada “Bilim, hikmet ve düşünce” manalarına gelen “sufi” kelimesine dayanır, ondan tarif edilerek türetilmiştir.²⁹ Tasavvuf bir hal ilmi olup onunla ilgili tariflerde bu hal ilminin bir neticesi olarak değerlendirilmelidir.³⁰ Tasavvufa dair farklı kaynaklarda farklı tarifler yapılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Cüneyd³¹'e göre “Tasavvuf kalp huzuru, mürakabe hali ve dağınık olmayan zihinle Allah'ı zikretmek, sema ile vecde gelmek, sünnetle uygun şekilde amel etmektir”.³²

Amr b. Osman Mekki³³'ye göre “Tasavvuf kulun her zaman, o an içinde işlenmesi en uygun olan amelle meşgul olmasıdır.”³⁴

Kuşeyri³⁵'ye göre “Tasavvuf, masivallahtan müstağni olmak, bilinmemeyi ihtiyar etmek ve hayırlı olmayan şeylerden sakınmaktır.”³⁶

Hicri 233 yılında vefat eden Ebu Bekir Kettani³⁷'ye göre “Tasavvuf ahlak demektir. Ahlaken bir kimseden önde olan tasavvuf bakımından da önde olur.”³⁸

²⁹ Abdulhalim Mahmud, *İmam Gazali El-Munkizü Mine'd Dalal Şerhi ve Tasavvufi İncelemeler*, Kayhan Yayınları, İstanbul 1990, s. 220.

³⁰ Eraydın, s. 37

³¹ “Sufi zahitlerden olup doğduğu yer Irak'tır. Fakat aslen Nihavend'dendir. Mutasavvıfların beyi ve imamıdır. Ebu Sevr mezhebinin fakihlerindedir, 297 (909) senesinde vefat etmiştir.” Abdülkerim Kuşeyri (Haz. Süleyman Uludağ), *Kuşeyri Risalesi*, 6. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul 2012, s. 117.

³² Kuşeyri, s. 369

³³ “Sufi zahitlerdendir. Tarikat ve usul (akait) konularında sufiler zümresinin şeyhi ve bu taifenin imamıdır. Ebu Said Harraz'ın sohbetinde bulunmuştur, 291 (903) senesinde vefat etmiştir.” Kuşeyri, s. 122

³⁴ Kuşeyri, s. 369

³⁵ “Horasan Üstadı diye tanınan Ebu Kasım Abdülkerim Kuşeyri'dir. Nişabur civarındaki Üstüva kasabasında Rebiulevvel 376/ Temmuz 986'da dünyaya gelmiştir. Babası ve annesi cihetinden Arap kabilelerine mensuptur. 16 Rebiulevvel 465/2 Aralık 1072'de vefat etmiştir.” Kuşeyri, s. 14-15

³⁶ Kuşeyri, s. 367

³⁷ Bağdatlıdır. Cüneyd, Harraz ve Nuri'nin sohbetlerinde bulunmuştur. Mekke'de 322 (933) senesinde vefat etmiştir. Kuşeyri, s. 134

³⁸ Kuşeyri, s. 369

Tasavvufa ahlaka dair tanımlar getirenler, ilk mutasavvıfın Hz. Peygamber (S.A.V.) olduğunu kabul etmektedirler. Bunun yanında, tasavvufu sadece ahlaki bir zemine oturtmanın yanlış olduğunu savunanların sayısı da azımsanmayacak kadardır.³⁹ Çünkü tasavvuf; bir hayat tarzı, hayatın bütününe içine alan bir bakış açısı, insanı, Allah'tan başkasını düşünmekten meneden bir disiplindir.

Müellifin; Bayramiyye tarikatine mensup bir şeyh olması münasebetiyle eserindeki tasavvufi eğilimlere, Bayramiyye tarikatinin tasavvufi görüşleri ışığında bakmak daha doğru olacaktır. Fakat Hacı Bayram-ı Veli'nin elde bulunan dört adet şiiri, bir risalesi ve mektubundan başka eserinin olmaması ve bu eserlerin bünyesinde de tarikatın adab ve erkanına dair ifadelerin bulunmaması, bizleri araştırmamızda zor bir safhaya sürüklemiştir. Bu bağlamda, yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde tarikatın; cezbe, muhabbet, ve sırr-ı ilahi denilen üç esasa dayandığı sonucuna vardık. İncelememizi bu üç esas dahilinde yapmış bulunmaktayız.

Cezbe; tasavvufta, Allah'a koşmak, ilahi inayetin gereği olarak Cenab-ı Hakk'ın, kendisine giden yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna bahşedip, çabası ve çalışması olmaksızın onu kendisine çekmesi ve yaklaştırması anlamlarına gelir.⁴⁰ Cezbeye tutulan velilere meczup denir. Cezbe hali sürekli olabileceği gibi kısa süreli de olabilir. Müellifin eserleri incelendiğinde cezbe halinin, onda sürekli olduğu görülür. Ayrıca müellifin, Akbıyık Meczip olarak tanınması bu kanaati destekler. Hikayat-ı Nay adlı eser Bayramiyye'nin bu üç esasından biri olan cezbeyle ifade eden, anımsatan beyitlerle doludur. Bunların en belirginlerinden bir kaçısı şu beyitlerdir:

Cān sürerdi derd-i yār ile şafā
Kesme bizden derdüñi ey pür-vefā (5)

Ġaybet ü ħāzret baña yeksānıdı
‘Aql u nefis ü cismümüz pür cānıdı (7)

Göz görür anı neye kılsa nazar
Baña bir olmışdı anda ħayr u şer (11)

³⁹ Abdulhalim Mahmud, s. 229

⁴⁰ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 88.

Ben bu hâlde yüriridüm nāgehān
Artdı şevki ma' şūkuñ cānda hemān (16)

Dilerem 'ilmümi sen cehl eylegil
Bu benüm her müşkilüm sehl eylegil (24)

Seni bildür baña müşkil qalmasun
Eyle vaşl-ı 'ayna ğayrum qalmasun (25)

Bî-dil ü bî-cān ben oldum bî-nevā
Anda her bî-gāne baña āşinā (38)

Ben muḥabbet baḥrine ṭalmışıdum
Baḥr-i 'ayna ḳatreml şalmışıdum (39)

'Işq eri ba' de'l-vişāl olur sülük
Yüregi vāşıllaruñ delük delük (46)

'Ayn oluram ğayrıken yoq 'itibār
Neyleyesüm bilmezem gitt' ihtiyār (52)

Bî-cihet degül cihetten ol berî
Cān u dil diler göre ol serverî (57)

Cān içinden çağıran ol sevdüğüm
Ḥasret olup görmege ol ivdüğüm (72)

Bî-dil ü cān āña iḳdām eyledüm
Zülfümi cān boynına dām eyledüm (83)

Muhabbet; sevgi, şefkat, adalet ile ilgi gösterme ve saadet sembolüdür. Sevgi, insan hayatına renk veren, ışık saçan, huzur ve mutluluk veren bir değerdir.⁴¹ Kişi Allah ve Resulünü sevmedikçe hakiki mümin olamaz. Allah'ı sevmek, onu zikretmek ve

⁴¹ H.Ali Bilginer, *Tasavvuf ve İhlas*, Gonca Yayınevi, İstanbul 2000, s.42.

daima hatırlamaktır. Müellif, Hikayat-ı Nay adlı eserde muhabbete dair birçok beyite yer vermiştir. Bunlara örnek verecek olursak:

Ben muhabbet baħrine almışıdum
Baħr-i ‘ayna atremi şalmışıdum (39)

Yokdur olmaz ‘ařıķa dārü’l-ķarār
Dünyā ‘uķbā ‘ařıķa vaşl-ı nigār (49)

İşidürem bī-cihette ol āvāz
Cān içinden eylerem dosta niyāz (55)

‘Ařıķ u müřtāk olub ħalk diñleşür
Kendüler bilmez velī cān iñleşür (87)

Yine virib baña faźluñ yā İlāh
Ķulaġuz olsun gelüb iy pādiřāh (122)

Yaķdı benlik düşdi ‘ıřķ cān şem‘ine
Varlıġum külin şavurd’ol yil yine (175)

İy Ĥuzāī ma‘ řūķa sen durma var
Vařla irdüñ var nūruñ sen eyle nār (292)

Sırr-ı İlāhi; gönül ehlinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediġi hususlar, tasavvufi duygular ve bilgilerdir.⁴² Hikayat-ı Nay adlı eserde sırr-ı ilahiye mazhar olmaya dair birçok beyite yer verilmiştir. Bunlara örnek verecek olursak:

Didi baña birdür illā bir degül
Sırr-ı ħaķķı bilmeyenler er degül (243)

Yā Ĥızır eydivir baña bunı
Cümle sırlar ma‘ lumı dirler seni (249)

Her vücūduñ cünbüři esrār-ı ħaķķ
Dime bāřıl ħaķķ göziyle ħaķķa baķ (284)

⁴² Uludaġ, s.317

Söziyi ben dut diyü kıldum beyān
Sır sözi sırrı saña olmaz ‘ayān (344)

Oldı haqqıñ sırrı kıldan āşikār
Kul mıdur mir’āta bağ gör sen nigār (346)

Semeratü'l-Fuad adlı eserde rastladığımız “Akşemseddin’in Muhyiddin İbnü'l-Arabi’yi savunan “Def’u meṭāini’ş-şūfiyye” adlı bir eserinin olması, Bayramiyye mensuplarında vahdet-i vücud anlayışının olduğunu gösterir.”⁴³ ifadesi bizi Hikayat-ı Nay adlı eserde vahdet-i vücuda dair ifadeleri aramaya sevk etmiş, bulmuş olduğumuz sonuçlar beyitler şeklinde aşağıda sıralanmıştır:

Keşret içre vahdete cān ğarğıdı
‘Āşık-ı ma‘şūk bir adı farkıdı (10)

Düşmişidüm ben bu vahdet baħrine
Kaṭre deryā içre düşse farkı ne (15)

Yine gördüm keşret ü vahdet hemān
‘Āşık u ma‘şūk ‘ışk çünki oldı iy cān (105)

Varlıgum ğarğ vahdetüñ deryāsına
Yüz sürem yok kimse ħāk-i pasına (148)

Sufilerin; biliş, görüş ve oluş dedikleri, tasavvufi terim olarak ilme’l-yakin, ayne’l-yakin, hakka’l-yakin olarak bilinen ve tevhidin üç mertebesinde (tevhid-i ef’al, tevhid-i sıfat, tevhid-i zat) geçilmesi zorunlu olan bu üç merhale Hacı Bayram-ı Veli’nin şiirinden alınmış şu beyitle:

Bayram özünü bildi bileni anda buldı
Bulan ol kendü oldı sen seni bil sen seni

⁴³ Sarı Abdullah Efendi, s.145

Bayramiyye tarikatine “bilmek, bulmak, olmak” şeklinde geçmiştir.⁴⁴ Müellifin Bayramiyye şeyhi olması münasebetiyle Hikayat-ı Nay adlı eserde bu üç merhale şu şekilde yer edinmiştir:

‘Āşık oldur cümle hâlde āşikār
Bile bula aña gör ne ol nigār (3)

Ben dilerüm bilmesüz bilem seni
‘Ayn oluben bilmesüz bulam seni (22)

Yine gördüm bir şüret ‘ayne’l-yakīn
İstedüğüm bende ol haqqā’l-yakīn (301)

3.1.2. Tasavvufi Kişilikler

Hikayat-ı Nay adlı eserde tasavvufi kişiliklere sık olarak rastlanılmamakla birlikte yapılan inceleme neticesinde elde edilen isimler aşağıda sunulmuştur:

Adem: Tasavvufta; Allah’ın yeryüzündeki halifesi insan-ı kamil; kainattaki bütün hakikatleri kendisinde topladığı için kevn-i cami ve ruh-ı alem denilen ve bütün ilahi isimlerin ve sıfatların mazharı olan insan anlamlarına gelmektedir.⁴⁵ Hikayat-ı Nay’da şu beyit içerisinde Adem ismine rastlanmaktadır:

Hoş teferrüc ben kıldurdum ‘ālemi
Her vücūd ehlini İbn-i Ādemi (30)

Süleyman: Burada kastedilen, rüzgarın emrine verildiği Kur’an-ı Kerim’deki kıssalarla sabit olan Süleyman peygamberdir. Hikayat-ı Nay’da şu beyitler içerisinde Süleymān ismine rastlanmaktadır:

Benligümmiş gitti çün perde hemān
Yile bindümdi Süleymān men revan (176)

⁴⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvuf*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2010, s. 69-70.

⁴⁵ Uludağ, s.23

Ben Süleymān oluben bindüm yile
Bu'l-acāb gitsem nire ma'şūḳ bile (298)

Hızır: Burada Hızır olarak kastedilen kişi Bayramiyye silsilesine, eğitimini Akbıyık Sultan yanında tamamlayarak dahil olan ve Akbıyık 'tan sonraki halife Hızır Dede'dir. Hikayat-ı Nay'da şu beyitler içerisinde Hızır Dede'nin ismine rastlanmaktadır:

Baḅa Hızır eydür ki ayru olmadı
Biledür cümlesi anı bilmedi (200)

Her vücūda Yā Hızır ḥaḳḳ bir midür
Küfr-i imān ehline ol ḥaḳḳ var mıdur (206)

Her vücūduñ kısmetin ḥaḳ m'eyledi
Eydivirgil Yā Hızır ḥaḳ m'eyledi (210)

Didi didüm pes bu ḥaḳḳ suḳı nedür
Sırrı tıyduñ der Hızır udun mıdur (213)

3.1.3. Tasavvufi Terimler

Hikayat-ı Nay adlı eserde, tasavvufi istilahlara madde başlıkları altında incelenmiş olup bu maddeler şunlardır:

1. Makam ve Makamat

Makam, salikin tasavvuf yolunda katettiği merhale olarak ifade edilmektedir.⁴⁶ Ayrıca makam; salikin bütün ibadetlerinde Hakk'ın huzurunda olduğunu, Hakk'ın ona nazar ettiğini hissetmesi ve ona göre hareket etmesidir. Buna ihsan makamı da denir. Hikayat-ı Nay adlı eserde makam ve makamatı örneklendiren beyitlere sıkça rastlanılmaktadır. Bunlar:

Bir nefesde niḳe yüz biñ biñ maḳām
Ben geḳüben giderem diñle'y imām (193)

⁴⁶ Uludağ, s. 234

Her maḳāmda çünki ḥaḳḳ ḥāzır durur
Ḳavle fi'le cümle ḥaḳḳ nāzır durur (201)

Ḥaḳ ḳulına her maḳām iḥsān olur
Her ḳulına feyz-i ḥaḳḳ yeksān olur (205)

Baḥā eydür ol Ḥızır iş bu maḳām
Kim bulursa her vücūd olur ḡulām (280)

Ḳodum irdüm ben vücūd arz u āsmān
Ol maḳāmı Cebrāil ḳıldı hemān (318)

Gel didi vardum irişdüm bir maḳām
Varmadı ol menzıl görmez ḥāş u 'ām (327)

Fān ḳul olsa āsumān olur zemin
'Ayn-ı maḥza bil maḳām budur hemīn (332)

Bil bu iksinden maḳāmuñ ḳanḳıdur
Bilmeyenüñ sen bil oldı nārı nūr (351)

Bu maḳāma irmeyen inkār ider
Gördi bildi kim buña ikrār ider (354)

2. Derd

Sevgiliden sevene geçen ve katlanılmasına güç yetmeyen haldir. Allah'tan uzak düşme anlamında olanı hüsrandır. İlahi aşk yani Allah'a yakınlaşma olarak algılananı makbul olup istenen, arzu edilendir.⁴⁷ Hikayat-ı Nay adlı eserde derde dair birçok beyite rastlanmaktadır:

İlle ḥālüm ben nidem bülmez ḳarār
Aḡlaram derdile ḥasret zār u zār (44)

Vardum ol āvāz geldügi yire
Derd ile müştāḳ ḥasret yüz süre (109)

⁴⁷ Uludağ, s. 103

İhtiyārum gitti şabrum qalması
Meclis ehli birsi derdüm bilmedi (113)

Didüm eydür ben cevābın bilmezem
Dertlüyem dermānın arzu kılmazam (251)

Cān-ı gönlüm aldı virdi derd-i yār
Qalması şabr u qarārum ihtiyār (299)

İstedüm bu derde dermān qalması
Her vücūduñ ehli yoldaş olmadı (326)

3. Mest

Mest, Arapça bir sözcük olup sarhoş, sermest anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise aşkın, aşğın bütün varlığına hakim olması, iliklerine işlemesi demektir.⁴⁸ Hikayat-ı Nay adlı eserde meste dair beyitlere sıkça rastlanmaktadır:

Olmuş idi cān u dil hayrān u mest
Ben yürürdüm mest ü maḥmūr-i elest (6)

Mest ü hayrān otururdum bahçede
Cümle aşḥābumla bile iy dede (37)

Mest ü hayrān otururdum bahçede
Cümle aşḥābumla bile iy dede (33)

Cān u gönlüm mest düşüb oldu ḥarāb
İhtiyārsuz şūretüm kıld' ıztırāb (99)

‘Āciz anda her vücūd hayrān u mest
Her kemāl ehli der anda oldı nist (180)

Mest dururlar enbiyā vu evliyā
Ol ılısımı açamaz şāh-ı geda (182)

Did' işitdüm ol kapudan girmişem
Mest ü hayrān velī olub durmuşam (315)

⁴⁸ Uludağ, s.245

4. Can

Can; Farsça bir sözcük olup can, ruh, nefis anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise insan ruhu, ilahi (rahmani) nefes, Hakk'ın tecellileri anlamlarına gelmektedir.⁴⁹ Hikayat-ı Nay adlı eserde cana dair beyitlere sıkça rastlanmaktadır:

Cümle cism-i cān vücūd-ı ḥaqqıla
Fāni olmaz ḥaqqı'olan kıldan kıla (223)

Ben ayıtdum Yā Hızır bu cism ü cān
Eydivir sen bunları olur mı fān (225)

Dir Hızır cāndur ḳadīm tendür fenā
Ben didümdi sen fenāya nedi ne (226)

Cān u tende ben didüm birdür suāl
Birsi ḥāldür birisi maḥsūs maḳāl (226)

Ten taḡayyür ola cān daḫı olur
Birbirinden ayru bunlar kim görür (228)

Ḳavl-i fi' li ten dise bildüm nedir
Ḳavl-i fi' li āletüñ cāndan gider (277)

Cān degül midür diyen dilde kelām
Eydivirgil bunı baña yā imām (278)

5. Safa

Safa Arapça bir sözcük olup temizlik, duruluk, arılık, zevk, keyf anlamlarına gelir. Tasavvufta ise sufilerin safā sahibi olduğu vurgulanarak her şeyin onlarla duruluḡa kavuşacağı ifade edilir.⁵⁰ Hikayat-ı Nay adlı eserde safâ kelimesinin geçtiği beyit şudur:

Cān sürerdi derd-i yār ile şafā
Kesme bizden derdüñi ey pür-vefā (5)

⁴⁹ Uludağ, s. 83

⁵⁰ Uludağ, s. 303

6. Sabır

Sabır; Arapça bir sözcük olup dayanma, dayanıklılık anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikayetçi olmamak, sızlanmamak, yakınmamak anlamlarına gelir.⁵¹ Hikayat-ı Nay adlı eserde sabır kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Cân-ı gönülüm aldı virdi derd-i yâr
Kalmadı şabr u qarârum ihtiyâr (299)

İhtiyârum gitti şabrum kalmadı
Meclis ehli birsi derdüm bilmedi (113)

7. Şevk/ İhtiyak

Şevk ve ihtiyak tasavvufta gönlün sevgiliyle buluşma arzusu olarak tanımlanmaktadır.⁵² Hikayat-ı Nay adlı eserde şevk/ ihtiyak kelimelerinin geçtiği beyitler şunlardır:

Otururdum mest olub pür-şevkile
Çarķıdum derde bu ben kıldan kıla (41)

Gördüğümce yine artar ihtiyāk
Vāşıl iken baña niçün bu firāk (45)

8. Nispet

Nispet tasavvufta itiraf, salikin bağılı olduğu hal manalarına gelir ve salik bu hal ile tanınır. Nispet iki türdür: Hak nispeti ve halk nispeti. Halk kaybolunca Hak, Hak kaybolunca halk ortaya çıkar.⁵³ Hikayat-ı Nay adlı eserde nispet kelimesinin geçtiği beyit şudur:

Çavl u fi' lüm bend'anuñ her ihtiyâr
Din ü millet nisbet oldu tār u mār (13)

⁵¹ Uludağ, s. 303

⁵² Uludağ, s. 333

⁵³ Uludağ, s. 278

9.Vasl

Vasl, tasavvufta gaib olana (Hakk'a) ermektir.⁵⁴ Hikayat-ı Nay adlı eserde vasl kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Niçe niçe baña bu vaşl-ı firāk
Baña eylegil ebed yakın ırāk (29)

Ṭālib ü maṭlūb ṭaleb gitmişidi
Vaşl-ı 'ayna ğayrumuz irmişidi (40)

Işk eri ba' de'l-vişāl olur sülük
Yüregi vāşıllaruñ delük delük (46)

10. 'Ayn

Ayn, tasavvufta bir şeyin Allah ilmindeki suretidir. Hikayat-ı Nay adlı eserde 'ayn kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Ben dilerüm bilmesüz bilem seni
'Ayn oluben bilmesüz bulam seni (22)

Seni bildür baña müşkil kalmasun
Eyle vaşl-ı 'ayna ğayrum kalmasun (25)

'Ayn-ı ilm eyle benüm cehlüm ebed
Baña saña dünyā 'uqb olmaya sedd (27)

Yoğımış ğayrı anuñ 'aynı imiş
Bilmeyenler 'aynına ğayrı dimiş (31)

⁵⁴ Uludağ, s. 375

11. Rıza

Rıza, tasavvufta iradeyi ortadan kaldırmak, kaderin acı tecellileri karşısında kalbin huzur ve sükun halinde olması anlamlarına gelmektedir.⁵⁵ Hikayat-ı Nay adlı eserde rıza kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Ḥaqq rızāsın kãdadur bilür misin
Ḥaqqı imdi isdeseñ bulur mısın (199)

Her vücūd ehl-i rızānuñ kulıdur
Her vücūd gitse nir'anuñ yolıdur (255)

12. Katre

Katre, tasavvufta ilahi tecelliler, kalp, insan-ı kamil anlamlarına gelmektedir. Hikayat-ı Nay adlı eserde katre kelimesinin geçtiği beyit şudur:

Düşmişidüm ben bu vaḥdet baḥrine
Ḳatre deryā içre düşse farkı ne (15)

13. Cisim

Cisim; tasavvufta, çeşitli parçalardan meydana gelen nesne anlamına gelmektedir. Hikayat-ı Nay adlı eserde cisim kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Ġaybet ü ḥazret baña yeksānıdı
‘Aql u nefis ü cismümüz pür cānıdı (7)

Aldı benden benligüm evvel şadā
Cism ü cān ḳodum giderem ben geda (65)

Cism ü cānsuz anda dosta bī-zebān
Söyledüm ol lā-mekānda bī-niṣān (152)

Ben ayıtdum ma‘ nā şüret cism ü cān
Ayrılır mı zāhir ü pinhān ‘ayān (219)

⁵⁵ Uludağ, s. 295

Cümle cism-i cān vücūd-ı haqqıla
Fāni olmaz haqqı' olan kıldan kıla (223)

Ben ayıtdum Yā Hızır bu cism ü cān
Eydivir sen bunları olur mı fān (225)

14. Hal

Hal, Arapça bir kelime olup durum anlamına gelmektedir. Tasavvufta ise insanın iradesi ve çabası olmadan sırf Allah'ın bir lütfu olmak üzere kalbe gelen manalar (feyz, bereket, marifet, his ve heyecan) anlamına gelir. Gönlü zengin, ruhu temiz, ahlakı düzgün, manevi yaşayışı güzel olan, Hakk'ın rızasını ve sevgisini kazanan iyi kullara hal sahibi denir. Haller kalıcı değil, geçicidir. Hikayat-ı Nay adlı eserde hal kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Cān u tende ben didüm birdür suāl
Birsi hāldür birisi maḥsūs maḥāl (226)

Hāl-i maḥlūl infikākı var mıdur
İnfikāk ehl-i bekāsı var mıdur (227)

Baḥā didüñ müşkilüñ hāl eyleyem
Sen di bunu daḥı müşkil var diyem (238)

Baḥā Hızır eydür olmadan kalmazam
Evvel āḥir hālümü ben bilmezem (253)

Dimedük mi müşkilüñ di hāl kılam
Ba'z müşkilüm budı bu ben hāl kılam(259)

İlle nidim ki görürem görmezem
Bu'l-ḥ acāb hāl vāsılam ben irmezem (302)

Vecd oluben yire vurdum yüzümi
Bir ḥ acāib hālde gördüm özümü (303)

15. Vefa

Vefa; tasavvufta, sözde samimi olma, ruhun dürüstlük içinde bulunması, ezelde bezm-i eleste Allah'a verilen söze, misaka bağlı kalmak anlamlarına gelmektedir. Hikayat-ı Nay adlı eserde vefa kelimesinin geçtiği beyit şudur:

Cān sürerdi derd-i yār ile şafā
Kesme bizden derdüni ey pür-vefā (5)

16. Gaybet

Gaybet; Hakk'tan gelen feyz ve tecellinin çokluğu ve kuvveti sebebiyle salikin, çevresinin ve bizzat kendisinin ne yaptığını fark edemeyecek şekilde kendini kaybetmesi anlamlarına gelir. Hikayat-ı Nay adlı eserde gaybet kelimesinin geçtiği beyit şudur:

Ġaybet ü ħāzret baña yeksānıdı
‘Aql u nefis ü cismümüz pür cānıdı (7)

17. Cem^ç ve Fark

Cem; tasavvufta, Hakk'ı halksız temaşa etme, halkı değil yalnızca Hakk'ı seyretme, bütün eşya ve varlıkların Allah sayesinde mevcut olduklarını görme anlamlarına gelir. Fark ise kulluğu müşahede etmek, halka Hakk'sız işaret etmek anlamlarına gelir. Halkı görmek fark, Hakk'ı görmek cem'dir. Farkı olmayanın kulluğu, cemi olmayanın marifeti olmayacağından ikisi de lüzumludur.⁵⁶ Hikayat-ı Nay adlı eserde cem^ç ve fark kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Enbiyānuñ cem^ç ine irdüm i yār
Her birin bildürdi baña ol nigār (190)

Cem^ç oluncağ mı vücūdum cism ü cān
Cism-i cānuñ ğayrı midur kı l beyan (269)

⁵⁶ Uludağ, s. 132

Kesret içre vahdete cān ğarķıdı
   Āşık-ı ma  şūķ bir adı farkıdı (10)

Dir baña her cümle ğalk bencileyin
 Fark nedür ğalk olıcaķ sencileyin (250)

18. Vecd

Vecd; tasavvufta, kulun herhangi bir kastı ve çabası olmadan, onun kalbine tesadüf eden şey (ilham, his, feyz, varit) anlamlarına gelir. Vecd iki türdür: vecd-i mülk, vecd-i lika. Saliki bulan ve ona hakim olan her vecd mülk vecdi, salikin bulduğu vecd ise lika (karşılaşma) vecdidir.⁵⁷ Hikayat-ı Nay adlı eserde vecd kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Vecd içinde baķdum açdum gözümü
 Her nire baķdumsa gördüm yüzümü (61)

Vecd içinde dimişem sen ben ķanı
 Ben neyisem sen ķanı yā ben ķanı (103)

Did'ışitdüm ben hemān zār olmuşam
 Ben o andan cümle bī-zār olmuşam (158)

19. Beka ve Fena

Kalıcı ve geçici olma anlamlarına gelir. Tasavvufta ise; kötü huyların, davranışların yok olması fena, yerlerini güzel huyların ve iyi davranışların alması bekadır. Ayrıca kulun kendi (nefsani) sıfat ve niteliklerinden sıyrılıp çıkmasına fena, Allah'ın sıfat ve nitelikleriyle süslenmesine beka denir.⁵⁸ Hikayat-ı Nay adlı eserde beka ve fena kelimelerinin geçtiği beyitler şunlardır:

Dir Hızır cāndur ķadīm tendür fenā
 Ben didümdi sen fenāya nedi ne (226)

Ħāl-i maĥlūl infikākı var mıdur
 İnfikāk ehl-i bekāsı var mıdur (227)

⁵⁷ Uludağ, s. 376

⁵⁸ Uludağ, s. 70

Fāni bāki ols'olur iksi bile
Birbirinden ayrı olmazlar bile (232)

Çünkü irdi baña dosttan ol nefes
Fāni bāki kıldı ol dem ol nefes (95)

Cümle cism-i cān vücūd-ı haqqıla
Fāni olmaz haqqı'olan kıldan kıla (223)

20. Maşuk

Arapça bir sözcük olup sevgili, yar, canan, aşık olunan, anlamlarına gelir. Tasavvufta ise Hakk Teala; zira her yönden en mükemmel ve en fazla sevilmeye hakkı olan O'dur.⁵⁹ Hikayat-ı Nay adlı eserde maşuk kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

‘Āşık ol ma‘şūqdan ayru olmadı
Cān u gönüm derdle olmışdı saqım (5)

Bildi gördi öldi ‘āşık ma‘şūqın
Cümle ‘ışkun bildi bilmez neydügin (2)

Keşret içre vahdete cān ğarqıdı
‘Āşık-ı ma‘şūq bir adı farqıdı (10)

Ben bu hâlde yüriridüm nāgehān
Artdı şevki ma‘şūquñ cānda hemān (15)

Dosta karşı hoş temennālar kıılır
Her ne maqşūdı var ol ma‘şūq bilür (19)

21. Zevk

Zevk Arapça bir sözcük olup tat, haz, lezzet anlamlarına gelir. Tasavvufta ise; İlahi tecellilerin uç vermesi yani vecd, Hakk'ın tecellisiyle evliyanın kalplerine attığı irfan nuru anlamlarına gelir.⁶⁰ Hikayat-ı Nay adlı eserde zevk kelimesinin geçtiği beyit şudur:

Her ne didüm ben o zevk ehli bilür
Eyleyen inkār bu kāmı zevk olur (338)

⁵⁹ Uludağ, s. 237

⁶⁰ Uludağ, s. 392

22. Aşk

Aşk; Arapça bir sözcük olup müfrit muhabbet, aşırı sevgi anlamlarına gelir. Tasavvufta ise sevginin son mertebesi, sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebi anlamlarına gelir. Sufiler, sevgiyi (hub, muhabbet) çeşitli kısımlara ayırırlar, çoğu kez de tepeye en tepeye aşkı koyarlar.⁶¹ Hikayat-ı Nay adlı eserde aşk kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

‘ Āşk erinüñ diñle vaşf-ı hālını
Nic’olurmuş ‘ āşıkuñ aḥvālını (1)

Bilmezidüm t̄alib ü maṭlūb ṭaleb
Baña viribdi yine ‘ ışk çalab (9)

Dutdı ‘ ışk sultānı cānum milkini
Yüz yere urdı bu cānum eleğini (17)

Yüzüm üzre giderem bī-iḥtiyār
‘ Işk burāğına binüb gördüm ki o yār (69)

Yağdı benlik düşdi ‘ ışk cān şem‘ine
Varlığum külin şavurdu ol yil yine (175)

Geç didi geçdüm vilāyet mülkini
Diñle nitdüm anda ben ‘ ışk elkini (189)

‘ Işk eri ba‘de’l-viṣāl olur sülūk
Yüregi vāşıllaruñ delük delük (44)

23. Aşık

Aşık; tasavvufta, Allah Teala’yı son derece ve azami mertebede seven kişi anlamında kullanılır.⁶² Hikayat-ı Nay adlı eserde aşık kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

‘ Āşk erinüñ diñle vaşf-ı hālını
Nic’olurmuş ‘ āşıkuñ aḥvālını (1)

⁶¹ Uludağ, s. 48

⁶² Uludağ, s. 48

Bildi gördi öldi ‘āşık ma‘ şūkın
Cümle ‘ışkun bildi bilmez neydügin (2)

‘Āşık ol ma‘ şūğdan ayru olmadı
Cān u gön̄lüm derdle olmışdı sakīm (4)

Keşret içre vahdete cān ğarķıdı
‘Āşık-ı ma‘ şūğ bir adı farķıdı (10)

‘Āşık u müştāk olub halk diñleşür
Kendüler bilmez velī cān iñleşür (87)

Her vücūda hūş gelür budur sebep
Hüb āvāze artdı ‘āşıkda taleb (88)

Yine gördüm keşret ü vahdet hemān
‘Āşık u ma‘ şūğ ‘ışk çünki oldı iy cān (105)

Yine ma‘ şūğ ‘āşığa gör kıldı nāz
Kıldı ‘āşık ma‘ şūğa cāndan niyaz (114)

24. Vahdet

Arapça bir sözcük olup, birlik anlamına gelir. Tasavvufta ise hakiki anlamda bir (vahit), Hakk’tır. Gerçek anlamda birlik de onun için söz konusudur.⁶³ Hikayat-ı Nay adlı eserde vahdet kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Varlığum ğarķ vahdetüñ deryāsına
Yüz sürem yok kimse hāk-i pāsına (148)

Düşmişidüm ben bu vahdet baħrine
Kaħre deryā içre düşse farķı ne (15)

25. Niyaz

Farsça bir sözcük olup dua, yalvarma, yakarma, tevazu gösterme, selam, himmet, baş kesmek anlamlarına gelir.⁶⁴ Tasavvufta, şer’i hükümlere ve tarikat edebine göre

⁶³ Uludağ, s. 370

⁶⁴ Uludağ, s. 278

hareket edenlere ehl-i niyaz denir. Hikayat-ı Nay adlı eserde niyaz kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Eyledüm cānda münācāt u niyāz
Dilegüm sen kıl kabul iy bî-niyāz (20)

İşidürem bî-cihette ol āvāz
Cān içinden eylerem dosta niyāz (55)

Yine ma‘şūḳ ‘āşıḳa gör kıldı nāz
Kıldı ‘āşıḳ ma‘şūḳa cāndan niyaz (114)

Çağıruram ḳānı şimdi ol āvāz
Eydivirüñ ben siz’eylerem niyaz (129)

Dosta itdüm ben münācāt u niyāz
Karşudan eyler baña dost dürlü nāz (162)

26. Nefis

Nefis; Arapça bir sözcük olup can, benlik, ruh anlamlarına gelir. Tasavvufta ise kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları, kötü his ve huyların mahalli olan latife, cism-i latif anlamlarına gelir.⁶⁵ Bu anlamdaki nefis, kişinin düşmanıdır. Hikayat-ı Nay adlı eserde nefis kelimesinin geçtiği beyit şudur:

Ġaybet ü ḥāzret baña yeksānıdı
‘Aḳl u nefis ü cismümüz pür cānıdı (7)

27. Mūnacat

Mūnacat, Arapça bir sözcük olup fısıldaşmak, gizlice söyleşmek anlamlarına gelir. Tasavvufta ise kulun yüce Mevla’sına yalvarması (dua) yakarması (niyaz), dileklerini ona arz etmesi, onu övmesi ve bağlılığını bildirmesi anlamlarına gelir.⁶⁶ Hikayat-ı Nay adlı eserde mūnacat kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Eyledüm cānda münācāt u niyāz
Dilegüm sen kıl kabul iy bî-niyāz (20)

⁶⁵ Uludağ, s. 274

⁶⁶ Uludağ, s. 261

Dosta itdüm ben münâcât u niyâz
 Karşudan eyler baña dost dürlü nâz (162)

28.Firak

Firak; Arapça bir sözcük olup hicran, ayrılık anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise vahdet makamından ayrı kalmak anlamını taşımaktadır.⁶⁷ Hikayat-ı Nay adlı eserde firak kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Niçe niçe baña bu vaşl-ı firāk
 Baña eylegil ebed yakın ırāk (29)

Gördüğümce yine artar iştiyāk
 Vāşıl iken baña niçün bu firāk (45)

Āh u feryād u figān vaşl u firāk
 Bu hicāb ardında ben kaldum ırāk (106)

Nice bir vaşl-ı firāk bu' d u karīb
 Çāresüzem çāre kııl bañ'iy habīb (116)

29. Talip

Tasavvufta, matlubu bulmak ve murada nail olmak için O'nu araştıran kişiye denir. Matlub (aranan) olmak, talip (arayan) olmaktan iyi olmakla beraber talep iyidir. Talebi olmayanın matlubu yoktur.⁶⁸ Hikayat-ı Nay adlı eserde talip kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Bilmezidüm kendüyi bildürdi ol
 Toğrı kendü varmağa gösterdi yol (340)

Bilmezem t̄alib miyem maḫlub miyam
 Her vücūduñ içre ol mı ben miyem (14)

İsteyen kim istenen kim bilmedüm
 Anda yoḫ t̄alib ü maḫlūb bulmadum (67)

⁶⁷ Uludağ, s. 138

⁶⁸ Uludağ, s. 342

Ṭālib-i maṭlūb ṭaleb gitmişidi
Vaşl-ı ‘ayna ğayrumuz irmişidi (40)

Ḥaḫ sözüm sen ṭālib ikrār eylegil
Yüri dostı bencileyin böylegil (339)

30. Dost

Dost; Farsça bir sözcük olup yar, sevgili, ahbap, arkadaş, muhabbet ve sevgi anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise kulun Allah’ı sevmesinden önce ezelde Allah’ın kulunu sevmesi ve dost edinmesi anlamlarına gelir.⁶⁹ Hikayat-ı Nay adlı eserde dost kelimesinin geçtiği beyitlerin bir kısmı şunlardır:

Dosta karşı hoş temennālar kıılır
Her ne maḫşūdı var ol ma‘şūḫ bilür (19)

Ḳulağuma irdi nāğāh bir āvāz
Bildüm āvāzı iden dostdur lü-nāz (42)

Şevḳüm artdı birsin biñ oldı hemān
Dost yüzün gösterdi baḫmadın ‘ayān (43)

İşidürem bî-cihette ol āvāz
Cān içinden eylerem dosta niyāz (55)

Diñleyü durdum yin’ol dost onıdur
Kim seni bildi o kendi onıdur (159)

Diled’irşe cānum ol dost vaşlına
Ayrılıḫsuz ulaşa cān aşlına (82)

Çünki irdi baña dosttan ol nefes
Fāni bāḫı kııldı ol dem ol nefes (95)

Ol ḳapuya yine vardum k’işidem
Diñleyem dosttan ḫaberler işidem (111)

⁶⁹ Uludağ, s. 109

Ol apuda ben duruben diñledüm
Dost ünin işitmeyincek iñledüm (112)

Ola kim dosttan saña irşe naşib
o beni yüz göster tā ki ol abib (137)

Cism ü cānsuz anda dosta bī-zebān
Söyledüm ol lā-mekānda bī-nişān (152)

31. Nefes

Nefes, Arapa bir sözcük olup soluk anlamına gelmektedir. Tasavvufta ise gaybın latifeleriyle gönülleri ferahlandırma anlamına gelmektedir. Vakt, hal, nefes sıralamasında vakit sahibi mübtedi, hal sahibi orta, nefes sahibi müntehi sayılmıştır. Gönül ehli için vakit, ruh sahibi için hal, sır sahibi için nefes bahis konusudur.⁷⁰ Hikayat-ı Nay adlı eserde nefes kelimesinin geçtiği beyitlerin bir kısmı şunlardır:

Çünkü irdi baña dosttan ol nefes
Fāni bāı kıldı ol dem ol nefes (95)

Evvel āhir bir nefesde her ne var
Virdüm irdüm gördüm oldum ihtiyār (96)

Anda gördüm lā-mekān u bī-nişān
Bir nefesde nie yüz biñ yıl i cān (141)

Bir nefesde nie yüz biñ biñ maām
Ben geçüben giderem diñl'iy imām (193)

Yile uydum dün ü gündüz yilerem
Her nefes dost vaşlın'irmek dilerem (300)

‘Aynum olmuş bir nefes olmaz cüdā
Cism ü cān dil didüğüm cüml'ol şadā (304)

⁷⁰ Uludağ, s. 273

32. Kesret

Arapça bir sözcük olup çokluk anlamına gelmektedir. Tasavvufta ise bir olan Hakk'ın, isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk halinde görünmesi kesrettir.⁷¹ Hikayat-ı Nay adlı eserde kesret kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Keşret içre vahdete cān ğarķıdı
 ʿ Āşık-ı maʿ şūk bir adı farķıdı (10)

Yine gördüm keşret ü vahdet hemān
 ʿ Āşık u maʿ şūk ʿ ışk çünki oldı iy cān (105)

33. Suret

Arapça bir kelime olup şekil, biçim anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise insan-ı kamil anlamındadır. Allah, insanı kendi suretinde yarattığından dolayı kamil insan Hakk'ın suretidir çünkü Hakk, bütün isim ve sıfatlarıyla en mükemmel biçimde onda tecelli etmiştir. Yine bu yüzden o, yeryüzünde Allah'ın halifesi (naibi, vekili) olmuştur.⁷² Hikayat-ı Nay adlı eserde suret kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Sen vücūdum diyivir şüretümdür
 Yoḡsa şüret maʿ nāsı sīretümdür (268)

Yine gördüm bir şüret ʿ ayne'l-yakīn
 İstedüğüm bende ol ḡaḡka'l-yakīn (301)

Baḡma şüret didüğün ol maʿ nādur
 Bilmeyen maʿ nā şüret bī- maʿ nādur (350)

34. Menzil

Menzil, tasavvufta seyr ve süluk esnasında varılan ve geçilen konaklama yerleri anlamına gelir.⁷³ Hikayat-ı Nay adlı eserde menzil kelimesinin geçtiği beyitler şunlardır:

Vardum ol menzīle yir ü gök degül
 Anda varan ʿ aḡl u cān ol dil degül (140)

⁷¹ Uludağ, s. 212

⁷² Uludağ, s. 324

⁷³ Uludağ, s. 243

Yine irdüm ben o menzil 'acine
Kuvvet olmaz anda 'âciz kimdi ne (154)

İrdüm anda bî-çihet menziline
Lâ-mekân ol bî-çihet menziline (320)

3.2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Edebiyatta aynı vezinde ve her beyti kendi arasında ayrı ayrı kafiyeli olan nazım şekillerine mesnevi denir.⁷⁴ Eser bir mesnevi olup aruzun Fa' ilātün Fa' ilātün Fā' ilün kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevide bir manzum dibaceden (önsöz) sonra tevhid, münacat, sebep-i telif ve hatime bölümleri gelmektedir. “Eski Türkiye Türkçesi devresinde şairler, aruzu kullanmakta bir hayli acemilik göstermişlerdir. Türkçe kelimelerde vokaller uzatıldığı gibi, yabancı kelimelerde uzun vokaller kısaltılmış, ayrıca vezin kalıplarına uymak mecburiyeti dolayısıyla çok defa mısra içinde hece ve vokal düşürülmüş, iki kelime birleştirilmiştir. Bu hadise, sözü ağız içinde bir nevi yutma ve çiğneme gibi telakki edilebilir. Aruz dolayısıyla vokal düşmesi ve birleşme, crase⁷⁵ mahiyetinde bir hadisedir. Ancak aruz dolayısıyla yapılan vokal düşmesi ve birleşme tamamıyla geçici mahiyettedir, sadece o mısradaki kullanılışla ilgilidir. Aynı kelimeler başka mısralarda normal şekilde kullanılmaktadır.”⁷⁶ Hikayat-ı Nay’da da, aruz vezninin mevcut döneme ait, yukarıda zikredilen hususiyetlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durumu, eserin telif edildiği dönemin bir geçiş dönemi olmasına ve içinde bulunulan dönemin, aruz vezninin edebiyatımızda yeni yeni kullanılmaya başladığı bir dönem olmasına bağlayabiliriz. Aynı zamanda eserde, şiirde ahengi sağlayan ulama, med gibi unsurlara da sıklıkla rastlanmaktadır.

⁷⁴Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul 2008, s.59.

⁷⁵ Contraction (Birleşme). Vokalle biten bir kelimedenden sonra vokalle başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman vokallerden birinin düşerek iki kelimenin birleşmesi hadisesidir.

⁷⁶ Timurtaş, s. 58-59-60

3.3. DİL ÖZELLİKLERİ

Eser, içerisinde bulunan yüzyılın dil özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Eserde Arapça ve Farsça kelimelere de rastlanılmış olup, eserin geneline hakim olan Eski Anadolu Türkçesinin özellikleridir. Yer yer Arapça ve Farsça kelimelerle karşılaşılrsa da eserin dili, içinde bulunan yüzyıl gereği ağır olmayıp herkes tarafından anlaşılabilir seviyededir.

Hikayat-ı Nay’da bulunan Eski Anadolu Türkçesine dair birtakım özellikler şöyle ifade edilebilir:

Ses Özellikleri⁷⁷

1. İkinci ve daha sonraki hecelerin başında bulunan ince ve kalın g’ ler erimiştir.

Vaşlı hicrân kıldı bir vaşluñ’iren **viren<birgen**
Şeksüz aldı ol seni cānın **viren** (120)

2. Söz başındaki bir kısım t’ler tonlulaşmıştır.

Diledüm ki ben yine andan geçem
Vaşl’irem **duram** şarāb ağu içem (142) **dur-<tur**

Karahanlı Türkçesindeki “tur ” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “dur-” şeklini almıştır.

3. Söz başındaki bir kısım k’lar tonlulaşmıştır.

Didi destür gir beru gel içerü **girü<kirü**
Nire virseñ geç öte bakma **girü** (314)

Karahanlı Türkçesindeki “kirü” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “girü” şeklini almıştır.

4. Diş arası d’ler y olmuştur.

Şöyle düştüm her vücūd başdı başa
İşüm **ayak**dan hağ ir gördi başa (184) **ayak<adak**

⁷⁷ Ahmet Bican Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.457- 458.

Ben ayıtdum ma‘ nā şūret cism ü cān
Ayrılır mı zāhir ü pinhān ‘ ayān (219) **ayrıl-<adrıl-**

Karahanlı Türkçesindeki “adak, adrıl-” sözcükleri Eski Anadolu Türkçesinde “ayak, ayrıl-” şeklini almıştır.

5. Çift dudak w’leri diş-dudak v’ sine dönmüştür.

Diñlesen bañaol **ev** virdi haber
 Dir baña ‘ aqlu ki dir iy bī-**haber** (131) **ev<ew**

Karahanlı Türkçesindeki “ew” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “ev” şeklini almıştır.

6. Üç kelimedeki söz başı b- sesi v- olmuştur.

Sen şorarsañ ben virem dosttan haber
 Bilmezem **var** şol çapuya iy Pişir (136) **var-<bar-**

Ne zamān **var** ne mekān yoğdur nişān
 Anda gizlü nesne yoğdur sır ‘ ayān (146) **var<bar**

Çünk’işitdüm yine gördüm gördüğüm
 Alduğumdur yine cānum **virdüğüm** (163) **vir- < bir-**

Karahanlı Türkçesindeki “bar-, bar, bir-” sözcükleri Eski Anadolu Türkçesinde “var-, var, vir-” şeklini almıştır.

7. Bir kelimedeki söz başı b- sesi düşmüştür.

‘ Āciz anda her vücūd hayrān u mest
 Her kemāl ehli der anda **oldı** nist (180) **ol- < bol-**

Hāl böyle ben görüb **oldum** hacīl
 Ben za‘ if düşdüm yire oldum ‘ alīl (183) **ol- < bol-**

Karahanlı Türkçesindeki “bol-” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “ol-” şeklini almıştır.

8. -lXg isimden isim yapma eki, Xr ve DXr ettirgen çatı ekleri, 1.ve 2.şahıs iyelik ekleri, ilgi hali eki, çokluk 1. şahıs ekleri, bilinen geçmiş zaman teklik 1. ve 2. ve çokluk 2.şahıs ekleri ünlüleri ile birlikte yuvarlaklaşmıştır. -p(An) zarf-fiil ekinden önceki yardımcı ünlü de yuvarlaklaşmıştır.

Enbiyānuñ cem'ine irdüm i yār
Her birin **bildür**di baña ol nigār (190) **bildür-<bildir-**

Karahanlı Türkçesindeki “bildir-” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “bildür-”şeklını almıştır.

9. D- ile başlayan eklerin t’li biçimlerinin tonlulaşması sonunda bu tür eklerde sadece d’li biçimler bulunur.

Yoğdı ikilik kalmamışdı ayrılık
Mevt hayāt gitmişdi sağlık şayrılık (8)

10. Birkaç kelimedede bazı ünsüzler düşmüştür: su<suw, otur-<oltur-, getir-<keltür-

Orta yirde bir düdük gördüm yetür
Bundadır ma’şūq āvāzıyın getir (101) **getür-<keltür-**

Biçim Özellikleri⁷⁸

1. (-X)g fiilden isim yapma eki +U olmuştur.

‘Āşık ol ma’şūqdan ayru olmadı
Cān u gön̄lüm derdle olmuşdı saqım (4) **ayru<adrig**

Eski Türkçedeki “adrig” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “ayru”şeklını almıştır.

2. İlgi hāli eki ünsüzlerden sonra +Un ünlülerden sonra +nUn biçimindedir.

İt taaccüb haq haqkuñ hikmetlerin
Kulda zāhir ol **haqkuñ** kudretlerin (345)

⁷⁸ Ercilasun, s.459- 461

3. Çıkma hâli eki +Dın değil +dAn'dır.

Oldı **hakkuñ** sırrı kıldan āşikār
Kul mıdur mir'āta bağ gör sen nigār (346)

4. Vasıta hâli eki n, kalıplaşmış örnekler dışında kaybolmuş, yerini ile'den eklenen +(I)LA almıştır.

Görmedi görmez ebed vāşıl haqqı
Vaşıla olan sa'īd oldı şaķī (47)

5. Teklik 1.şahıs eki –vAn(In), -vAm,-Am, -In biçimindedir.

Ben bu şirkden dilerüm **olam** emīn
Kıl müyesser Yā ilāhe'l-'ālemīn (48)

'Ayn olur**am** gayrıken yok 'itibār
Neyleyesüm bilmezem gitt'ih̄tiyār (52)

6. Bilinen geçmiş zamanda –DImIz'ın yerini –dUk almıştır.

Dimed**ük** mi müşkilüñ di hāl kılam
Ba'z müşkilüm budı bu ben hāl kılam (259)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI

4.1.İÇERİK ÖZELLİKLERİ

4.1.1. Tasavvuf

Tasavvuf, insanın; ruhunu arındırması, içinde yaşadığı alemin özelliklerine vakıf olması, kendisini manevi bir terbiye ile terakkiye götürecektir yolları görmesi için önemli bir disiplindir. Tasavvuf bir hayat tarzıdır. İslam toplumuna has olan bu hayat tarzı, insanı hem bu dünyada hem de ahirette sonsuz mutluluğa erdştirir. Bu hayat tarzı, etkilerinin ömür boyu sürmesi, çıkılan yolda bir mürşide ihtiyaç duyulması ve gayesinin Hakk'a ulaşma olmasıyla batı kaynaklı düşünüş tarzı olan mistisizmden ayrılır. Tasavvufi hayatta mürid-mürşid ilişkisi önemli yer tutar. Mürşide itaat etme, ona teslim olma, her şeyini onun istediği gibi yapma, bu ilişkide terakkiyi getirir. Şeyh Muhyiddin Akbiyık Divanı'nda mürid-mürşid ilişkisine dair beyitler bulunmaktadır. Bu beyitler şunlardır:

Mürid'ül-ğal haқиқî mürşid oldur
Olanuben ki oldı aña kıldur (26)

Mürebbedür diriseñ mürşidüñ sen
Aç işit cān kılağın sen diyem ben (37)

Bilüñ terk id mürid ol mürşidüñe
Vücüduñ zerres'irsün hürşidüñe (58)

Mürid olduñ o dem sen t̄alibiyken
Ki mağlūb mürşid olduñ ğālibiyken (60)

Ki andan mürşide maħkūm olasın
Rızāsın mürşidüñ taħkīk bulasın (63)

O demde hālūñi 'arz eyle şeyhe
Bilüñ terk it hālūñ var söyle şeyhe (71)

Senüñ bilüñ aña olmaz muvâfık
Diseñ bilmez o şeyh'olduñ münâfık (72)

Eger 'aksin dise şeyhüñ kabul it
Seni sorsanıra şeyhüñ aña git (73)

Saña ol mürşidüñ viren hidâyet
O mürşid'uymayan ehl-i şeķâvet (89)

Terakki bulayın dirseñ sözün dut
İy t̄alib şeyh rızāsın oynayub ut (110)

Sen gümān ehli o şeyh ehl-i yakīn
Menzil-i mürşid mürid budur hemīn (116)

Her hicābda kırtarur şeyh sāliki
Her mürīdüñ şeyhi oldı māliki (151)

Şeyh Muhyiddin Akbıyık'ın, şeyhiyle düşüncelerinin farklı olduğu bir dönem vardır. Divan'da bu dönemi çağrıştıran şu beyitlere yer verilmiştir:

Senüñ bilüñ aña olmaz muvâfık
Diseñ bilmez o şeyh'olduñ münâfık (72)

Eger 'aksin dise şeyhüñ kabul it
Seni sorsanıra şeyhüñ aña git (73)

Anda şeyhe niçeler inkār ider
Niçeler 'ilmin koyub cehle gider (128)

Bil olur bu her ğaraż ehli ħased
Şeyh mürīdüñ arasında düşdi sed (140)

Şeyh Muhyiddin Akbıyık'ın, Bayramiyye tarikatine mensub olması dolayısıyla Divan'ına, Bayramiyye tarikatinin tasavvufi görüşleri ışığında bakmak daha doğru olacaktır. Bayramiyye tarikatinin tasavvufi görüşleri cezbe, sırr-ı İlahi ve muhabbet adlı üç temel esasa dayanmaktadır. Cezbe, kulun her şeyi bırakıp Allah'a koşması anlamına gelir. Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divan'ında cezbe haline dair bir çok beyit bulunmaktadır. Bu beyitler şunlardır:

Ĥuzā-yı Şemse'd-dinüñ eteğün dut
Odur maķşüdü 'ālem oyn'anı ut (25)

Baňa bir cür‘ a virdi nūş kıldum
Yavu kıldum beni ben ānı buldum (41)

Baňa virdi o hūkmīn eyledüm hūş
Anın kaçrem kıılır deryā gibi cūş (42)

Firākı bir vişālī biñ belādur
Belāsı ma‘ şūkuñ ‘ ayn-ı valādur (93)

Küfr ü ‘ imān terk idüb tecrīd olur
Cümle maħlūk içreken tefrīd olur (157)

Ṭālīb ister ‘ ışk odını bulmaz
Kendüye ol nolduğın hiç bilimez (167)

Merdüd itdüm ben beni sen kıl kabül
Bī-edeblik eyledüm bu ben fuzül (177)

Merd ü ‘ ālem terk anuñçün eyledüm
Farz u sünnet hayr u şerri neylerem (209)

Yağubdur kalbümü ol āteşi ‘ ışk
Kılubdur şāf-ı pāk vu nādiyem ben (245)

Halka merdüd kendünüñ mağbūliyam
Yürürem düşdüm ‘ aceb sevdāya ben (573)

Çu benden gitdi benlik maħva vardı
Nire bağdumısa ben gördüm anı (620)

Muhabbet; sevgi, şefkat ve adalet sembolüdür. Kişi Allah’ı ve Resulünü sevmedikçe hakiki mümin olamaz. Hz. Peygamber şefkat sembolüdür. Muhabbet hissini hakikisi Allah ve Resulüne olan muhabbettir, diğerleri mecazi muhabbettir. Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı’nda muhabbete dair bir çok beyit bulunmaktadır. Bu beyitler şunlardır:

Benem gül yüzine hasret o bülbül
Anuñçün geldüm uş āh u figāne (256)

Cānum dīvāne zülfī zencirinde
Boyun bağladı gönlüm habsühāne (258)

Senũñ ‘ ışkuñ oda içre oldum semender
Bu cãn sensüz i sultānum ne rahāt (288)

Her muhibb-i şādıkı ister habīb
Dertlü olan hasta ister tabīb (321)

Bilũñ varlık hicābıñ ben giderdüm dost niķābın ben
Okıdum ‘ ışk kitābın okusñ benden o kur’ānı (525)

Benem ol ‘ aşık-ı şādık benem ma‘ şūka sen lāyık
Taleb kılma bülimezsın bu küfri ol dīn-i tersādan (532)

Benem Şems ‘ aşık-ı şādık o ma‘ şūka vaşlına lāyık
Benüm zerremdür ol hırşid bu halkı bī-ķarār itdüm (560)

Sırr-ı İlahi; gönül ehlerinden, Allah dostlarından başkasının sahip olamayacağı duygu, düşünüş ve tasavvufi hallerdir. İlahi sırlara mazhar olabilmek için tasavvufi mertebelerden geçip makam sahibi olmak gerekir. Bu da bir mürşidin terbiyesinde geçen uzun yıllara işaret etmektedir. Şeyh Muhyiddin Akbıyık, Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinden tasavvufi terbiye almış olup onun icazetiyle ilahi sırlara mazhar olmuştur. Divan’ında da bu sırlara nasıl vakıf olduğunu ifade eden beyitlere rastlanmaktadır. Bunlar:

Ma‘ rifet koyan taşarruf ehl’ olur
Terk taşarruf eyleyen ‘ ārif olur (145)

Ol hicābdan yine kurtulmak gerek
Vir taşarruf sen o ‘ acz almak gerek (147)

Şeyh mürīdi ol hicābdan kırtarur
Kim inansa şeyhine bī-ķayd yürür (148)

Zühdi fıskı fark kimedir küfr-i din
Oldı maķcüb şāhib esrār olmadı (227)

Bilũñ varlık hicābıñ ben giderdüm dost niķābın ben
Okıdum ‘ ışk kitābın okusuñ benden o kur’ānı (525)

Tasavvufta, marifet bir makamı ifade eder. Marifet; Sufilerin ruhani halleri yaşayarak, manevi ve ilahi hakikatleri tadarak (iç tecrübeyle vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfandır. Bu yoldan Hakk'a dair elde edilen bilgiye marifetullah, buna sahip olan kişiye arif-i billah (arif, urefa) denir.⁷⁹ Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı'nda; Sufilerin, ariflik makamına nasıl ulaştıklarına dair beyitlere rastlanmaktadır. Bunlar:

Mehlek'oldı ol maḳām-ı ma'rifet
Ol ḫaṭar ḫurtardı ehl-i meskenet (126)

Ma'rifetle düşdi çoklar durmadı
Şöyle kim hergiz maḳāmın görmedi (127)

Ma'rifet koyan taṣarruf ehl'olur
Terk taṣarruf eyleyen 'arif olur (145)

O dördünci ḫicābuñ ma'rifetdür
Amān et ḫurtul andan ki āfetdür (105)

Sufilerin; biliş, görüş ve oluş dedikleri, tasavvufi terim olarak ilme'l-yakin, ayne'l-yakin, hakka'l-yakin olarak bilinen ve tevhidin üç mertebesinde (tevhid-i ef'al, tevhid-i sıfat, tevhid-i zat) geçilmesi zorunlu olan bu üç merhale Bayramilikte; "bilmek, bulmak, olmak" isimleri ile tezahür etmiştir. Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı'nda bu üç merhaleye dair beyitlere rastlanılmaktadır. Salikin sülukunda geçirdiği aşamalara dair bu beyitler, şunlardır:

Velīkin bulmıyanlar bilmeyenler
Şanur maḫcūb ma'şūḳı görmiyenler (47)

Bilūñ terk id mürīd ol mürşidūñe
Vücūduñ zerres'irsün ḫürşidūñe (58)

İder ḫahr-ı şüretde lüṭfi ma'nā
Bilen bu ḫahrı lüṭf'old'ehl-i ma'nā (91)

Çünkü bulduñ ma'rifet terk eyle var
Bil bulunmadı bilene ol nigār (118)

Emr iderseñ baña bu küfr-i imān
Oldı bildüm imānum imiş gümān (178)

⁷⁹ Uludağ, s. 236

Bilmezidüm kendüyi bildürdi ol
 Toğrı kendü varmağa gösterdi yol (340)

Anı şanma irāk saña yaqındur
 Bulub kul ol bulan ‘ ayn-ı hemindür (24)

Baña bir cür‘ a virdi nüş kıldum
 Yavu kıldum beni ben anı buldum (41)

Velikin bulmıyanlar bilmeyenler
 Şanur maḥcüb ma‘ şūkı görmeyenler (47)

Bilürsin bilmedüğüñ bildi cümle
 Bulursın bulmadüğüñ buldı cümle (55)

Gelüñ iy āb-ı ḥayvān isteyenler
 Ölümdeñ öñ olub cān isteyenler (17)

Dilirseñ ma‘ şūkuñ vaşlını ‘ uryān
 Ol irsün terk-i ten ol cāna bu cān (50)

Ḥarābātı benem ehl-i münācāt
 Olam evem şüret mestürıyam ben (218)

Görüben dost yüzün çekdüm oldum
 Dü ‘ ālemdeñ gönül bāğ-ı ademden (566)

4.1.2. Tasavvufi Kişilikler

Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı’nda tasavvufi kişiliklere sık olarak rastlanılmamakla birlikte yapılan inceleme neticesinde elde edilen isimler aşağıda sunulmuştur:

Adem: Tasavvufta; Allah’ın yeryüzündeki halifesi insan-ı kamil; kainattaki bütün hakikatleri kendisinde topladığı için kevn-i cami ve ruh-ı alem denilen ve bütün ilahi isimlerin ve sıfatların mazharı olan insan anlamlarına gelmektedir.⁸⁰ Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı’nda şu beyit içerisinde Adem ismine rastlanmaktadır:

Ādeme secd’itmeyen şeytān olur
 Secdeye gelsin ki ḥurmān eyleme (303)

⁸⁰ Uludağ, s. 23

Musa: Beni İsrail peygamberlerinden Hz Musa'nın ismidir. Dört büyük kitaptan birisi olan Tevrat, vahiy yoluyla kendisine gelmiştir. Yahudilerin en büyük peygamberidir.⁸¹ Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı'nda şu beyitler içerisinde Musa ismine rastlanmaktadır:

Dilüm söyler işit kudret kelâmın
Kelîmu'l-lâh Musî'nüñ tûriyam ben (216)

Benem bî-ârina Mûsî çalarven 'ışkla nâkûsı
Muḥâlîf ben muvâfiḫven ḫamû aḡyâr-ı yâr itdüm (551)

Murâd idindi Mûsî didârânı
Cevâb anın añ'irdi len terânî (619)

Süleyman: Eserde Süleyman ismiyle kastedilen rüzgarın emrine verildiği Kur'an-ı Kerim'deki kıssalarla sabit olan Süleyman peygamberdir. Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı'nda şu beyitler içerisinde Süleyman ismine rastlanmaktadır:

Süleymândur cānum taḫt üzre belḫıs
Göñül nûrı hümâ ma'şûḫ şikâr it (279)

Ḳuş dilin bilmez Süleymân olmayan
Sen Süleymân dime mührin almayan (339)

İy Ḥuzâ iy sen Süleymân-ı zamân
Her dü 'âlem Şemse'd-dîn sensin hemân (440)

Süleymānum ḫelâlüm belḫıs-ı cān
Benüm seyrüm humâ-yı lâ-mekāndan (457)

Veren ben ma'şûḫa Belḫıs-ı hüdhüd
Benüm 'aynum Süleymāndan gelürem (468)

Bu ins ü cin melek maḫkûm Süleymānlık idem dün gün
Vişâlüñ çeşme-i ḫayvân irişdüm Ḥızr'ı var itdüm (557)

⁸¹ Abdullah Yeğin, Abdulkadir Badıllı ve İlham Çalım, *Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat*, Sebat Yayınları, İstanbul 2006, s. 671.

Süleymānam ol ins ü cinne hākīm
Helālümdür o Belkıs u zamānı (558)

Hızır: İçenlere ölmezlik veren ab-ı hayatı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdadına yetişmekle meşhur olan peygamberdir.⁸² Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı'nda şu beyitler içerisinde Hızır ismine rastlanmaktadır:

Firākuñla içem ben Hızır vāri
Gerekmez āb u hayvānum ne rahāt (291)

Bu ins ü cin melek maḥkūm Süleymānlık idem dün gün
Vişālüñ çeşme-i hayvān irişdüm Hızır'ı var itdüm (557)

4.1.3. Sosyal Hayat

Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı'nda sufilerin tasavvufi yaşantısını anlatan beyitler çoğunlukta olup devrin yaşantısını ele alan, değer yargılarını ifade eden beyitler oldukça azdır. Divan'da mesnevi içerisindeki bazı beyitlerde insanların avcılık yaptıklarından bahsedilmektedir. Bu beyitler şunlardır:

Dāne dökdüm avcı oldum bunca yıl
Yimlerem kuş avlaram olub zelīl (350)

Murca avlarıdum 'uşfūr-ı dil
Ol ola anuñ gızāsı ay u yıl (357)

Niçe günler elüme av girmedi
'Āşık olub ma'şūka el irmedi (362)

Divan'da, bir beyit içerisinde o dönemde kullanılan müzik aletlerine dair bilgi bulunmaktadır. Bu beyit:

Huzā-yı Şemse'd-dīn cānı bulub gördi o canānı
Ciger düter қоһу туйды o dost kânün-ı 'üdündan (548)

⁸² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, 15. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1998, s. 365.

Divan'da; altının, 15. yüzyılda kullanılan değerli madenlerden olduğunu ifade eden beyitler bulunmaktadır. Bu beyitler:

Kimi yā altun ider irsen baķır
Ol ʿ azīz ider seni ĥor ol ĥaķır (327)

Altun aldum ķalb idüb buldum şafā
Bil ĥaķikat irdüm ol kimyāya ben (581)

4.1.4. Aşk

Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı, tasavvufi aşkı ifade eden beyitlerle doludur. Divan; bir sufının Allah yolunda ilerlerken hangi mertebeleri geçip aşka ulaştığını, cezbe halinde zikredilmiş beyitlerle anlatır. Bu beyitlerle kimi yerde aşkın tarifini yapar, kimi yerde aşka ulaşmak için yapılması gerekenleri anlatır. Bu beyitler yapılan çalışmayla tespit edilmiş olup “Aşk” başlığı altında toplanmıştır.

Bu maķāmda ʿ ışķ durur derde denür
Bu maķāmda ʿ āşıķa derdlü dinür (186)

Beyitinde aşkın ve aşkın tarifi yapılmış olup aşkın tasavvuftaki karşılığının dert, aşkın karşılığının ise dertli olduğu ifade edilmiştir. Aşağıdaki beyitlerde ise aşıklık makamına nasıl ulaşılacağından bahsedilmektedir:

Terk taşarruf eyle var sen ʿ āķıl ol
ʿ Işķa anda ʿ aķluñ bunda gel sen ʿ āşıķ ol (153)

ʿ Işķʿ irişendür vilāyet terk iden
ʿ Işķıla girdi yola dosta giden (154)

ʿ Işķa irdi terk idenler maʿ rifet
İrmeyenler ʿ ışķa ehl-i maʿ şiyet (144)

Divan'daki bazı beyitlerde ise aşkın insanı yücelttiğinden, insanı nelere ulaştırdığından ve kalbi temizlediğinden bahsedilmektedir. Bu beyitler şunlardır:

Gördi sālİK kendüyi ʿ ışķla yüce
Ol ķarışmaz kimseye erte gice (155)

Ben yanub ʿ ışķ odına oldum ĥalīl
Cercinem dost yolına cānum virem (211)

Yār olan ol yāre aġyār olmadı
Şıdķıla ‘āşıkda hiç ‘ār olmadı (225)

‘Işķ şarābın nūş iden ĥayrān olur
Tā ebed ol mest ü ĥüsyār olmadı (226)

Küfr ĩmān geldürmez ol ‘ışķ ‘āşıkā
Tālib ü maṭlūb dīdār olmadı (237)

Baķ kal ocaġında kalb it kalbüñi
‘Işķıla sen sāfi eyle kalbüñi (424)

Aşķ duygusu, insanı manevi bir tatminiyete götürür. Bu duruma mazhar olanlar, bu tatminiyeti doyasıya yaşarlar. Bu duygudan uzak olanlar ise hayatlarını mecazi muhabbetlerin sönük ışığında yürütür ve manevi bir tatminiyetsizlikle karşı karşıya kalırlar. Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı’nda bu durum şu beyitle ifade edilmiştir:

Her kim ki bu ‘ışķ lezzetini datmaz olursa
‘Ālemde bilüñ evvel durur ehl-i şekāvet (608)

4.1.5. Dini Düşünceler

Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı’nda İslam dinine ait unsurlara bolca yer verilmiştir. Eserde, tasavvuf ehlinin sonsuz mutluluġu kazanabilmesi için İslamiyete ait kurallara sıkı bir şekilde baġlı olması gerektiġi vurgulanmıştır. Divan’da İslam dinine ait birçok düşünce beyitlerle ifade edilmiş ve sufilerin bunlara uyması istenmiştir. Aşağıdaki beyitte din olgusunun insan için gerekliliġi ifade edilmiştir.

Ĥuzā-yı Şemse’d-dīnūñ eteġin dut
Odur maķşūdı ‘ālem oyn’anı ut (25)

Eserde İslam dininin özü olan tevhit anlayışını ve vahdet-i vücud düşüncesini ifade eden beyitlere sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu beyitler şunlardır:

Ehl-i tevḥīd olmaya her da‘v’iden
Bilmedi meşrik odur küfr-i ‘īmān (503)

İdüb bu keşreti vahdet ebed bir
Faķır şanmañ ben ol ḥandan gelürem (465)

Kim ki ğavvāş oldu vahdet baḥrine
Sözüm ol añlar ki dür saçar zübān (500)

Çü vahdet geldi keşret giydi şeksüz
Götürdüm ben aradan tercümānı (596)

Divan’da bir beyit içerisinde İslam dininin şartları dile getirilmiştir. Bu beyitte İslam dinine ait şartlara uyup kurtuluşa ulaşma kastedilmiştir. Bu beyit:

Şanur şavm u şalāt ol ḥac zekātı
Kılub oldum müsellemler ol berātı (96)

4.2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı, mürettep bir divan olmayıp, eserin bünyesinde bulunan nazım şekilleri şu sırayı izlemektedir: Başta bir mesnevi, “Men Kelām-ı Şeyh Akbıyık Sultān” adıyla başlayan bir gazel ve onu takip eden 9 gazel, “Hikāyāt-ı Şemse’ d-dīn” adıyla bir mesnevi, 12 gazel, “Ve lehu” başlığı altında kalıbını tespit edemediğimiz bir şiir, 4 gazel, “Şems-i Fermāyed” adıyla bir gazel, bir gazel.

Buna göre Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı içerisinde 2 mesnevi, 28 gazel ve kalıbını tespit edemediğimiz bir şiir bulunmaktadır. Eser, tasavvufi özellik gösterip tarikatın adablarını, şeyh-mürid münasebetini ve ahiret hayatı ile ilgili unsurları içermektedir. “Eski Türkiye Türkçesi devresinde şairler, aruzu kullanmakta bir hayli acemilik göstermişlerdir. Türkçe kelimelerde vokaller uzatıldığı gibi, yabancı kelimelerde uzun vokaller kısaltılmış, ayrıca vezin kalıplarına uymak mecburiyeti dolayısıyla çok defa mısra içinde hece ve vokal düşürülmüş, iki kelime birleştirilmiştir. Bu hadise, sözü ağız içinde bir nevi yutma ve çiğneme gibi telakki edilebilir. Aruz dolayısıyla vokal düşmesi ve birleşme, crase⁸³ mahiyetinde bir hadisedir. Ancak aruz dolayısıyla yapılan vokal düşmesi ve birleşme tamamiyle geçici mahiyettedir, sadece o mısradaki kullanılışla ilgilidir. Aynı kelimeler başka mısralarda normal şekilde kullanılmaktadır.”⁸⁴ Divan’da da, aruz vezninin mevcut döneme ait, yukarıda zikredilen hususiyetlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durumu, eserin telif edildiği dönemin bir geçiş dönemi olmasına ve içinde bulunulan dönemin, aruz vezninin edebiyatımızda yeni yeni kullanılmaya başlandığı bir dönem olmasına bağlayabiliriz.

Eserde; Remel Bahrinin “Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün” kalıbı ile yazılmış 1 mesnevi, 6 gazel, Hezec Bahrinin “Mefā’ ilün Mefā’ ilün Fa’ ülün” kalıbı ile yazılmış 1 mesnevi, 13 gazel, “Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün” kalıbı ile yazılmış 5 gazel, “Mef’ ülü Mefā’ ilü Mefā’ ilü Fa’ ülün” kalıbı ile yazılmış 1 gazel bulunmaktadır.

⁸³ Contraction (Birleşme). Vokalle biten bir kelimededen sonra vokalle başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman vokallerden birinin düşerek iki kelimenin birleşmesi hadisesidir.

⁸⁴ Timurtaş, s. 58-59-60

4.3. DİL ÖZELLİKLERİ

Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı'nda Eski Anadolu Türkçesine dair özellikler şöyle ifade edilebilir:

Ses Özellikleri⁸⁵

1. Birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan kalın ve ince “g” erimiştir.

Gelün iy gözi yaşlu bağı **başlu** **başlu<başlug**
Nidesin bilmeyüben çatlu kaçlu (6)

Gözüm gör ebru nesyan aqidur asumanumdan **diri<tirig**
Diriltti arzı olmişken hayāt-ı cāvizānumdan (507)

Karahanlı Türkçesindeki “başlug ve tirig” sözcükleri Eski Anadolu Türkçesinde “başlu ve tiri” şeklini almıştır.

2. İkinci ve daha sonraki hecelerin başında bulunan ince ve kalın g' ler erimiştir.

Gelün şihhāt virüb bī-mār **alanlar** **alan<alğan**
Bu cān baş din imāndan bī-zār olanlar (22)

Gel iy küfrin alub imān **virenler** **viren<birgen**
Devāsuz derd alub dermān **virenler** (21)

Karahanlı Türkçesindeki “alğan ve birgen” sözcükleri Eski Anadolu Türkçesinde “alan ve viren” şeklini almıştır.

3. Söz başındaki bir kısım t'ler tonlulaşmıştır.

Ben şanur idüm bu ulu kesb **durur** **dur-<tur-**
İşine gönül ferāh olub yürür (359)

Gözüm gör ebru nisyani aqidur asumanumdan **diri<tirig**
Diriltti arzı ölmüşken hayāt-ı cāvizānumdan (507)

Karahanlı Türkçesindeki “tur- ve diri” sözcükleri Eski Anadolu Türkçesinde “dur- ve diri” şeklini almıştır.

⁸⁵ Ercilasun, s. 457- 458

4. Söz başındaki bir kısım k'lar tonlulaşmıştır.

Gördi sâlik kendüyi ʿ işkla yüce
Ol qarışmaz kimseye ir tā **gice** (155) **gice<kiçe**

Karahanlı Türkçesindeki “kiçe” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “gice” şeklini almıştır.

5. Diş arası d'ler y olmuştur.

El ayakdan dimek gözden kulağdan dime sen dilden
Bu kavlı fiʿ lî bunlaruñ benüm rûh-ı revānumdan (511) **ayak<adak**

Karahanlı Türkçesindeki “adak” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “ayak” şeklini almıştır.

6. Çift dudak w'leri diş-dudak v'sine dönmüştür.

Gelüñ iy yādiken maʿ şük **sevenler** **sev-<sew-**
Gel iy bilmedügin görmeg' **ivenler** (18) **iv- < iw-**

Karahanlı Türkçesindeki “sew- ve iw-” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “sev- ve iv-” şeklini almıştır.

7. Üç kelimedeki söz başı b- sesi v- olmuştur.

ʿ Uzlet itdi cümleden oldı garīb
ʿ İşka varın virdi oldı bî-naşīb (156) **var-<bar-**

Ḳul olmağdan saña yikrek ne vardur
Baña sensüz i sultānum ne rahāt (287) **var<bar**

Her vücūd ehli vire saña ğızā
İtmeyesin bir nazār dosttan cüzā (329) **vir- < bir-**

Karahanlı Türkçesindeki “bar-, bar, bir-” sözcükleri Eski Anadolu Türkçesinde “var-, var, vir-” şeklini almıştır.

8. Bir kelimedeki söz başı b- sesi düşmüştür.

Ne hāldur kimsene bilmez beni bu halk görür görmez
Benüml'oldı bu halk bulmaz hayāt-ı cāvizānumdan (514) **ol- < bol-**

Karahanlı Türkçesindeki “bol-” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “ol-” şeklini almıştır.

9. -IXg isimden isim yapma eki, Xr ve DXr ettirgen çatı ekleri, 1.ve 2.şahıs iyelik ekleri, ilgi hali eki, çokluk 1. şahıs ekleri, bilinen geçmiş zaman teklik 1. ve 2. ve çokluk 2.şahıs ekleri ünlüleri ile birlikte yuvarlaklaşmıştır.

Gelũñ iy gözi yaşlu bağrı **başlu**
Nidesin bilmeyüben çatlu ıaşlu (6) **başlu < başlığ**

Bilmezidũm kendũyi **bildũr**di ol
Togrı kendũ varmağa gösterdi yol (340) **bildũr-<bildir-**

İşũm ağlamağ olmuşudı āh
Çāre sen kıl diridũm iy pādişāh (345) **işũm < işim**

Altun **aldum** kalb idũb buldum şafā
Bil hākıkat irdũm ol kimyāya ben (581) **aldum<aldım**

Vir mürĩd Yā şeyh bu ben yanılmışam
Kendũ nokşumı **bilũben** gelmişem (171) **bilũben<bilipen**

Karahanlı Türkçesindeki “başlığ, bildir-, işim, aldım, bilipen” sözcükleri Eski Anadolu Türkçesinde “başlu, bildũr-, işũm, aldum, bilũben” şeklini almıştır.

10. Birkaç kelimedede bazı ünsüzler düşmüştür: su<suw, otur-<oltur-, getir-<keltür-

ıarnı aç **susuz** ‘anāat eyleye
Niçe gün bir gün ğanĩmet eyleye (365) **su<suw**

Bir ulũ kuş gördũm anda **oturur**
Her vücũd anuñ yüzidũr balı urur (388) **otur-<oltur-**

Karahanlı Türkçesindeki “suw ve oltur-” sözcükleri Eski Anadolu Türkçesinde “su ve otur-” şeklini almıştır.

11. Kelime sonundaki g’lerin düşmesi neticesinde bir kelimedede ikizleşme ortaya çıkmıştır: ıssı<ıslığ (sıcak),

Issı şovuk çākerem pervān’olub
Tāđ u şahrāñā zerem dīvān’olub (351) **ıssı <ıslığ (sıcak)**

Karahanlı Türkçesindeki “ıslığ” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “ıssı” şeklini almıştır.

Biçim Özellikleri⁸⁶

1.+ IXg isimden isim yapma eki +IU olmuştur.

Gelüñ iy gözi yaşlu bağı **başlu**
Nidesin bilmeyüben çatlu ıaşlu (6)

2. (-X)g fiilden isim yapma eki +U olmuştur.

İrdi derde yoldaş oldu ‘ ışkıla
Şanma **ayru** ma‘ şūķ u ‘ āşıķ bile (185) **ayru<adrıg**

Eski Türkçedeki “adrıg” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesinde “ayru” şeklini almıştır.

3. İlgı hâli eki ünsüzlerden sonra +Un ünlülerden sonra +nUn biçimindedir.

Ĥalka merdüd **kendünüñ** maķbūlyam
Yürürem düşdüm ‘ aceb sevdāya ben (573)

4. Çıkma hâli eki +Dın değil +dAn’dır.

Gelüñ şıĥĥāt virüb bī-mār alanlar
Bu cān baş dīn **īmāndan** bī-zār olanlar (22)

5. Vasıta hâli eki n, kalıplaşmış örnekler dışında kaybolmuş, yerini ile’den ekleşen +(I)A almıştır.

Gelüñ iy dertülü bī-çāre ıullar
Fırāku **yārıla** āvāre diller (3)

6. Teklik 1.şahıs eki –vAn(In), -vAm,-Am, -In biçimindedir.

Ma‘ ānī gencine mesken olubdur
Ĥarāb-ı şūretem maġmūryam ben (220)

7. Eski Oğuz Türkçesinin yaygın gelecek zaman eki –IsAr’dır.

Her geyik ıanı göbekde misk olur
Misk-bār olmay**ısar** her kārubān (502)

8. Şart kipi çokluk 1. şahıs dışında, iyelik kökenli eklerle çekilir hale gelmiştir.

⁸⁶ Ercilasun, s.459- 461

Nireye ba^{ks}am görürem ol kuşu
Her vücūd tölmişdur anuñ cünbüşi (390)

Ḥuzā-yı Şemse'd-dīn bi-çāre gamkin
Olur^{san} sūz tenüm cānum ne raḥāt (294)

N'ola çoğ olsa esmā vu şifāti
Ki zātı bir durur Şems-i Ḥuzānuñ (314)

9. Eski Oğuz Türkçesinde durur yanında +dUr bildirme eki yaygınlaşmıştır.

Anı şanma ırāk saña ya^{kındur}
Bulub kul ol bulan 'ayn-ı hemindür (24)

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİN

5.1. HİKAYAT-I NAY

Hikāyat-ı Nāy-ı Min Maḳalāt-ı Şeyh Aḳbıyık Ḳaddesellahu Sırrahu'l-‘aziz

Fā‘ilātün Fāi‘lātün Fā‘ilün

[5a] 1	‘Āşık erinüñ diñle vaşf-ı ḫālını Nic’olurmuş ‘āşıkuñ aḫvālını	Aşıkın hāllerinin nasıl olduğunu, aşk erinin hālının tarifini dinle.
	Bildi gördi öldi ‘āşık ma‘şūḳın Cümle ‘ışkun bildi bilmez neydügin	Aşık; aşkı her yönüyle hissetti, ne olduğunu bilmedi, maşuku hissetti, onu gördü ve öldü.
	‘Āşık oldur cümle ḫâlde āşikār Bile bula aña gör ne ol nigār	şık odur ki her zaman meydandadır. Bil, bul ve gör ki onun sureti nedir ?
[5b] 5	‘Āşık ol ma‘şūḳdan ayru olmadı Cān u gönülüm derdle olmışdı saḳīm ⁸⁷	Aşık o maşuktan ayrı olmadı, nefsim ve ruhum dertle, hasta oldu.
	Cān sürerdi derd-i yār ile şafā Kesme bizden derdüñi ey pür-vefā	Can, yar aşkıyla zevklenirdi. Ey vefalı; derdini, aşkını bizden uzaklaştırma.
	Olmış idi cān u dil ḫayrān u mest Ben yürürdüm mest ü maḫmūr-i elest	Ruh ve gönül hayran, sarhoş olmuştu. Ben sarhoş bir şekilde yürürdüm, kendimden geçmiş değil miyim?
	Ġaybet ü ḫazret baña yeksānıdı ⁸⁸ ‘Aḳl u nefis ü cismümüz pür cānıdı	Kendini kaybetme ve hazır bulunma benim için aynı şeydi. Aklım, nefsim ve cismim canlıydı.
	Yoğd’ikilik ḳalmamışdı ayrılık Mevt ḫayāt gitmişdi saḡlık şayrılık	İkilik yoktu, ayrılık kalmamıştı, ölüm ve yaşam, saḡlık ve hastalık gitmişti.
[6a]	Bilmezidüm ḫālibi maḫlūb ḫaleb Baña viribdi yine ‘ışkın çalab	Talibi, talep edileni ve talebi bilmezdim. Bana yine Allah aşkını, verdi.

⁸⁷ Beyitin bu mısraı kafiyeye uymamaktadır.⁸⁸ “yüksandı” olarak harekelenmiştir.

- 10 Kesret içre vaḥdete cān ğarḳıdı⁸⁹
 ‘Āşık u ma‘ şūḳ bir adı farḳıdı
 Göz görür anı neye kılsa nazār
 Baña bir olmışdı anda ḥayr u şer
- Derd olan ḥalḳa baña dermānıdı
 Cümleye ḥākim baña fermānıdı
- [6b] Ḳavl u fi‘ lüm bend’anuñ her ihtiyār
 Din ü millet nisbet oldı tār u mār
- Bilmezem tālib miyem maṭlub miyam
 Her vücuduñ içre ol mı ben miyem
- 15 Düşmişidüm ben bu vaḥdet baḥrine
 Ḳaṭre deryā içre düşse farḳı ne
 Ben bu ḥâlde yüriridüm nāgehān
 Artdı şevḳi ma‘ şūḳuñ cānda hemān
- Dutdı ‘ işḳ sulṭānı cānum milkini
 Yüz yere urdı bu cānum elgini
- [7a] Ḥasreti müştāk dil biḳāre olub
 Rüz u şeb ağlar o sergerdān ḳalub
- Dosta karşı hoş temennālar kıılır
 Her ne maḳşūdı var ol ma‘ şūḳ bilür
- 20 Eyledüm cānda münācāt u niyāz
 Dilegüm sen kııl ḳabul iy bī-niyāz
 Görmesüz görsem direm diḳāruñı
 Baḳmadın bu gözlerüm ruḥsāruñı
- Çokluk içerisinden canını, birliğe batırdı. Maşuk ve aşkın bir adı, fark idi.
 Göz neye baksa onu görür. Bana, o zaman içerisinde hayır ve şer aynı şey olmuştü.
 Halk için sıkıntı olan benim için dermandı. Halka kolaylaştırıcı olan bana kesin emirdi.
 Her hareketim kavli ve fiili faaliyetlerim onun oldu, dine ve millete bağlılığım yerle bir oldu.
 Talep eden miyim yoksa talep edilen miyim bilmem. Her vücudun içindeki o mu ben miyim?
 Ben bu birlik denizine düşmüşdüm, ufacak bir parça denizin içine düşse ne değişir?
 Ben bu halde yürürken; ansızın, ruhum içinde maşuka karşı şiddetli bir arzu, neşe arttı.
 Aşk sultanı; canımın tasarrufunda olan her şeyi aldı ve bu aciz canımı, yüz yerde tecrübe etti.
 Özleyenin üzüntüsüyle, dil çaresiz olup gündüz ve gece perişan kalıp ağlar.
 Dosta karşı hoş şeyler umar. Her ne maksadı varsa o sevilen, bilir.
 Allah’a candan yalvardım ve dua ettim. Ey duaya ihtiyacı olmayan, dileğimi sen kabul et.
 Bu gözlerim yanağına bakmadan, yüzünü görse, derim, göremem.

⁸⁹ “ğıraḳdı” olarak harekelenmiştir.

- [7b] Ben dilerem bilmesüz bilem seni
 ‘Ayn oluben bilmesüz bulam seni
 Zāhir ü bātin baña sen ol ‘ayān
 Her vücūduñ içre sen olma nihān
 Dilerem ‘ilmümi sen cehl eylegil
 Bu benüm her müşkilüm sehl eylegil
- 25 Seni bildür baña müşkil qalmasun
 Eyle vaşl-ı ‘ayna ğayrum qalmasun
 ‘Ayn-ı ilm eyle benüm cehlüm ebed
 Baña saña dünyā ‘uqb olmaya sedd
- [8a] Her vücūda yavu kılmayam seni
 Cümle hālde çünki buldum ben seni
 Nice nice⁹⁰ baña bu vaşl-ı firāk
 Baña eylegil ebed yakın ırak
- 30 Hoş teferrüc ben kılırdum ‘ālemi
 Her vücūd ehlini İbn-i Ādemi
 Yoğımış ğayrı anuñ ‘aynı imiş
 Bilmeyenler ‘aynına ğayrı dimiş
- [8b] Mest ü hayrān otururdum bahçede
 Cümle aşhābumla bile iy dede
 Geldi eydür birsin ol yarenlerüñ
 İçlerinde görenler var anlaruñ
 Bir kişidir geldi destür isteyü
 Şazılık kavmi bizüz yimek kayu
- Ben; bilmeden bilmeyi, özde birleşmeyi, seni bilmesiz bulmayı, dilerim.
 Görünen ve görünmeyen, benim için meydanda ol. Her vücudun içinde gizli olan sen olma.
 Senin; bildiklerimi yok saymanı, her zorluğumu kolay kılmanı dilerim.
 Bana, seni bildir, çözülmeyen kalmasın, sana kavuşmamı sağla, senden ayırım kalmasın.
 Benim sonu olmayan cehaletimi ilime dönüştür, bana ve sana dünya, ahiret engel olmasın.
 Seni her vücutta yitik yapmayayım. Çünkü ben seni bir bütün halinde buldum.
 Bu ayrılıktan sonra gelen kavuşma, benim için ne zamandır? Bana yakın ve uzağı sonsuz eyle.
 Ben her canlıyla, cihana mensup insanlarla gezintiyi hoş görürdüm.
 Ayrı yokmuş, onun aynıymış. Bilmeyenler onun aynına ayrı demiş.
 Ey Dede; sarhoş ve şaşmış bir şekilde bile cümle sevdiklerimle bahçede otururdum.
 O dostlardan birisi; geldi, söyledi. Onların içinde görenler var.
 İzin isteyerek bir kişi geldi. Sevinç neşe kavmi biziz, yemek nerede, dedi.

⁹⁰ Eserde “niçe niçe” olarak harekelenmiştir.

- 35 Kulağum işitdi cānum sevinür
Ol sözi diñledi gön̄lüm avınur
- Didim ben gelsün ne destur kayısı
Ol midur ya anda mı cānum işi
- [9a] Anda her giz bende benlik kalmadı
Cümle h̄azır kimse h̄ālüm bilmedi
- Bī-dil ü bī-cān ben oldum bī-nevā
Anda her bī-gāne baña āşinā
- Ben muḥabbet baḥrine ṭalmışıdum
Baḥr-i ‘ayna ḳatremi şalmışıdum
- 40 Ṭālib ü maṭlūb ṭaleb gitmişidi
Vaşl-ı ‘ayna ḡayrumuz irmişidi
- [9b] Otururdum mest olub pür-şevḳile
Ġarḳıdum derde bu ben ḳıldan ḳıla
- Ḳulağuma irdi nāḡāh bir āvāz
Bildüm āvāzı iden dost dürlü nāz
- Şevḳüm arttı birsin biñ oldı hemān
Dost yüzün gösterdi baḳmadın ‘ayān
- İlle h̄ālüm ben nidem bülmez ḳarār
Ağlaram derdile ḡasret zār u zār
- 45 Gördüğümce yine artar iştiyāḳ
Vāşıl iken baña niçün bu firāḳ
- [10a] ‘İşḳ eri ba‘de’l-vişāl olur sülük
Yüregi vāşıllaruñ delük delük
- Görmedi görmez ebed vāşıl ḡaḳḳı
Vaşılıla olan sa‘īd oldı şaḳī
- Ben bu şirkden dilerem olam emīn
Ḳıl müyesser Yā ilāhe’l-‘ālemīn
- Kulağım duydu, sevinirim. O sözü
dinledi, gön̄lüm avunur.
- Ben; izin nedir? gelsin, dedim. Olmaz
ama acaba canımın işi onda mıdır ?
- Her sır ondadır, bende benlik kalmadı.
Herkes orada ama halimden kimse
haberdar olmadı.
- Ben kalpsiz, ruhsuz, sessiz oldum; o
anda her yabancı benim için aşınadır.
- Ben sevgi denizine dalmıştım, denizin
özüne damlamı salmıştım.
- Talep edilen ve talip, talep gitmişti,
kavuşmanın özüne başkaları ermişti.
- Sarhoş olup şevkli ve istekli otururdum.
Ben, bu derdin en ince ayrıntısına kadar
girdim.
- Ansızın bir ses, kulağıma geldi, ses
veren nazlı dost olduğunu anladım.
- İsteğim hemen arttı, bir iken bin oldu.
Dost yüzünü apaçık gösterdi, sen
bakmadın.
- Bir durumda sebat etmem, ben ne
yapayım? Hasret derdi ile inleye inleye
ağlarım.
- Gördüğümde yine şevkim artar. Benim
için kavuşmak varken, bu ayrılık niye?
- Aşk eri kavuştuktan sonra bir yola girer,
kavuşanların yürekleri delik delik olur.
- Kavuşanlar sonsuza kadar görmedi,
görmez Hakk’ı, kavuşarak yükselen
bahtsız oldu.
- Ben, bu eş koşmadan uzak olmayı
dilerim. Alemlerin İlahı, bana
kolaylık göster.

	Yokdur olmaz ‘aşıka dārū’l-ḳarār Dünyā ‘uḳbā ‘aşıka vaşl-ı nigār	Aşığa durulacak yer yoktur, olmaz. Aşık için, dünya ve ahirette sevgiliyle kavuşmak vardır.
[10b] 50	Vaşl-ı vāşıl dilerem ḳalmaya hiç Cümle ḫâlde ṭoḡrı görem külli piç	Bütün dolaşıklıklarının hepsini doğru görerek; kavuşmayı, ulaşmayı dilerim.
	Gözlerüm açdum [ve] baḳdum dört yaña Görmesüz gördüm direm diñle saña	Gözlerimi açdım, dört yana bakdım. Sana; görmesiz gördüm diyorum, dinle.
	‘Ayn oluram ḡayrıken yoḳ ‘itibār Neyleyesüm bilmezem gitt’ihtiyār	Ayrı iken ehemmiyet yok, beraber olurum. Ne yapacağımı bilmiyorum, iradem gitti.
	Vaşl-ı hicrāndan dilerven ḳurtulam Varlığımı ben virem yoḳluk alam	Kurtulabilmek için ayrılıktan uzak olup kavuşmayı dilerim. Ben, varlığımı verip yokluk alayım.
	Kimse yoḳ ben varlığım virem alam Varlığım yoḳluk çü yoḳ varam bulam	Benim varlığımı verip, alabileceğim kimse yok. Varlığım yokluk gibidir, yokluk bulayım, varayım.
[11a] 55	İşidürem bī-cihette ol āvāz Cān içinden eylerem dosta niyāz	O sesi, sebepsiz işitirim. Samimiyetle, dosta dua eylerim.
	Diñlerisem diñlemezsem işdürem Ol āvāz issin dilerven ben görem	Dinlersem, dinlemezsem, işitirim. O ses sahipsizdir, görmeyi ben dilerim.
	Bī-cihet degül cihetten ol berī Cān u dil diler göre ol serverī	Sebepsiz değil, o kurtulmuşluktan dolayı can ve gönül, o uluyu görmeyi arzular.
	Her cihette añalur illā bir cihet ⁹¹ Tābi‘ olmuş ol cihāta her cihet	Her yönde illa bir sebep anılır. O sebeplere, her yön tabi olmuştur.
[11b] 60	Cümlesinde bile anda cümlesi Bī-cihet āvāz cihetd’ āvāzesi	Yönsüz ses, yönlü yüksek ses bunların hepsi ondadır.
	Her cihetde dutdum giderven bī-cihet ⁹² Anda cem‘ olmuş cihet her bī-cihet	Her sebebi; sebepsiz kabul ettim, giderim. Her sebep, onda sebepsizce toplanmıştır.

⁹¹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

⁹² Bu mısra kalıba uymamaktadır.

	Vecd içinde bakdum açdum gözümü Her nire bakdumsa gördüm yüzümü	İlahi aşka dalarak gözümü açdım, baktım. Her nereye baktımsa, yüzümü gördüm.
	Anda mir'āta baña cümleye bu ben ⁹³ ‘Ayn-ı ğayr olmışıdum ben diñle sen	Ben; o zamanda herkese, aynaya, kendime yabancı olmuşum. Sen beni dinle.
	‘Ayn-ı mañz olmağa ikdām eyledüm Ben beni ‘alāma bed-nām eyledüm	Halis olmak için gayret ettim. Ben, kendimi herkesçe bilinen kötülerden eyledim.
[12a] 65	Aldı benden benliğüm evvel şadā Cism ü cān qodum giderem ben gedā	İlk ses benliğimi benden aldı. Ben bedenimi ve ruhumu koyarak, köle olarak giderim.
	Cān u gönülüm nefis ü ‘aqlum qalmadı Gitti gelmez bende benlik qalmadı	Bende; benlik ruh, gönül, nefis ve akıl kalmadı, gitti, gelmez.
	İsteyen kim istenen kim bilmedüm Anda yok t̄alib ü mañlūb bulmadum	İsteyenin kim, istenenin kim olduğunu bilmedim. Onda talip yoktur, talep edileni bulmadım.
	Böyleken ben isterem yok kudretüm Zerre hayra şerre yoqdur niyyetüm	Ben; böyleyken isterim ama kudretim yoktur, az da olsa iyiliğe, kötülüğe niyetim yoktur.
[12b]	Yüzüm üzre giderem bī-iḥtiyār ‘Işq burāğına binüb gördüm k’o yār	İradesiz bir şekilde yüzüm üzere giderim. Aşk bineğine binip, o yarı gördüm.
70	Çağırın qarşumda bir tuḥfe vücūd Ol āvāzuñ issine kıldum sücūd	Karşımda çağırın güzel bir varlıktır. O sesin sahibine secde ettim.
	Yağmaladı yoqlıgum var eyledi Ol āvāz gör cānuma kār eyledi	Yokluğumu ortadan kaldırdı, beni var etti. O ses, bana iyi geldi.
	Cān içinden çağırın ol sevdüğüm Ḥasret olup görmege ol ivdüğüm	Can içinden çağırın o sevdiğim, özlemiyle görmek için o gayret gösterdiğim.
	Qarşuma gelmiş baña eyler ḥiṭāb Bilmesin dir beni virdüm cevāb	Karşıma gelmiş bana seslenir, beni bilmesin der, ben cevap verdim.

⁹³ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- [13a] Bildi bilen seni bilmezligiyyin
Ben didü ki sen gider düñ ü günü
- Bilmezliğini bilen, seni bildi. Bana dedi ki sen gece ve gündüzü def et.
- 75 Çün yüzüñ gördi gözüm yoq ğaybeti
Ĝālib ħāzır kııl iç ağu şerbeti
- Gözümün, yüzünü görmesi sebebiyle kendimden geçmedim. Galip, hazır ol ve zehirli şerbeti iç.
- Didi didüm ki yüzüm üzre varam
Görmesüz didāruñı bu ben görem
- Dedi, dedim ki kendim gidip varayım. Ben, bu görünmez yüzünü göreyim.
- Cān içinden diñledüm ben ol onı
Gördüm on issi baña dönmiş yöni
- Ben; onu can içre dinledim. O sahibi, bana yönünü dönmüş olarak gördüm.
- [13b] Çünkü gördüm ben ben'ayruk bilmedüm
Benlik anlıqdan ħaber hiç bilmedüm
- Çünkü ben beni gördüm, ayrı bilmedim. Benlik ve onluktan hiç haberim yoktur.
- Böyleken durdum mekāndan lā-mekān
İrdüm oldum ben nişānla bī-nişān
- Böyleyken mekan içinde mekansız durdum. Ben iz ile erdim, izsiz oldum.
- 80 Bende benlik söz ol onı diñledüm
Ol on issi giymedügin añladum
- O söz bana ait, onu dinledim. O, on sahibi benimsemediğini anladım.
- Diñledüm bildüm ol on dost onıdur
Her vücūdı giymiş ol dost toıdur
- Dinledim; bildim ki o, ona dosttur. Her vücudu giymiştir, o dost giysisidir.
- Diled' irşe cānum ol dost vaşlına
Ayrılıqsuz ulaşa cān aşlına
- Canım o dost kavuşmasına erişmeyi diledi. Can, ayrılıksız bir şekilde özüne ulaşsın.
- [14a] Bī-dil ü cān aña iqdām eyledüm
Zülfümi cān boynına dām eyledüm
- Onun için cansız ve dilsiz bir şekilde gayret gösterdim. Saçımı, can boynuna tuzak ettim.
- Yüzüm üzre çekdi cānum bī-mecāl
Bende benlik maĥva irdi qal u ħāl
- Kuvvetsiz canım, yüzümün üzerine aksetti. Sözüm, halim ve benliğim bende mahvoldu.
- 85 Bir ağaç dutmuş elinde bir kişi
Ağaç ālet ol kiş'eyler cünbüşi
- Bir kişi elinde bir değnek tutmuş. O kişi, değneği araç yaparak hareket eder.

- Ucu daluñ ol ağaçdan yel⁹⁴ çıkar
Halk ol ağaç onısa kulağ dutar
- [14b] ‘Āşık u müştāk olub halk diñleşür
Kendüler bilmez velī cān iñleşür
- Her vücūda hūş gelür budur sebep
Hüb āvāze artdı ‘āşıkda taleb
- Ben kulağ dutdum dikdüm gözümü⁹⁵
Ol delüğe karşı duttum yüzümü
- 90 Urs’asağadan yukarudan gelür
Ol āvāz cānum’işit neler kıılır
- Çünkü bağıdum ben aşığa yukaru
Geh yetür barmağ biri durur uru
- [15a] Diñledüm ol on ki bir evden gelür
Dertlü işitse ol on cānın virür
- Ol evüñ vardum kapısından girem
Ol benüm ma‘şūqumuñ vaşlın’irem
- Ol kapuya ben varınca çıkdı yıl
Toğınub benligimi tağıttı yıl
- 95 Çünkü irdi baña dosttan ol nefes
Fāni bāki kııldı ol dem ol nefes
- [15b] Evvel āhır bir nefesde her ne var
Virdüm irdüm gördüm oldum ihtiyār
- Yine geldüm ben bu şüret mülkine
Virdi hākım hükmüni ben elgine
- Ehl-i meclis oturur gördüm yine
Gelmez ol āvāz ki ‘āşıkdum aña
- O değnekten, dalın ucundan, rüzgar çıkar. O ağaç oysa, halk ona kulak verir.
- Halk; aşık olup, can atarak dinler. Onlar bilmez, veli inler, durur.
- Her cana mantıklı gelir, sebebi budur. Aşıқта güzel söze, istek arttı.
- Ben; gözümü dikdim, kulağımı dayadım, o deliğe karşı yüzümü döndüm.
- O ses aşağıdan, yukarıdan yükselerek gelir. İşit, canıma neler yapar.
- Çünkü ben aşağı yukarı bakdım, biri arasına ulaşır, varır, biri orada durur.
- Dinledim onu ki bir evden gelir. Aşık işitse onu, o canını verir.
- O evin kapısına, girmek için vardım. Ben, o sevdiğime kavuşayım.
- O kapıya varınca rüzgar çıktı ve dokunup benliğimi dağıttı.
- Çünkü o nefes bana, dosttan geldi. O zaman, o nefes, faniyi baki kıldı.
- Bir nefesde her ne varsa başta ve sonda; verdim, erdim, gördüm, seçilmiş oldum.
- Ben bu suret mülküne yine geldim. Hakim, benim gibi bir acize, hükmünü verdi.
- Meclis ehlinin oturduğunu yine gördüm. O ses gelmez ki ben ona aşıkdim.

⁹⁴ “yıl” olarak harekelenmiştir.

⁹⁵ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- Cān u gönlüm mest düşüb oldu harāb
İhtiyārsuz şūretüm kıld'ıztırāb
- Can ve gönlüm sarhoş ve harab oldu,
iradesiz yüzüm, çile oldu.
- 100 Ol āvāzı cān yine yād eyledi
Anda gönlüm āh u feryād eyledi
- O sesi ruh yine hatırladı, o anda gönlüm
ah edip, bağırmağa başladı.
- [16a] Orta yirde bir düdük gördüm yetür
Bundadır ma' şūķ āvāzıyın getür
- Ulaşılabilecek bir yerde bir düdük
gördüm. Getir, sevgilinin sesi bundadır.
- Çağıruram kimse işitmez onı
Gördüm ol ma' şūķa giymiş tonumu
- Çağırırım, kimse onu işitmez. O
sevgiliyi, benim suretime girmiş
gördüm.
- Vecd içinde dimişem sen ben xanı
Ben neyisem sen xanı yā ben xanı
- Dalgınlık içinde sen neredesin ben
neredeyim, demişim. Ben neyim, sen
neredesin, ben neredeyim.
- Gitti benlik senlik ird'anda yaķın
Vaşla irdüm anda ben şandum hemīn
- Zaman içinde senlik, benlik birbirine
yakınlaştı. Ben; hemen o anda,
kavuştuğum sandım.
- 105 Yine gördüm kesret ü vahdet hemān
[16b] 'Āşık u ma' şūķ 'ışķ çünki oldı iy cān⁹⁶
- Hemen, yine çokluk ve Tanrının
birliğini gördüm. Çünkü seven, sevilen
ve sevgi candan oldu.
- Āh u feryād u fiğān vaşl u firāķ
Bu hicāb ardında ben xaldum irāķ
- Ah, bağırma, inleme, kavuşma ve
ayrılık; ben, bu perde arkasında ve
uzakta kaldım.
- Vaşla irdüm didüğüm hicrānımış
Her vücūduñ içre ol bir cānımış
- Kavuşmaya erdim, dedim fakat
ayrılıkmış. O, her vücudun içinde bir
canmış.
- Diñledüm işitmedüm evvel onı
Āh u feryād eyledüm dūni günü
- Önce onu dinledim, işitmedim. Gece ve
gündüz ah edip bağırardım.
- Vardum evvel āvāz geldiği yire
Derd ile müştāķ xasret yüz süre
- Önce sesin geldiği yere vardım. Özleyen
özlemiyle ve derdiyle yüz sürsün.
- [17a] Bir delükden k'ışidürem ol onı
110 Almışıdı ol şadā benden beni
- Onu, bir delikten işitirim. O ses, beni
benden almıştı.

⁹⁶ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- Ol kapuya yine vardum k'ışidem
Diñleyem dosttan haberler işidem
- Ol kapuda ben duruben diñledüm
Dost ünün işitmeyince inledüm
- İhtiyārum gitti şabrum kalmadı
Meclis ehli birsi derdüm bilmedi
- [17b] Yine ma'şūk 'āşıka gör kıldı nāz
Kıldı 'āşıq ma'şūka cāndan niyāz
- 115 Bilmezidüm yoğiken benden seni
Niş ayırdıñ eydivir senden beni
- Nice bir vaşl-ı firāk bu' d u qarīb
Çāresüzem çāre kıl bañ' iy ḥabīb⁹⁷
- Seni bildüm didügüm yañlışımış
Gördügüm seni ḥayāl-i düşümiş
- Seni görene bu göz ḥācet degül
Kim ki zahmetden kaçır rāḥat degül
- [18a] Gitti ğaybet kim seni gördüyise
Gitti nisyān kim seni bildiyise
- 120 Vaşlı hicrān kıldı bir vaşluñ' iren
Şeksüz aldı ol seni cānım viren
- Yine geldi uğradı 'acze yolum
Çāresüz düşdüm yire sen dut elüm
- Yine virib baña fażluñ Yā İlāh
Kulağuz olsun gelüb İy pādīşāh
- [18b] Yine niden kıldı baña dost ḥiṭāb
Göñlümün iklimine toğd'āfitāb
- O kapıya; onu duyayım, onu
dinleyeyim, o dosttan haberler işiteyim,
diye vardım.
- Ben, o kapıda durup dinledim, dost
ününü işitmeyince inledim.
- İradem gitti, sabrım kalmadı.
Meclistekiler derdimi anlamadılar.
- Yine sevgili aşığa naz etti, aşık
sevgiliye candan dua etti.
- Bende yokken seni bilmezdim. Söyle,
beni senden niçin ayırdın.
- Uzaklık ve yakınlık birdir, ayrılıktan
sonraki kavuşma nasıldır. Ey Habib!
Bana çare kıl, çaresizim.
- Seni bildim, dediğim yanlışmış. Seni
görmem düşmüş, hayalmiş.
- Seni görenin bu göze ihtiyacı yoktur.
Kim ki zahmetten kaçarsa, bu rahat
değildir.
- Seni, kim gördüyse arkasından konuşma
bitti. Seni; kim bildiyse, unutma bitti.
- Kavuşmana eren, kavuşmayı ayrılık
kıldı. Şüphesiz; seni o, sana canını
veren aldı.
- Yine yolum geldi, acizliğe uğradı.
Çaresizce yere düştüm, sen elimi tut.
- Ya İlāh! Yine bana lütfunu göster. Ey
Padişah! Gelip kılavuz olsun.
- Bana, dost neden yine hitap etti,
gönlümün iklimine güneş doğdu.

⁹⁷ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- ‘Aqlum uyurmuş uyandı cān u dil
Toprağa düşmüş şüret olmuş zelīl
- 125 Hāqdan ilhām ird’içerü gir diyü
Korkma fazlum biledür yür’ilerü
- Dir kapudan gir içerü taşradın
Dost onın sen bil yol şorma adın⁹⁸
- Böyle diyince hemān girdüm ev⁹⁹
İki kapuvun delügi var ol ev
- [19a] Ol onı şordum kapuda bilmedüm
On delügin gezdüm anda bulmadum
- Çağıruram kāmı şimdi ol āvāz
Eydivirüñ ben siz’eylerem niyāz
- 130 Ben işitmezsem o dost onın olam
Dimese göz ben size neler kılam
- Diñlesen baña ol ev virdi haber
Dir baña ‘aqlu ki dir İy bī-ḥaber
- [19b] Ben ol ondan olmuşam bölük bölük
Ol on itti yüregüm delük delük
- Bir āvāz dur şol kapudan içerü
Yetme ‘aşıq çağırurdur gel beru
- İtdürür feryād ben ānı bilmezem
Bilmezem isteyüb ānın bulmazam
- 135 Bende dil yoq kudretüm şoram ḥaber
Şorayın diyinc’oluram bī-ḥaber
- Sen şorarsañ ben virem dosttan ḥaber
Bilmezem var şol kapuya İy Pişir
- Aklım uyurmuş, can ve gönül uyandı.
Yüzüm toprağa düşmüş, aşağılanmış.
- İçeri gir diye, Allah’dan ilham geldi.
Yardıмым beraberdir, korkma, ileri yürü.
- Der; dışarıdan, kapıdan, içeri gir. Dost onundur, sen yol yordam bil, adını sorma.
- Böyle diyince hemen eve girdim. O evde, iki kapının deliği var.
- O onu sordum, kapıda görmedim. On deliği gezdim, onda bulmadım.
- Şimdi çağırırım, o ses nerede? Söyleyin, ben size dua ederim.
- O dostu; ben işitmezsem, onun olayım. Göz, ben size neler yapayım, demese.
- Bana o ev haber verdi, dinle. Bana der ki: Ey habersiz! Aklını derle, topla.
- Ben; o ondan bölük bölük olmuşum. O on yüregimi delik delik etti.
- Şu kapıdan içerideki bir sestir. Yeni aşıkları beri gel diye çağırır.
- Ben onu bilmem, ağlatır durur. Bilmem; isteyip, onu bulmam.
- Bende dil gücü yok haber sorayım. Sorayım diyince habersiz olurum.
- Sen sorarsan eğer ben dosttan haber veririm. Ey Pişir! Bilmezem, o kapıya var.

⁹⁸ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

⁹⁹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- [20a] Ola kim dosttan saña irşe naşīb
 o beni yüz göster t  ki ol ab b
- Ben oyuben ol evi ged m  te
 Di le  l m sen benüm oldu nite
- aldı arz u  sum n cer u felek
 aldı amu umau  ri melek
- Ola ki dosttan sana hisse eri e. Beni
 bırak yüzünü göster ki sevgili olasın.
- Ben, o evi bırakarak öteye getim.
 Benim halimin nasıl olduunu, sen
 dinle.
- Yer, gök, sihir, talih kaldı. Cennet,
 cehennem, sevgili, melekler kaldı.
- 140 Vardum ol menz le yir   gök degül
 Anda varan  aql u c n ol dil degül
- O menzile vardım yer ve gök deil.
 Onda ulaan akıl, can ve o dil, deil.
- [20b] Anda gördüm l -mek n u b -ni n
 Bir nefesde nie yüz bi  yıl i c n
- Ey Can! Onda, bir nefeste nice yüz bin
 yıllı mekansız ve belirtisiz gördüm.
- Diledüm ki ben yine andan geem
 Val' irem duram ar b au iem
- Ben ki yine ondan gemeyi diledim.
 Kavuşup durayım ve iki, zehir ieyim.
- Baaram dört ya a görünmez ari
 Nie yold  benligüm olmaz refi
- Dört yana bakarım yol görünmez,
 benimsediim nice yolda arkada
 olmaz.
- Di le andan yine seyr n eyledüm
 Her v c d ehlini ayr n eyledüm
- Dinle, yine o zamanda bakıp seyrettim.
 Her varlıı hayran eyledim.
- 145 Yodur anda bil v c d olmaz  adem
 Anda yodurur ud  olmaz ıdem
- Bil, onda var olana, yokluk olmaz. Onda
 sonradan ortaya ıkma olmaz, eskilik
 olmaz.
- [21a] Ne zam n var ne mek n yodur ni n
 Anda gizlü nesne yodur sır  ay n
- Ne zaman ne mekan var, belirti yoktur.
 Onda, sır olanlar ortadadır, gizli bir ey
 yoktur.
- ayrı  ayn anılmaz anda iy  aziz
 alk iind'ol b -temyiz ehl-i temyiz
- Ey Aziz! Onda, gayr olanlar öz gibi
 algılanmaz. Halk iinde, seilmiş ve
 seilmemilerden ol.
- Varlıum ar vahdet n dery sına
 Yüz sürem yo kimse  k-i p sına
- Varlıımı, vahdetin denizinde bo.
 Ayaının topraına yüz s receim
 kimse yok.
- Gitmege yold  nidem yo almadı
 Yodurur hi kimse  l m bilmedi
- Ne yapayım, yoldalık etmek iin kimse
 kalmadı. H limden kimse anlamadı,
 anlayacak kimse yoktur.

- [21b] Pes kime varam şefā^ç at eyleye
150 Yoğ vesīle bir ara söz söyleye
- Yoğluğum şehrine geldüm ben yine
Ne diyem yoğlukda söz olmazdı ne
- Cism ü cānsuz anda dosta bī-zebān
Söyledüm ol lā-mekānda bī-nişān
- Söylemege cān u dil hācet degül
Hācatın aña diyen kul kul degül
- Yine irdüm ben o menzil ^çacizine
Kuvvet olmaz anda ^çāciz kimdi ne
- [22a] ^çAcze düşdüm ol kavī duttı elüm
155 Kendüye varmağa toğrulttı yolum
- ^çAcz evinde ben tırurdum nāgehān
Çāresüz ird'ol nidā çāre hemān
- Ne yavu kılduñ nedür istediğün
Başa divşür sen tağıtma ^çaql oñuñ
- Did'ışıtdüm ben hemān zār olmışam
Ben o andan cümle bī-zār olmışam
- [22b] Diñleyü durdum yin'ol dost onıdur
Kim seni bildi o kendi onıdur
- 160 Bilmezem ben ben seni nice bilem
Bulmadum ben ben seni qanda bulam
- İşidürem çağırur hū hū diyü
Halka didüm çağıran gū gū diyü
- Şimdi ben kime varayım ki benim için
aracılık yapsın. Fırsat yok ki ara
bulucu bir söz söylesin.
- Ben yine yoğluğumun şehrine geldim,
ne diyeyim yoklukta söz olmazdı.
- Cismim ve ruhum, o zaman diliminde
dosta karşı dilsizdir. Onun, mekanda
olmadığını ve belirtisiz olduğunu
söyledim.
- Söylemek için cana ve gönüle ihtiyaç
yoktur. İhtiyacımı ona diyen kul, kul
değildir.
- Yine ben, o acizlik evine eriştim. Onda
kuvvet olmaz, aciz neydi, kimdi?
- Acizliğe düştüm, o kuvvetli, elimi tuttu.
Kendine varabileceğim yolu gösterdi.
- Ben acizlik evinde dururken, birdenbire
o çaresiz derde, hemen çare geldi.
- Ne kaybettin, nedir istediğin. Sen aklını
başına topla, dağıtma çünkü akıl
onundur.
- Ben işittim, hemen ağladım, dedi. Ben
o zamandan dolayı hep rahatsız
olmuşumdur.
- Dinledim yine o dost, odur. Kim seni
bildi ise o kendi, odur.
- Ben beni bilmem seni nasıl bileyim.
Ben beni bulmadım, seni nerede
bulayım.
- İşitirim Allah Allah, diye çağırır. Halka
çağırın aynı zamanda diyendir diye,
dedim.

- Dosta itdüm ben münacât u niyâz
Karşudan eyler baña dost dürlü nâz
- Ben dosta yalvardım ve ona ibadet
ettim. Dost, bana karşıdan türlü türlü
naz eyler.
- Çünk' işitdüm yine gördüm gördüğüm
Aldüğumdur yine cânım virdüğüm
- Çünkü yine gördüğümü gördüm, işittim.
Yine aldığım, verdiğim canımdır.
- [23a] Yine vardum ol evüñ kapusına
İrmek isterven o dost tapusına
- Yine o evin kapısına vardım. O dostun
emrine girmek isterim.
- 165 Yine çıktı ol kapudan dost onı
Hasretem ben ol ona dünin günü
- Yine çıktı kapıdan o dost, odur. Ben, o
ona gece ve gündüz hasretim.
- Yine bir hūdur ki tekrār ider hū hū¹⁰⁰
İşidüb cân ağlar anı o hū hū
- Yine bir hū zikridir ki tekrar eder hū hū
diye, onu can işitip hū hū diye ağlar.
- Ol kapuya ben varub didüm nidem
Ben b'eşigi koyuben kıanda gidem
- Ben, o kapıya varıp ne yapayım, dedim.
Ben bu kapının eşigini koyup nereye
gideyim.
- [23b] Sen dimedüñ mi bañ' anı bilmezem
Ol onun issini anın bilmezem
- Sen demedin mi bana, onu bilmem.
Onu, o onun sahibi bilmem.
- Sen misin yā sende mi şāhib āvāz
Eydivirgil niçe bir hicr ile nāz
- Sen misin, sesin sahibi sende mi? Bu
ayrılıkla naz, ne zamandan beridir
söyleyiver?
- 170 Sen vesīl'ol aña buldum ben seni
Luṭf idüb baña bulıvirsen anı
- Sen ona aracı ol, ben seni buldum. Bana
iyilik edip, onu buluversen.
- Yin'ol evden baña virildi cevāb
Söz ki ben saña didüm iy şābb¹⁰¹
- Bana, evden yine o cevap verildi. Ey
Genç! Ben ki sana söz, dedim.
- Ben değülem şāhib ondur muttaşıl
Baña ayruḳ ol müyesser¹⁰² münfaşıl
- Ben sahip olan değilim, kavuşan odur.
O kolaylıkla terk edilen, benden ayırır.
- [24a] Ol āvāz ile baña bir yil gelür
Dilerem girmeye yil taşra urur
- Bana o ses ile bir rüzgar gelir, girmeyi
dilerim, rüzgar açığa vurur.
- 175 Yaḳdı benlik düşdi ' ışk cân şem'ine
Varlığum külin şavurd'ol yil yine
- Aşk benliğimi yaktı, can mumuna düştü.
O rüzgar yine varlığımın külünü
savurdu.

¹⁰⁰ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹⁰¹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹⁰² "müyesser" olarak harekelenmiştir.

- Benligümmiş gitti çün perde hemân
Yile bindümdi Süleymân men revân
- Ol kapudan benligüm geçtüm öte
Geç iki muṭlaḳ vücūddan iy Mete
- [24b] İki kapu geçtüm irdüm pir kapu
Her vücūd ehli aña eyler ṭapu
- Bir kapu ulu ṭılsımı var anuñ¹⁰³
‘Aḳlı zāyil olur anda varanuñ
- 180 ‘Āciz anda her vücūd ḫayrân u mest
Her kemâl ehli der anda oldı nist
- Her vücūd anda temennîler kıılır
Çāresüzdür cümle sergerdân ḳalır
- Mest dururlar enbiyâ vu evliyâ
Ol ṭılsımı açamaz şāh-ı gedâ¹⁰⁴
- [25a] Hâl böyle ben görüb oldum ḫacîl
Ben za‘if düşdüüm yire oldum ‘alîl
- Şöyle düştüm her vücūd başdı başa
İşüm ayakdan ḫaḳ ir gördi başa
- 185 Anda ḫāzır cümle ervāḫ ḫāş u ‘āmm
Anda yeksân¹⁰⁵ gördüm olmuş şāh ḡulām
- Anda toprak cümleye kııldum yüzüm
Her vücūd mirāt baḳub gördüm özüm
- [25b] Cümle gördüm evliyānuñ leşkerin
Bunlaruñ gösterdi ḫaḳḳ yirlü yerin
- Çünkü benliğim perdeymiş, hemen gitti. Süleyman gibi akıp rüzgara bindim.
O kapıdan öteye kendim, geçtim. Ey Mete! İki mutlak vücuttan geç.
İki kapıdan geçtim, pir kapısına ulaştım. Her vücūd ehli, ona bağlanmak ister.
Bir kapı ve onun yüce tılsımı var. Varanın akli, onda ziyan olur.
Her vücut onda, şaşmış ve sarhoş bir şekilde acizdir. Her olgun kişi o anda yok oldu, der.
O anda her kişi istekde bulunur, herkes çaresizdir, perişan kalır.
Peygamberler ve evliyalar sarhoş dururlar, o sihri, şah ve köleler açamaz.
Ben, hal böyle iken görüp utandım, zayıf olarak yere düşdüüm, hasta oldum.
Şöyle düştüm, her vücut başıma bastı. İşim ayaktandı, Allah başa layık gördü.
O anda havas, avam, cümle ruhlar hazırı. O zamanda şah ve köleyi bir olmuş, gördüm.
Anda yüzümü cümleye toprak kııldım, ayna olarak her vücuda bakıp, özümü gördüm.
Evliyanın askerlerinin hepsini gördüm, Allah, bunları yerli yerinde gösterdi.

¹⁰³ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹⁰⁴ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹⁰⁵ “yiksân” olarak harekelenmiştir.

- Her biri gönderdi verdüm birine
Anlar' irşen şanmañuz siz yirine
- Her biri gönderdi, birine verdim. Onlara ulaşanı, sizin yerinize ulaştı, sanmayın.
- Geç didi geçdüm vilāyet mülkini¹⁰⁶
Diñle nitdüm anda ben ' ışk elkini
- Vilayet mülkünü geç dedi, geçtim. Aşk miskini benim, beni dinle, onda ne yaptım.
- 190** Enbiyānuñ cem' ine irdüm i yār
Her birin bildürdi baña ol nigār
- Ey Yār! Peygamberlerin cemine erdim.
O sevgili her birini bana bildirdi.
- Çünkü geçdüm birbirine uğradum
Hasret-i yār ile bağrum çoğradum
- Çünkü geçtim, birbirine uğradım. Yar hasreti ile bağrımı çoğradım.
- [26a]** Şefkat itdi enbiyā cümle baña
Yok hicāb korkma yüri aña saña
- Cümle peygamberler bana şefkat etti.
Korkma yürü, ona ve sana perde yok.
- Bir nefesde niçe yüz biñ biñ maķām
Ben geçüben giderem diñl' iy imām
- Ey İmam! Ben, bir nefeste nice yüz bin makam geçerek giderim.
- Böyleken ben baña uğrar bir 'aziz
Her vücūda 'ārif ol ehl-i temiz
- Böyleyken, bana bir aziz uğrar. O temiz kişi, her vücudu bilir.
- 195** Ben diyince kimsin ol didi baña
Ben o Hızram dir selām olsun saña
- Ben, kimsin diyince o bana dedi ki Ben o Hızır'ım, sana selam olsun.
- [26b]** Virem hācet müşkilüñ yoldan ayıt
Hāl idem gel müşkilüñ var dosta git
- İhtiyacımı vereyim, güçlüklerini hallet, güçlüklerini ben halledeyim, var dosta git.
- Ben ayıtdum ki eyā Hızır beni
Diyivir haķķı bilürseñ iy abi
- Ben söyledim ki Ey Hızır, Ey Abi! Hakk'ı bilersen, söyleyiver.
- Haķķı halkdan eydivir ayrımidur
Haķķ kulu Ka' b' ehli ya da yir midür
- Söyle Hakk halktan ayrı mıdır? Hakk kulu Kabe ehli ya da yerden midir?
- Haķ rızāsın kandanur bilür misin
Haķķı imdi isdeseñ bulur mısın
- Hakk rızası nerdedir, bilir misin? Şimdi Hakk'ı istesen bulur musun?
- 200** Baña Hızır eydür ki ayru olmadı
Biledür cümlesi anı bilmedi
- Bana, Hızır dedi ki ayrı olmadı. Böyledir cümlesi, onu bilmedi.

¹⁰⁶ "milkini" olarak harekelenmiştir.

- [27a] Her maḳāmda çünki ḥaḳḳ ḥāzır durur
 Ḳavle fi' le cümle ḥaḳḳ nāzır durur
- Çünkü Allah, her makamda hazırdır.
 Allah, söylenenlerin ve yapılanların
 hepsini görür.
- Cümle ḥāzır ḥaḳḳıla ḡāib degül
 Yoḳ veziri kims'aña nāib degül
- Allah'ı herkes görür, gaib değil. Onun
 veziri yoktur ve kimse onun vekili
 değildir.
- Her vücūdı dir muḥiddür ol vücūd
 Her vücūdda ḥaḳḳ kulı eyler sücūd
- Der ki o vücud, her vücudu kuşatandır.
 Allah'ın kulu her vücudda secde eder.
- Pes kul olan ḥulḳlanur ḥaḳḳ ḥulḳıla
 Dir Ḥızır ḥulḳlan yūri ḥaḳḳ ḥulḳıla
- Öyle ise kul olan, Hakk ahlakıyla
 ahlaklanır. Hızır der ki Hakk ahlakıyla
 ahlaklan, yürü.
- [27b] 205 Ḥaḳ kulına her maḳām iḥsān olur
 Her kulına feyz-i ḥaḳḳ yeksān¹⁰⁷ olur
- Allah'ın kuluna her makam güzel olur.
 Allah'ın feyzi, her kuluna bir olur.
- Her vücūda Yā Ḥızır ḥaḳḳ bir midür
 Küfr imān ehline ol ḥaḳḳ var mıdur
- Ya Hızır! Her vücud için Allah bir
 midir? O Allah, imanını örtenlere var
 mıdır?
- Dir Ḥızır ḥaḳḳdur vücūduñ cümlesi
 Ḥalḳla bile ḥaḳḳıladur herkesi
- Hızır der ki bütün vücutlar Hakk'tandır.
 Halk içerisinde bile herkes Hakk'ladır.
- Yā Ḥızır ḥaḳḳla olan bāṭıl m'olur
 Ḥalḳıl'olsa bile ḥaḳḳ bāṭıl nolur
- Ey Hızır! Hakk'la olan boş mu olur?
 Hakk, halkla olsa batıl ne olur?
- Baña eydür şorma bunu dimezem
 Olmasa loḳma ḡıdam ben yimezem
- Bana sorma bunu demem, dedi. Ben,
 yiyeceğim olmazsa yemem.
- [28a] 210 Her vücūduñ kısmetin ḥaḳ m'eyledi
 Eydivirgil Yā Ḥızır ḥalḳ m'eyledi
- Ey Hızır! Söyleyiver, her vücudun
 kısmetini, Hakk mı, halk mı verir.
- İtdi ḥaḳḳ kısmet ezel yoḳdı ebed
 Dir bugündür ol ezel yarın ebed
- Allah; ezeli kısmet etti, ebed yoktu. Der
 ki o ezel bugündür, ebed ise yarındır.
- Ḳısmet olmış her vücūd ma' düm iken
 Ḳısmetin ḥalḳ boz[1] maz mevcūd iken
- Her vücud, yok olurken nasip olmuş.
 İnsanlar; meydana gelmişken, nasibini
 bozamaz.
- Didi didüm pes bu ḥalḳ suçı nedür
 Sırri tuyduñ der Ḥızır udun mıdur
- Dedi: Dedim, öyle ki bu insanların suçu
 nedir? Hızır; sırrı duydun, haya ettin mi,

¹⁰⁷ "yiksān" olarak hareketlenmiştir.

- [28b] Ben ayıtdum Yā Hızır bildürmese
Her vücūduñ fi' lin ol kıldurmasa
- 215 Kimse bilür mi kıılır mı sen di iş
Dirse olma kimseye ola mı iş
- Her vücūdda kudret anuñ iş ider
Her vücūd bī-iḥtiyār ol iş ider
- Ben ayıtdum Yā Hızır sen eydivir
Suçlimum didüm didi ' aḳlunı dir
- Didi çünkim böyle bildüñ dimn'i yār
Her vücūduñ cānına cān ol niḡār
- [29a] Ben ayıtdum ma' nā şuret cism ü cān
Ayrılır mı zāhir ü pinhān ' ayān
- 220 Dir Hızır sözüüm işit saña baña
Keşf ü esrār yok durur ondan şoña
- Ben didüm Hāḳḳ bī-niṣān mı bā-niṣān
Dir Hızır ben bildüğüm müşkil hemān
- Hāḳḳ ḳadīmdür Yā Hızır ḳaḳḳla olan
Hādiş olmaz kim ḳidemle bī-gümān
- [29b] Cümle cism-i cān vücūd-ı ḳaḳḳıla
Fāni olmaz ḳaḳḳıl'olan ḳıldan ḳıla
- Hāḳḳıl'olan Yā Hızır bāḫıl m'olur
Didüm eydür ḳaḳḳıl'olan bāḫıl ḳalur
- 225 Ben ayıtdum Yā Hızır bu cism ü cān
Eydivir sen bunları olur mı fān
- Dir Hızır cāndur ḳadīm tendür fenā
Ben didümdi sen fenāya nedi ne
- der.
Ben, Hızır bildürmese, dedim. O, her vücudun faaliyetini yaptırmasa.
- Sen söyle: Kimse iş bilir mi, yapar mı? Kimseye iş olsun mu derse, olmasın.
- Onun işini, her vücuddaki kudret yapar. Her vücud iradesizcesine o işi yapar.
- Ben dedim: Ey Hızır! Sen, söyleyiver. Suçlu muyum dedim, dedi ki aklını topl.
- Ey Sevgili! Çünkü böyle düşman bildin, dedi. O sevgili, her vücudun canına, candır.
- Mana, suret, cisim ve canı ben, söyledim. Görünen ve gizli olan ortadadır, ayrılır mı?
- Hızır; sana ve bana sözüümü işit, der. Ondan sonra keşif ve esrar yoktur.
- Ben dedim: Hakk görünür mü, görünmez mi? Hızır, hemen der: Benim bildiğim zorluktur.
- Ya Hızır! Hakk ve Hakk'la olan eskidir. Kimse sanmasın ki eskiyle yeni olmaz.
- Bütün canların cismi, Hakk'ın vücuduyladır. Her şeyiyle beraber Hakk'la olan fani olmaz.
- Ya Hızır! Dedim söyle, Hakk'la olan boş mu kalır, boş mu olur?
- Ya Hızır! Ben bu cisim ve ruhu söyledim. Sen söyleyiver, bunlar fani olur mu?
- Hızır der: Can eskidir, ten fenadır. Ben; sen fenaya, ne dedimdi.

	Didi Hızırfañ oldurur tağyır ola Bāki oldur ki tağayyür gelmeye	Hızırfañ dedi: Kalıcı odur ki gayr olanı oldurur, ondan ayrılık gelmez.
[30a]	Cān u tende ben didüm birdür suāl Birsi haldür birisi maḥsūs maḳāl	Ben dedim, can ve tende sual birdir. Birsi haldür, birisi ise hususi sözdür.
	Hāl-i maḥlūl infikākı var mıdur İnfikāk ehl-i bekāsı var mıdur	Hallolunmuş halin ayrılığı var mıdır? Ayrılık ehlinin bekası var mıdır?
	Ten tağayyür ola cān daḥı olur Birbirinden ayru bunlar kim görür	Ten ayrı ola, can dahi olur. Kim, bunları birbirinden ayrı görür.
	Pes görünmemekte birdür ikisi Bir yire gelse görünür ikisi	Öyle ise görünmemek de ikisi beraberdür. Bir yere gelse ikisi görünür.
[30b] 230	Ayrılığı bunlaruñ şürette mi Yoḥs'ayit sürette mi ma' nāda mı	Bunların ayrılığı yüzde mi? Nişan; yoksa yüzde mi, manada mı?
	Şora tā tağyır görünür āşikār Ma' nāya kim ḥükm ider anda i yār	Sormakla gayrılar ortaya çıkar. Ey Yar! O zaman manaya kim hükmeder?
	Fāni bāk'olsa olur ikisi bile Birbirinden ayrı olmazlar bile	Fani, baki olsa ikisi birlikte olur. Birbirinden ayrı bile olmazlar.
	Bil'olıncaḳ çün ¹⁰⁸ bular mevcüd olur Ayru olsalar hemān ma' düm olur	Çünkü bunlar, böyle olunca mevcud olurlar, ayrı olsalar, hemen yok olurlar.
	Yā Hızır gel müşkilüm hāl it baña Didüm eydür doğrusın diyem saña	Ya Hızır; bana gel, güçlüklerimi hallet. Doğrusunu söyle, sana söyleyeyim, dedim.
[31a] 235	Ben virürisem cevāb olmaz şavāb ¹⁰⁹	Ben cevap verirsem sevab olmaz.
	Baña didüm Yā Hızır sen kıl beyān Saña dirler her nihān olur 'ayān	Dedim: Ya Hızır; bana, sen beyan et. Her gizlinin, sende ortaya çıktığını söylerler.

¹⁰⁸ "cun" olarak harekelenmiştir.

¹⁰⁹ Bu beyitin ikinci mısrası eksiktir.

	Didiler ‘ilm-i ledün ma‘lûmıdur Olmayan ma‘lûm anuñ meçhûlıdur	Hakk’ın katından gelen bilgiyi bilir, dediler. Onun bilinmeyi, bilinen değildir.
	Baňa didüñ müşkilüñ hâl eyleyem Sen di bunu dağı müşkil var diyem	Bana dedin, güçlüklerini halledeyim. Sen bunu dahi söyle, güçlük var diyeyim.
	Zîrâ ¹¹⁰ bir bir eylegil sen hâll-i ‘ağd Cümleye ğâyib anuñ katında nağd	Çünkü sen, bağlanma halini bir bir yap. Herkes için bilinmeyen onun katında bilinendir.
[31b] 240	Sende anuñ şāhib-i esrārisañ Cümle aġyāruñ eger sen yārisañ	Sende; onun gizeminin sahibiysen, eğer sen, bütün ayrıların sevgilisiysen.
	Pes kime dirsın ki oldum destġir Her vücūduñ ehl-i ħür olmaz esir	Öyle ise kime, elden tutan oldum, dersin. Senin her vücudun hürdür, esir olmaz.
	Yā Hızır her iş iden sen yoğsa ol Yolu bir mi her vücūdun var mı yol	Ya Hızır! Her işi yapan o mu, sen misin? Her vücudun yolu bir midir, yolu var mı?
	Didi baňa birdür illā bir degül Sırr-ı ħağğı bilmeyenler er degül	Bana birdir illa bir değil, dedi. Hakk sırrını bilmeyenler, er kişi değil.
[32a] 245	Didi didüm Yā Hızır bildük mi sen Eydivir kim kân döküp başlar kesen	Ya Hızır! Seni bildik mi dedi, dedim. Söyle; başlar kesip, kan döken kimdir?
	Didi baňa sen yūri var ol ħamūş ¹¹¹ İRme gözüñ dost yüzine oldı tüş	Bana; sen yürü var sessiz ol, dedi. Gözün dost yüzüne varmasın, düş oldu.
	Yā Hızır bildüñ mi ‘ilmü’l-lāhı sen Şimdi nitdüm eydivir ħağğıla ben	Ya Hızır! Sen, Allah ilmini bildin mi? Şimdi söyle, ben Hakk’la ne yaptım.
	Bildürürse bilürem bildürmese ben bilmezem Kıldurursa kıluram kıldurmazsa ben kılmazam ¹¹²	Ben, bildirirse bilirim, bildirmezse bilmem. Ben, yaptırırsa yaparım, yaptırmazsa yapmam.
	Didi didüm Yā Hızır her bir vücūd Böyle midür yā degül her bir ‘ubūd	Dedi: Dedim, Ya Hızır! Her bir vücud, her bir abid böyle midir, değil midir?

¹¹⁰ “zire” olarak harekelenmiştir.

¹¹¹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹¹² Bu beyit kalıba uymamaktadır.

- Yā Hızır eydivir baña bunı¹¹³
Cümle sırlar ma' lümü dirler seni
- 250 Dir baña her cümle halk bencileyin
Farq nedür halk olıcaq sencileyin
- Didüm eydür ben cevābın bilmezem
Dertlüyem dermānın arzu kılmazam
- Ben ayıtdum Yā Hızır mevt ü hayāt
Öñ ve soñ büldüğim sen andan necāt
- [33a] Baña Hızır eydür olmadan kalmazam¹¹⁴
Evvel āhir hālümü ben bilmezem
- Seni dirler Yā Hızır ehl-i rızā
Haqqdan olur mı rızā ehl-i cüdā
- 255 Her vücūd ehl-i rızānuñ kulıdur
Her vücūd gitse nir'anuñ yolıdur
- Eyle olsa cümle bātıllıq haq mıdur
Eydivir haqq cümle bātıllıq yok mıdur
- Didüm eydür sen baña kıllma suāl
Bu suāl baña cevāb olmaz helāl
- [33b] Dimedük mi müşkilüñ di hāl kıllam
Ba' zı müşkilüm budı bu ben hāl kıllam¹¹⁵
- 260 Didüm eydür bu Muḥammed meşrebi
Hiç vücūduñ olmadı bu meksebi
- Ben ayıtdum Yā Hızır bu sehl ola
Her kulı kim ma' şūka ol ehl ola
- Ya Hızır! Bana bunu söyle, senin için sırların hepsini bilir, derler.
- Bana, benim gibi yaratılmışlar; ayrılık nedir, senin gibi yaratılmış olmaktır, der.
- Ben cevabımı bilmem, söyle, dedim. Dertliyim ama dermanını istemem.
- Ya Hızır! Ben ölüm ve hayatı söyledim. Bildiğim başlangıç ve sonudur, sen ondan kurtul.
- Hızır; bana, olmadan kalmam, dedi. Ben önceki ve sonraki halimi bilmem.
- Ya Hızır! Senin için istekli kişilerdendir, derler. Ayrılık ehlinin Hakk'dan isteği olur mu?
- Her vücut, rıza ehlinin kuludur. Her vücut nereye gitse, onun yoludur.
- Ya Yaradan! Öyle olsa, bütün beyhudelikler hakikat mıdır? Söyleyiver, beyhudelikler yok mudur?
- Sen; bana sual sorma söyle, dedim. Bu sualin cevabı, bana helal olmaz.
- Güçlüklerini söyle halledeyim, demedim mi? Halledemediklerimden bazıları buradadır, ben bunu halledeyim.
- Bu Muhammed ahlakıdır, söyle dedim. Bu hiçbir vücudun kazancı olmadı.
- Ya Hızır! Ben, bunu söyledim, kolay ola. Her kul ki o maşuka yaraşır ola.

¹¹³ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹¹⁴ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹¹⁵ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- 275 Pes bu cismüñ dahli yok mı eydivir
Ten bir âlettür didi ‘aqluñı dir
- Eyle olsa Yā Hızır degil cevāb
Didüm eydür sözlerüñ cümle şavāb
- [35b] Qavl-i fi‘li ten dise bildüm nedir
Qavl-i fi‘li âletüñ cāndan gider
- Cān degül midür diyen dilde kelām
Eydivirgil bunu baña yā imām
- Pes niçün olmaz müyesser iş bu hāl
Sen didüñ çün bu kelām olur vebāl
- 280 Baña eydür ol Hızır iş bu maqām
Kim bulursa her vücūd olur gulām
- [36a] Ben ayıtdum Yā Hızır baq her vücūd
Her vücūduñ cānı bir iy ehl-i cūd
- Pes o cāna cümle âletdür beden
Pes bu tende qavl-i fi‘li cān iden
- Pes niçün sen Müsiyā ta‘n eyledüñ
Ol bedende iş iden cān bulmadüñ
- Her vücūduñ cünbüşi esrār-ı haqq
Dime bātil haqq göziyle haqqı baq
- 285 Baq Muḥammed meşreb-i ednāsına
Var kıyās eyle anuñ a‘lāsına
- [36b] Çün Muḥammed dir ḥayırludur sükūt
Dünyā ‘uqbıda biz’anuñ sözi kıt
- Anda öñüme bu ḥadīs geldi hemān¹¹⁸
Sākit oldum her nihān oldı ‘ayān
- Yine dost gördüm ser āğāz eyledi
Her vücūd içre baña nāz eyledi
- Öyle ise söyle, bu cismin içeriği yok mu? Ten bir alettir, aklını der, dedi.
- Ya Hızır! Öyle olsa cevap değil. Sözlerinin hepsi sevaptır, söyle dedim.
- Ten; konuşan, hareket eden nedir, dese bildim. Konuşan, hareket eden aletin, candandır.
- Dilde söz söyleyen, ruh değil midir? Ya İmam! Bunu, bana söyle.
- Öyle ise, işte bu hal niçin kolay olmaz? Çünkü sen; bu söz günah olur, dedin.
- Hızır; bana, işte bu makamı söyler ol. Onu, bulan her vücud köle olur.
- Ben, Ya Hızır! Her vücuda bak, dedim. Ey cömert olan, her vücudun ruhu birdir.
- Öyle ise her ruha beden alettir. Öyle ise bu tende, konuşulanları ve yapılanları yapan candır.
- Öyle ise, Musa’yı niçin kötüledin. O bedende, iş gören can bulmadın.
- Her vücudun hareketi Allah’ın sırrıdır. Hakk gözüyle Hakk’a bak, boş deme.
- Muḥammed’in dininin ahlakına, bak. Onun şeref ve şanını var, karşılaştır.
- Çünkü Muḥammed der ki sükut hayırlıdır. Onun sözü bize, dünya ve ahirette gıdadır.
- Bu hadis, anda hemen hatırıma geldi. Her gizli ortaya döküldü, sessiz oldum.
- Yine dost gördüm, yeniden başladı. Beni her vücudun içinde, beğenmedi.

¹¹⁸ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

	Cān-ı gönlüm aldı virdi derd-i yār Kalmadı şabr u qarārum ihtiyār	Gönlüm yar derdini aldı, verdi. Sabrım, sebatım, iradem kalmadı.
[37a] 290	Yine aldı ol şadā benden beni Ben ayıtdum isterem senden seni Yā İlāhi sen müyesser kıl baña Olmadın irşem yine bunda saña Çünkü te'hīr cümlede āķāt olur İtme te'hīr fırsat andan fāt olur İy Huzāī ma' şūka sen durma var Vaşla irdüñ var nūruñ sen eyle nār	O ses yine benden beni aldı. Ben söyledim, isterem, senden seni. Ya İlahi! Sen, bana kolay kıl. Yine bunda sana, olmadan erişeyim. Çünkü herkeste tehir, vakit tesbitinde olur, ondan olanı tehir etme çünkü fırsat elden gider. Ey Huda! Sevgiliye sen durma, var. Sen kavuşmaya erdin, var nurunu ateş eyle.
	Did' işitdüm ben hemān vecd olmuşam Cān u dilden dosta ikdām kılmışam	Dedi: Ben işittim, hemen kendimden geçmişim. Candan ve gönülden dost için çalışmışım.
[37b] 295	Did' işitdüm dosta ikdām eyledüm Zülfini cān boynına dām eyledüm Yüzüm üzre çekdi dost bī-ihtiyār Kendüye önder beni gel dib nigār Kaldı gitdüm cümlesi bu cism ü cān 'Aql u fehmüm gelmedi gitdüm hemān Ben Süleymān oluben bindüm yile Bu'l- 'acāb gitsem nire ma' şūka bile	Dedi; işittim, dost için çalıştım. Saçını, can boynuna ağ eyledim. Dost iradesizce yüzüm üzre çekti. Son sevgili gel ve beni, kendine öncü yap. Bu can ve cisim hepsi kaldı, gittim. Aklım ermedi, hemen gittim. Ben Süleyman olarak rüzgara bindim. Böyle nereye gitsem ki sevgili bunu bilsin.
[38a] 300	Ol şadāyı qarşudan yil getürür Cümle perdeleri benden götürür Yile uydum dün ü gündüz yilerem Her nefes dost vaşlın'irmek dilerem Yine gördüm bir şūret 'ayne'l-yaķın İstedüğüm bende ol haķka'l-yakın	O sesi, rüzgar karşıdan getirir. Cümle perdeleri benden götürür. Rüzgara uydum, gece ve gündüz koklarım. Her nefeste, dostla kavuşmak isterim. Ben gözümle yine bir suret gördüm. İstedğim bendedir: o; yaşayarak, tadarak öğrenmektir.

- İlle nidim ki görürem görmezem
Bu'l-‘ acāb hāl vāsılam ben irmezem
- Vecd oluben yire vurdum yüzümü
Bir ‘ acāib hālde gördüm özümü
- [38b] ‘ Aynum olmuş bir nefes olmaz cüdā
Cism ü cān dil didüğüm cüml’ol şadā
- 305 Vardum ol zāt ki oturdu karşıda
Ol āvāz gördüm k’anuñ düşdüm oda
- Yandum ol oda çünkü nārum oldu nūr¹¹⁹
İstedüğüm olmuşam ben bañadur
- Çünkü bildüm ben bañ’ıkdām eyledüm
Cān yüzün tahta-i aqdām eyledüm
- [39a] Durdum ol kabuda vara yok olup
İstedüğüm isterem yine bulub
- Kendüden şordum haber kendüye ben
Ben neler itdüm diyem tek diñle sen
- 310 Ben didüm ki bu şadā senden midür
Yohsa sen mi işiden benden midür
- Ben dilerem kim bilem kimden bu on
Ol şadā merhem bu cāna hem düğün
- Şordum eydür ol kişi benden degül
Bu āvāz cāndan gelür tenden degül
- [39b] Dilerem ki ben yine cāna irem
Dünyā ‘ukbā cism-i cān dil ben virem
- Didi destūr gir beru gel içerü
Nire virseñ geç öte bakma girü
- Ne yapayım ya görürüm, ya görmem.
Ben, böyle acaip hale kavuşmuşum,
ermem.
- Kendimden geçerek, yüzümü yere
vurdum. Bir başka halde, kendimi
gördüm.
- Bir nefes aynım olmuş, ayrılık olmaz.
Cisim, can ve dil dediğim hepsi o sestir.
- Vardım, o zat karşıda oturdu. O ses
onundur, ateşe düşdüm, gördüm.
- O ateşte yandığım için ateşim nur oldu.
Benliğim banadır, istediğimi olmuşum.
- Çünkü ben bildim, bana doğru
ilerledim. Ruhumun yüzünü ayağının
altına verdim.
- Var olana yok olup, o kapıda durdum.
İstedüğimi yine bulup, isterim.
- Ben; kendinden, kendine haber sordum.
Ben neler ettim, sen sadece dinle,
diyeyim.
- Ben dedim, bu ses senden midir? Yoksa
işiten sen misin, benden midir?
- Ben dilerim ki; bunu, kimden bileyim.
O ses, bu cana hem düğün hem ilaçtır.
- Sordum, söyle, o kişi benden değil. Bu
ses candan gelir; tenden, cesetten değil.
- Ben yine cana ermeyi dilerim. Ben
gönlün; dünya ve ahiretin, canın,
kendisini vereyim.
- İzinle içeri gir, ileri gel, dedi. Nereye
varsan öteye geç, geriye bakma.

¹¹⁹Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- 315 Did'ışıldım ol apudan girmişem
Mest ü ayrān velī olub durmuşam¹²⁰
- Ben ayıldım ancarū gidem nidem
İhtiyārum yo girü dönem gidem
- [40a] aldı odum ben o 'alı Cebra'īl
Bir nefesde nice yüz biñ eyü yıl
- odum irdüm ben vücūd arz u āsmān
Ol maāmı Cebraīl ıldı hemān
- Gördüm anda ben vücūd eczāsını
Bulma isterdüm vücūdum issini
- 320 İrdüm anda bī-cihet menziline
Lā-mekān ol bī-cihet menziline
- Girdüm irdüm ben cehim geçdüm cinān
Geçdüm öte ben o 'arş u āsumān
- [40b] Cism ü cān dildür bu ferş ü 'arş melek
aldı terk itdüm amu çer u felek
- aldı verdüm lā-alā ve lā-melā
Ol āvāz gördüm yine eyler řalā
- Ben ayıldım kim nidem vā-asretā
Bir cihet yodur oyüb kaam öte
- 325 Saa yine sen vesile ol delīl¹²¹
ıl davāsın İy alīl oldum 'alīl
- [41a] İstedüm bu derde dermān almadı
Her vücūdun ehli yoldař olmadı
- İşittim, o kapıdan girmişim, dedi. Bu şekilde sarhoş ve şaşmış olup, durmuşum.
- Ben söyledim, nereye gideyim ne yapayım. İradem yok geri döneyim, gideyim.
- Ben; bir nefeste nice yüz bin iyi rüzgarla o Cebrail aklımı bıraktım, kaldı.
- Ben vücudu, dünya ve göğü bıraktım, erdim. Cebrail, hemen o makamı yaptı.
- Ben, orada vücut kısımlarını gördüm. Ben, vücut sahibini bulmak isterdim.
- O yönsüz, mekansız yoluna o zaman ulaştım.
- Ben cehenneme girdim, erdim ve cennete geçtim. Ben o gökyüzünden öteye geçtim.
- Bu yeryüzü, gökyüzü, melek; cisim, can ve dildir. Bütün talihimi terk ettim, kaldı.
- Gök kubbenin arkasında ve sahrada kaldı, verdim. O sesi gördüm yine salavat getirir.
- Ah ayrıldı! Ben ne yapayım, dedim. Bir yön yoktur, koyup, öteye kaayım.
- Sen, sana yine vesile, delil ol. Ey Halil! Dava et, hasta oldum.
- Bu derde derman istedim, kalmadı. Her vücut ehli yoldaş olmadı.

¹²⁰ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹²¹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- ‘ Āciz oldum çāre kı̄l bī-çāreyem
Gitti benden benliğüm āvāreyem
- Zayıf, güçsüz oldum; çare bul, çaresizim. Benden benliğim gitti, perişanım.
- Gel didi vardum irişdüm bir maķām
Varmadı ol menzil görmez hāş u ‘ām
- Bir makama vardım, eriştim, gel, dedi. O yol ulaşmadı, havas ve avam görmez.
- ‘ Ārşu’r- raķmāndur didiler ad anuñ
Ķalb-i mü’min miskin ol ir gör senüñ
- Onun adına Rahman’ın tahtı, dediler. Senin; o miskin mümin kalbini, er ve gör.
- Didi irdüm gördüm ol gördüm ki cān
İstedüğüm ben beni buldu hemān
- Dedi; erdim, gördüm, o canı gördüm. Beni, hemen istediğim benlik buldu.
- [41b]
330 Evvel āķir ibtidā’ yoķ intihā’¹²²
Anda var bil ben kim oldum müntehā
- Önce ve sonra, başlama ve sona erme yoktur. Ben, orada oldum. En uzak yeri; var, bil.
- Cümle fāni külli vechullāh ķalır
Her vücūd fān ol beķā Allāh ķalır
- Herşey geçicidir, vechullah külli kalır. O her vücud geçicidir, baki olarak Allah kalır.
- Fān ķul olsa āsumān olur zemīn
‘ Ayn-ı maķza bil maķām budur hemīn
- Kul; fani olsa, gök, zemin olur. Hemen özü bil, makam budur.
- ‘ Ayn-ı ğayr anda yoķdur kimse aña
Gördüm irdüm nūr disem direm saña
- Orada ayrının aynısı yoktur, kim olsa ona fedadır. Sana nur dersem derim, gördüm, erdim.
- [42a] Ehl-i ‘aķla sözlerüm olur muķāl
Naķluñ ehline ħayāl ender ħayāl
- Akıl ehline sözlerim imkansız olur. Nakil ehline hayal içinde hayal olur.
- 335 Gerçi derdüm ben direm ‘āşıķlara
Yādigār olsun ķamu řadıķlara
- Gerçi ben aşıklara söylerim, derdim. Bütün sadıklara hatıra olsun.
- Arta řevķi ķalibüñ dost yolına
Dutmayan ķalib sözümi yolına
- Talip olanın dost yoluna gayreti, isteği artsın. Sözümü tutmayan talip yoluna gitsin.
- Cümle verdüm gördüm irdüm bir sa‘āt
Her vücūd ehli bir olma iki ķat
- Bir saat; hepsini verdim, gördüm ve erdim. Her vücud sahibi; tek olma, bire bir daha kat.
- Her ne didüm ben o zevķ ehli bilür
Eyleyen inkār bu kāmı zevķ olur
- Ben her ne dedimse, o zevkli kişi bilir. Bunu inkar eyleyen nerede zevkli olur.

¹²² “ibtidā” ve “intihā” olarak yazılmıştır.

- [42b] Hâk sözüm sen t̄alib ikr̄ar eylegil
Yüri dostı bencileyin böyleğil
- 340 Bencileyin t̄a göresin bī-ḥicāb
Dost cemālin sen muʿ ayyen bī-niḳāb
- Cümle inkāruñ hemān ikr̄ar ola
ʿ Ayn ola ğayruñ senüñ kıldan kıla
- Vücūda sen vücūd ben diyesin
Ağu ol dem ola ğidā yiyesin¹²³
- [43a] Sen sözüm añla işit daʿ v eyleme
Şarfedip ḥalka anı sen söyleme
- Söziyi ben dut diyü kıldum beyān
Sır sözi sırrı saña olmaz ʿ ayān
- 345 İt taaccüb ḥaḳ ḥaḳḳuñ ḥikmetlerin
Ḳulda zāhir ol ḥaḳḳuñ ḳudretlerin
- Oldı ḥaḳḳuñ sırrı ḳuldan āşikār
Ḳul midur mirʾāta baḳ gör sen nigār
- Her vücūd ṭonıñ geyen ol iy abi
Belki ol sen cismüñ içre cān gibi
- [43b] Cümle cismüñ fiʿ li cānuñdur hemān
Bu beden ḳavli o cānuñdur ʿ ayān
- Pes her āvāz kim gelür cāndan gelür
Ḥükmi ḳuldan dimʾ o sultāndan gelür
- 350 Baḳma şüret didüğüñ ol maʿ nādur¹²⁴
Bilmeyen maʿ nā şüret bī- maʿ nādur
- Talib; sen, doğru sözümü kabul et.
Böyle benim gibi dostu yürü.
- Sen; benim gibi, dost yüzünü belli bir
şekilde perdesiz, peçesiz göresin.
- Bütün reddedişlerin hemen kabul ola.
En ince ayrıntısıyla, senden olmayanlar
senin ola.
- Senin varlığa, varlık benim, diyesin. O
zaman zehiri, gıda diye yiyesin.
- Sen sözümü anla, işit, dava eyleme.
Sonuna kadar harcayıp sen, halka onu
söyleme.
- Ben sözünü tut diye söyledim. Sana; sır
söz, sırdır, açık olmaz.
- Hakk'ın hükümlerini hayretle seyret,
doğrudur. O Hakk'ın, gücünün nerelere
yeteceği kullarında görünür.
- Hakk'ın sırrı kulda ortaya çıktı. Sen
aynaya bak resmi gör, kul mudur?
- Ey Abi! Her vücudun giysisini giyen ol.
Belki o, senin cismin içinde can gibidir.
- Hemen hemen bütün cisimlerin
hareketleri cana aittir. Bu beden dili o
canındır ve bu apaçık bellidir.
- Öyle ise her ses, candan gelir. Hüküm
kuldandır deme, o sultandan gelir.
- Bakma suret dediğin, o manadır. Mana
bilmeyen suret, manasızdır.

¹²³ Bu beyit kalıba uymamaktadır.

¹²⁴ “maʿ nādur” olarak harekelenmiştir.

	Bil bu iksinden maḳāmuñ ḳanḳıdur Bilmeyenüñ sen bil oldı nārı nūr	Makamın bu ikisinden hangisidir, bil. Bilmeyenin ateşi nur oldu, sen bil.
[44a]	Ehl-i nār mir'ātda gördi ehl-i nār Sen ḫalīlullāh bir oldı nūrı nār	Cehennem ehli, aynada yine cehennem ehlini görür. Sen Allah dostusun, nur ve ateş senin için beraber oldu.
	Pes ḫalīl görd' āyin'içredir ḫalīl Böyle bilmezler zelīl olur ḫacīl	Öyle ise, dost ayine içinde dostu gördü. Hakir görülenler utanır, böyle bilmezler.
	Bu maḳāma irmeyen inkār ider Gördi bildi kim buña ikrār ider	Bu makama ermeyen inkar eder. Gördü, bildi, bunu kabul eder.
355	Cümle ma' zūr dut Ḥuzā-yı Şemsü'd-dīn Oldınusa sen eger ehl-i yakīn	Huda-yı Şemseddin, sen eğer iman gözüyle görenlerden oldunsa herkesi hoş gör.
	Ḳavli fi' li her vücūdudur anuñ Bil yirince her iş anuñdur senüñ	Her vücudun sözleri ve hareketleri onundur. Yerli yerince bil ki senin her yaptığın iş onundur.
[44b]	Çağırın oldur saña bil hūy-ı hāy Bildügiyse sen dime ol dertlü nāy	Sana o sesleri çağırın odur, bil. Bildinse söyleme, dertli nay ol.
	Gir içerü gör āvāz ḳandan gelür Cisme cāndan cāna ol cāndan gelür	Gir içeri, ses nereden gelir, gör. Cisme ruhtan, ruha o ruhdan gelir.
	Çünki gördüñ bildüñ imdi ol ḫamūş Baḳsa baḳmasa gözüñ dost oldı tūş	Çünkü gördün, bildin, şimdi sessiz ol. Gözün görse, görmese de dost hayal oldu.
360	Yā İlāhi sen bizi şābit ḳadem Çün ḫudūş bizden gidüp geld'ol ḳıdem	Ya İlahi! Sen bizi sabit adımlılardan kıl. Çünkü sonradan ortaya çıkma durumu bizden gidip, eskilik ve tecrübe geldi.
[45a]	Zerre mi gör bil ḫaḳiḳī āfitāb Oldı taḫḳiḳ her ḫaḫām cümle şavāb	Zerremi, hakiki güneş gibi gör. Her hatam ve bütün sevaplarım ortaya çıktı.
363	Ma' nā şüret pādīşah bil bu ḡulām Tonumu giydi o sultān ve's-selām	Suretin manasında, bu köleyi padişah bil. O sultan, benim kılığıma girdi vesselam.

5.2. ŞEYH MUHYİDDİN AKBIYIK DİVANI

Divān-ı Aķbıyık Sultān Őaddeseallāhu sırrāhu'l-‘aziz’ül-ķakīr

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Faūlün

[45a] 1	Gelüñ iy ‘aşık [u] şādık erenler Bu ‘ışk yolına cān virüb girenler	Ey aşık, sadık erenler, bu aşk yoluna can verip girenler, gelin.
[45b]	Gelüñ iy ma‘şūķa müştāk olanlar Gelüñ iy varlığın fāni ķılanlar Gelüñ iy dertülü bī-ķāre ķullar Fırāku yārıla āvāre diller Gelüñ iy terk idenler bāş u cānı Gelüñ iy añmayanlar ħān u mānı	Ey sevgiliye özlem duyanlar, varlığını fani kılanlar, gelin. Ey dertli çaresiz kullar, yar ayrılığıyla perişan diller, gelin. Ey başı ve canı terk edenler, ey evi barkı, ocağı anmayanlar, gelin.
[46a]	Gelüñ iy dīn ĩmānı terk idenler Ķoyub ol māsivā dosta gidenler Gelüñ iy gözi yaşlu bağrı başlu Nidesin bilmeyüben çatlu ķaşlu Gelüñ iy yorılıb yolda ķalanlar Devā virüb anuñ derdin alanlar Gelüñ iy ħasretiyle zār olanlar Gelüñ iy cümleden bī-zār olanlar	Ey dini, imanı terk edenler, dünyayı terk edip dosta gidenler, gelin. Ey gözü yaşlı, bağrı yaralı, ne yapacağını bilmeyip kaşını çatanlar, gelin. Ey yorulup yolda kalanlar, derman verip dert alanlar, gelin. Ey hasretiyle ağlayanlar, ey herkesten küsenler, gelin.
10	Gelüñ iy ‘izzetini ħor idenler Gelüñ iy nārını pür-nūr idenler	Ey şerefini zillete atanlar, ey ateşini nura çevirenler, gelin.
[46b]	Gelüñ iy bāyiken yoksul olanlar Gel iy āzād özünü ķül idenler Gel iy bellüyiken belsüz olanlar İlerken cümleden girü ķalanlar Gel iy maķbūlikten cümle cihānda Ķılan merdūd özin arz āsumānda Gelüñ iy ‘ışkıla meşhūr olanlar Gelüñ iy derdile manşūr olanlar	Ey zenginken yoksul olanlar, özünü azad, kul edenler, gelin. Ey ortadayken kaybolanlar, ilerideyken cümleden geri kalanlar, gelin. Ey bütün dünyada kabul görmüşken, yer ve gökte özlerini reddettirenler, gelin. Ey aşkla meşhur olanlar, ey dertle mansur olanlar, gelin.

- 15 [47a] Gel iy dost şem'ine pervâne cânlar
Gelüñ iy derd ile cânâ kıyanlar
- Gelüñ iy tâlib-i mechül olanlar
Gelüñ iy kendüyi câhil kılanlar
- Gelüñ iy âb-ı hayvân isteyenler
Ölümden öñ olub cân isteyenler
- Gelüñ iy yâdiken ma' şük sevenler
Gel iy bilmedügin görmeğ'ivenler
- Gelüñ iy mâyasın yile virenler
Vücüdı yüklerin sile virenler
- [47b] 20 Gelüñ iy varlığın yoğ eyleyenler
Gel iy az işini çoğ eyleyenler
- Gel iy küfrin alub imân virenler
Devâsuz derd alub dermân virenler
- Gelüñ şıhhat virüb bi-mâr alanlar
Bu cân baş din imândan bi-zâr olanlar¹²⁵
- Gel iy tâlib-i maflüb bilmiyenler
O maflüba vesîle bulmıyanlar
- [48a] Anı şanma irāk saña yakındur
Bulub kul ol bulan 'ayn-ı hemindür
- 25 Huzâ-yı Şemse'd-dinüñ eteğın dut
Odur maşşüdü 'âlem oyn'anı ut
- Mürid'ül-gal haqıķı mürşid oldur
Olanuben ki oldı aña kuldur
- Gelüñ gidelüm haqķâ tâlib olanlar
O ma' şükı görmeğē rāğıb olanlar¹²⁶
- İşit bu yol yarāğın ibtidâdan
Varub ben gelmişem ol intihâdan
- [48b] Yola girmedin alalum yarâğlar
Delîl'uy kim yakın olur irâğlar
- Ey dost mumuna pervane canlar, ey derdle cana kıyanlar, gelin.
- Ey bilinmeyene talip olanlar, ey kendini cahil kılanlar, gelin.
- Ey ab-ı hayat isteyenler, ölümden önce olma mertebesine erip can isteyenler, gelin.
- Ey uzak iken sevgiliyi sevenler, ey bilmediğini görmeğe ivenler, gelin.
- Ey özünü rüzgara verenler, vücut yüklerini sele verenler, gelin.
- Ey varlığını yok eyleyenler, az işini çok eyleyenler, gelin.
- Ey küfür alıp iman verenler, dermansız dert alıp derman verenler, gelin.
- Bu; can, baş, din, imandan rahatsız olanlar, sağlık verip hastalık alanlar, gelin.
- Ey istenileni, isteyeniyi bilmeyenler, o istenilene aracı bulmayanlar, gelin.
- Onu sanma uzak, o sana yakındır, bulup kul ol, bulan kendisine döner.
- Şemseddin Huda'nın eteğinden tut, alemde kastedilen şey ondadır, oyna, onu kazan.
- Mürit olarak kal, o hakiki mürşittir. Olanlar ki ona kul oldular.
- Hakk'a talip olanlar, o sevgiliyi görmeğe istekli olanlar gelin, gidelim.
- İşit; bu yolu ilk önce geçelim. Ben; o bitmeden varıp, gelmişim.
- Yararlı olanları, yola girmeden alalım. İşarete uy ki uzaklar yakın olsun.

¹²⁵ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹²⁶ Bu beyit kalıba uymamaktadır.

- 30 Gelün döküb yeni yük yüklenelüm
Ağır yük götürüb yeyni girelüm
Virelüm alalum varlığı yoklık
Koyub zikri iş idelüm ırıklık
Harābāt içre olalum melāmet
Melāmet aluben olalum selāmet¹²⁷
- [49a] Virelüm cān u bāş dünyā vü dini
Buları terk iden virdi aldı anı
Eger t̄alibiseñ maṭlūba taḥḫīk
İnan dutğıl sözüm sen eyle taşdıḳ
- 35 İy T̄alib saña evvel vācib ü farz
Ne kim gizlüñ varısa eylegil 'arz
Mürebḫūñ nice k'eyler terbiyetdür
Bilüñ senden saña gey ulu settür
- [49b] Mürebḫīdür diriseñ mürşidüñ sen
Aç işit cān kulağın sen diyem ben
Yol Allāha ḫalāik sağışınca
Didi verdüm gözüm açub yunmıca
Beni maṭlūb idindi kendü t̄alib
Olubdur cümle mağlūb kendü gālib
- 40 Ben'ol dertlülerüñ kıldı ṭabībi
Ḳamū cūduñ ḫabībi ol ḫabībi
- [50a] Baña bir cür' a virdi nüş kıldum
Yavu kıldum beni ben ānı buldum
Baña virdi o ḫükḡmīn eyledüm ḫüş
Anın ḳaṭrem kıılır deryā gibi cüş
Taşarruf eylerem ol ḫākim gelir
Senüñ degül idersin iş kimiñdür
Baña geldi o ben gitdüm aradan
Bu ḳavlum fi' lüm eyler ol yaradan
- Gelin döküp, yeni yük yüklenelim,
ağır yükü götürüp, hafifleyelim.
Varlığı verelim, yokluğu alalım.
Zikri bırakıp uzağa gidelim.
Yıkıntılar içinde ayıplanalım,
ayıplanma alarak huzura kavuşalım.
Dünya; can, baş, din verelim.
Bunları terk eden verdi, onu aldı.
Eğer sevgiliye hakiki talipsen, sen
sözümü doğrula, inatçı ol.
Ey talip, sana önce vacib ve farz
olan şu ki gizli olan neyin varsa
ortaya dök.
Öğretmenin sana terbiye verir,
bildiğini üzerine al, o senin için
zırhdır.
Sen; mürşidine, terbiyecimdir dersen
eğer can kulağını aç işit, sana ben
diyeyim.
Mahlukların yolu Allah'a doğru
sıralanınca, gözümü yummayarak
açıp, verdim, dedi.
Bana talep edilensin dedi, kendi
talep eden oldu. Herkes mağlup, o
galip, olup durur.
O sevgili, bütün cömertlerin
sevgilisidir, beni dertlilerin doktoru
yaptı.
Bana bir yudum verdi, içtim. Ben
kendimi kaybettim, onu buldum.
O hükümünü bana verdi, fikreyledim.
Benim damlam onu derya gibi
yapar, coş.
O hükmeden gelir, sahip olurum. O
yaptığın iş senin değil, kimindir?
O, bana geldiğinde ben aradan
çekildim. Bu sözlerim, hareketlerim,
o yaradandan gelir.

¹²⁷ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- 45 Gören dir bilmeyüb mişlüm şüretde
Şüret degül ider ma' nā ol şiretde¹²⁸
- [50b] Eger t̄alibiseñ gel işde maṭlūb
Muḥib gördi ḥicābsuzdur o maḥcūb
Velīkin bulmıyanlar bilmeyenler
Şanur maḥcūb ma' şūḳı görmeyenler
- Başkan maḥcūbdur ol gördüğü maḥcūb
Münezzehdür ḥicābdan belk'o maṭlūb
- Neden pes t̄alibūñ bunca ḥicābı
Olur bilmezliğı ma' şūḳ niḳābı
- 50 Dilerseñ ma' şūḳuñ vaşlını ' uryān
[51a] Ol irsün terk-i ten ol cāna bu cān
- Ḥicābı terk eyle maṭlūba iy t̄alib¹²⁹
Ki mergūb sen aña ol saña rāḡıb
- Bugün terk eyleyenler her ḥicābı
Görür 'ayne'l-yaḳīn dost bī-niḳābı
- İy t̄alib diñle saña diyeyin ben
Ḥicāb kim aña var terk eylegil sen
- Saña evvel ḥicāb olan bilūñdür
Var imdi terkin ur ' aḳluñ bilūñdür
- [51b] Bilürsin bilmedüğüñ bildi cümle
55 Bulursın bulmadüğüñ buldı cümle
- Eger t̄alib olursañ böyle şeksüz
Sañ' olur her vücūd ehli ḳulaḡuz
- Ḳamū böyle fekeyf ḥāzır erenler
Olur ehl-i yaḳīn dostı görenler
- Bilūñ terk id mürīd ol mürşidüñe
Vücūduñ zerres' irsün ḥürşidüñe
- Gören, bilmeyip kat kat surette, der.
O ahlakı suret deḡil, mana yapar.
- Eğer talipsen, işte talep edilen, gel.
Seven gördü, o utanan perdesizdir.
- Lakin bulmayanlar, bilmeyenler,
sevgiliyi görmeyenler, utanır sanır.
- Bakan utanır, o gördüğü utanır.
Belki o matlub, perdeden uzaktır.
- Talibin perdeleri neden böyle art
ardadır. Maşuḡun yüz örtüsü, onun
bilmezliğı olur.
- Sevgiliye kavuşmayı en sadeliğıyle
dilersen, bu can, o cana tenini terk
ederek, olarak ersin.
- Ey Talip! Sen matluba karşı
utanmayı terk et. Sen onun için
istenilensin, o seni isteyendir.
- Bugün her perdeyi terk edenler,
dostu gözüyle, peçesiz görür.
- Ey Talip, ben sana diyeyim, dinle.
Utanma duygusu onda var, sen terk
eyle.
- Sana evvel hicab olan bildiğindir,
var şimdi aklını, bildiğini terk et.
- Bilirsin, herkes bilmediğini bildi.
Bulursun, herkes bulmadığını buldu.
- Eğer böyle şüphesiz talip olursan,
sana her vücud ehli, kılavuz olur.
- Bütün erenler, nasıl böyle
meydandadır. Gözüyle görmüş gibi
olur dostu görenler.
- Bildiğini terk et mürīd ol mürşidine,
vücudunun zerresi o güneşe ersin.

¹²⁸ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹²⁹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- [52a] O vaqt sen t̄alib-i ŧādīk olursın
Mürīd olmaqlıġa lāyīk olursın
- 60 Mürīd olduñ o dem sen t̄alibiyken
Ki maġlūb mürŧid olduñ ġālībīyken
- İmdi ol mürŧide sen teslim-i tām¹³⁰
Ey'aduñ terk idūb ol imdi bed-nām
- Diyeler saña ' ilmin virdi cehle
İlāhī t̄alibi ol demde bekle
- Ki andan mürŧide maħkūm olasın
Rızāsın mürŧidūñ taħkīk bulasın
- [52b] Ķoduñ evvel hicāb irdūñ rızāya
Amān et yol virmegil anda riyāya¹³¹
- 65 İkinci t̄alibūñ vardur hicābı
Gider yāruñ cemālinden niķābı
- Görinür saña ol dem dürlü aħvāl
Gözūñ açdı o mürŧid kuttudur ķāl
- Kimin maķbūl görürsin kimi merdūd
Kimi mekrūh ŧuretde oldı merdūd
- [53a] Saķın ol dem hicāb olan senūñdür
Görinen yüz senūñdür ŧanm'anuñdur
- Bu mer'ī ' ayn-ı rāydur zirā kim¹³²
O mirātda ayıt ġayrın gören kim
- 70 Eger ġayra iderseñ ħūkm-i maħcūb
Olursın t̄alibe mesdūd-ı maṭlūb
- O demde ħālūñi ' arz eyle ŧeyġe
Bilūñ terk it ħālūñ var söyle ŧeyġe
- O vakit sen, sadık talip olursun,
mürid olmaya layık olursun.
- O zaman sen talebeyken mürid
oldun. Galipken, maġlup mürŧid
oldun.
- ŧimdi sen, o mürŧide tam teslim ol.
İyi adını terk edip, ŧimdi kötü adlı
ol.
- Sana ilmin cehalete döndüi, diyeler.
O zaman İlahi talibi bekle.
- O zaman mürŧide mahkum olasın.
Mürŧidin rızasında hakikati bulasın.
- Evvel perdeyi koydun, rızaya erdin.
Aman et, o zaman riyaya yol verme.
- İkinci talibin perdesi vardır.
Sevgilinin yüzünden peçesi gider.
- Sana, o zaman türlü haller görünür.
O mürŧid senin gözünü açtı, kutlu
kal.
- Kimi kabul edersin, kimi
reddedersin? Kimi iġrenç surette
reddoldı.
- O zaman perde olan senindir, uzak
dur. Görünen yüz senindir, sanma
onundur.
- Çünkü bu gözle görünüş ki o fikrin
özüdür. O aynada ġayrını gören
kimdir, söyle.
- Eġer ġayra mahcup hükümlü
olursan, talibe; talep edilenin seddi
olursun.
- O zaman ŧeyhe, halini arz et.
Bildiġini terk et, ŧeyhe var, halini
anlat.

¹³⁰ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹³¹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹³² Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- Senüñ bilüñ aña olmaz muvâfık
Diseñ bilmez o şeyh'olduñ münâfık
- [53b] Eger ' aksin dise şeyhüñ kabul it
Seni sorsanıra şeyhüñ aña git
- Dimegil kim benüm gelmez elümden
Sözin anuñ şımağ artuğ ölümünden
- 75 Sıdı gevher sımaz söz gevher'olan
Budur gevher o gevher kânı bulan
- Bu sır al virür o kânı bî-nihâyet¹³³
İrişenler ebed buldı hidâyet
- [54a] Cu keşf oldı saña kendü hicâbuñ
Saña senden gelür diñle hiñabuñ
- Görürsin cümle mañcüb sen velîsin
Öget bağ sen saña sen ki delüsin
- Eger keşfiyle ğalursın küfürde
Bu keşfi geçmeseñ olduñ füsürde
- 80 Anı merdüd bilürsin mağbül özüñ
' Ezâzil olma vur toprağa yüzüñ
- Saña old'eyle terk iş bu vilâyet
İlerü salıñ yürü bulduñ bidâyet¹³⁴
- [54b] Emânet meskenetdür eyle mesken
Muğalif olıgör nefsuñe nefskên
- Yüzüñi cümleye ver ħâk u pâkıl
Ġanî bul ħalkı seni var sen gedâ kıl¹³⁵
- Eger itdünse terk işbu vilâyet
Yürü ğorğma ilerü yoğ herğiz zalâlet¹³⁶
- Senin bildiğın ona uygun olmaz. O şeyhe söylesen bilmez, münafık oldun.
Eğer şeyhin, söylediğının tersini söylese kabul et, şeyhin seni sorarsa ona git.
Deme ki benim elimden gelmez. Onun söylediklerini reddetmek artık ölümdendir.
Sözü, özü olanın sözü bozulmaz. Ö özün, kaynağını bulan için öz odur.
O sonsuzluk kaynağı, bu sırrı verir, al. Erişenler, sonsuz Hakk yolunu buldu.
Kendi perden, araştırmanla sana ilham oldu. Söyleyin; sana senden gelir, dinle.
Sen velisin ama herkesi mahcup görürsün. Sen delisin, kendine akıl ver.
Eğer onun meydana gelmesiyle küfürde kalırsan, bu durumu geçmezsen donmuş olursun.
Onu reddedilmiş bilirsin, özde kabul edilmiştir. Şeytan olma toprağa yüzünü sür.
İşte senin için bu vilayet tamam oldu terk et, bir başlangıç buldun, ileriye hamle yap, yürü.
Fakirlik emanettir, sen kendine barınma yeri bul, sen nefsin muhalif ol.
Yüzünü herkese, toprağa, temizliğe, ver, sen halkı zengin gör ve kendini köle kıl.
İşte bu vilayeti eğer sen terk ettinse, korkma ileri yürü, hiçbir vakit yoldan sapma yok.

¹³³ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹³⁴ Bu beyit kalıba uymamaktadır.

¹³⁵ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹³⁶ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- 85 Añad'iken kim oldı saña yoldāş
Yüri şeyhüñ saña her ħalde ħaldāş
- Onda iken sana kim yoldaş oldu.
Yürü, şeyhine git, o sana her halinde yoldaştır.
- [55a] Yüri var dut elin 'ahduñ yiñile
Ķan ağlağıl yaşuñ yaslar yiñile
- Yürü, var, tut elini, yeminini yenile.
Göz yaşın kan olsun, kan ağla, yaşını yenile.
- Zirā evvelki 'ilmüñ cehle döndi
Uyurdu nefsil'e 'aqluñ uyandı
- Çünkü evvelki ilmin cehle döndü,
aklın nefsin ile uyurdu, uyandı.
- Yine evvelki big'ol āħirüñ çün
Ķul eyle b'evvelüñ ol āħirüñ çün
- Sonun için yine evvelki gibi ol,
ahirin için bu evvelini kul eyle.
- Saña ol mürşidüñ viren hidāyet
O mürşid'uymayan ehl-i şeķāvet
- Seni Hakk yoluna ulaştırın o
mürşidindir. O mürşide uymayan
bahtı karalardandır.
- 90 Saña andan girü irdi ħaţarlar
Sañ'eyle şeyhüñ anda imtiħanlar
- Sana ondan sonra tehlikeler geldi.
Şeyhin, sana o anda imtihanlar
yapar.
- [55b] İder ħahr-ı şüretde lütfi ma' nā
Bilen bu ħahrı lütf'old'ehl-i ma' nā
- Görünüşte, mananın güzelliği ezer
ama bu güzelliğin eziciliğini bilen
mana ehli olur.
- Zirā bilmezidüñ ma' züriken sen
Ķicāb ardında ħuş mestüriken sen
- Çünkü sen, özrün varken, perde
arkasında güzel örtülüyken,
bilmezdin.
- Firāķı bir vişālı biñ belādur
Belāsı ma' şūķuñ 'ayn-ı valādur
- Ayrılığı bir kavuşması bin beladır.
Sevgilinin belası yüceliğın aynısıdır.
- Üçünci menzilüñ diñle hicābıñ
Biriken artdı biñ biñ inķılābıñ
- Üçüncü mesafenin perdelerini dinle,
bir iken değışimlerin bin arttı.
- 95 Şanur nefsuñ ki açlıķdan irişdi
[56a] Ya ħalvette durub dün gün duruşdı
- Nefsin sanır ki açlığı sebebiyle
erişti. Yalnız kalıp gece ve gündüz
çalıştı.
- Şanur şavm u şalāt ol ħac zekātı
Ķılub oldum müsellemler ol berātı
- O; oruç, namaz, hac, zekat
vazifelerimi yapıp o nişanı teslim
aldım, sanır.
- Ķabā ħodum 'abā¹³⁷ kıldum libāsı
Diseñ maħcüb sen ol ehl-i riyāsı
- O ikiyüzlülerin içerisinde mahcup
olan sen ol dediğın zaman ben, kaba
yünden yapılmış kumaşı kendime
giysi, cübbe yaptım.

¹³⁷ Eserde “ ‘ibā” olarak harekelenmiştir.

	Ya dünyā terkin urdum dimegil sen Virürem dut sözüm ögüdümü sen	Sen, dünyayı terk ettim deme. Ögüdümü veririm, sen sözümü tut.
	Dilüñ söyletmedüñ sen şāmit olduñ Gören seni şanur kim haqqı bulduñ	Sen susan oldun, dilini söyletmedin. Seni gören sanır ki Hakk'ı buldun.
[56b] 100	Nice şamtdür kamū ' azāñ dil oldı O hāliş altunuñ kara pul oldı Saña kat kat hicāb bil oldı bunlar Şanursın dün degül ' ākıl bu günler	Nasıl sustun ki bütün azaların dil oldu, o katkısız altunun kara pul oldu. Bunlar, sana kat kat perde oldu, bil. Aklı dün de değil bugünlerde sanırsın.
	Yüri var eyle sen tecdīd īmānuñ Bunı bil mürşiden gitsün gümānuñ	Yürü, var sen imanını tazele, bunu bil, zannın mürşidine gitsin.
	Eger terk eyleseñ iş bu hicābı Göre zerre Huzāyı āfītābı	Eğer terk eylesen işte bu perdeyi, göre zerre, Huda'yı güneşi.
[57a] 105	Olur zulmet o vaqt saña pür envār Bağar bağmaz görünür saña her bār O dördünci hicābuñ ma' rifetdür Amān et kırtul andan ki āfetdür Kimin gördüñ hayırlı kimi şerlü Kimi sağdur görürsin kimi şayru Anı eyle görüb hük itme zinhār O kendü bildüğüñ terk eyle zinhār Yüri var şeyhüñe an'eyle tahrīr Düşüñ yorma o kılsun anı ta' bīr	Sana; nurlu bir aydınlık, o vakit karanlık olur. Sana bakar bakmaz her kir görünür. O dördüncü perden marifetdir, aman et kırtul ondan çünkü beladır. Kimini hayırlı gördün kimini şerli, kimini hastalıklı görürsün kimini sağlıklı. Onu öyle görüp sakın hükmetme, o kendi bildiğini terk et. Yüri git şeyhine onu yaz. Düşün, yorumlama, o onu anlatsın.
[57b] 110	Zirā kim her ne görseñ mertebeñdür Senüñ şeyh zāhirüñi bātınuñ yor Teraqqı bulayın dirseñ sözün dut İy tālib şeyh rızāsın oynayub ut Murāduñ şeyh rızāsın eyle maqşūd Dutan şeyhi sözün olmaya mesdūd Oda emr iste gir korkma gülistān Olur deryā içinden saña iy cān	Çünkü her ne görseñ rütbendir. Şeyh senin görüneni, görünmeyenini anlar. İlerleyeyim dersen sözünü tut. Ey Talip, şeyh rızasını, her ne gerekiyorsa yap, al. İsteğinde şeyh rızasını gaye et, şeyhin sözünü tutana engel yoktur. Ey Can! Emir iste, ateşe gir, korkma gül bahçesidir, senin için derya içi gibi olur.

- [58a] Nire varsa şeyh dilerseñ varasın
Göresin dīdār vaşla irişesin¹³⁸
- Şeyh nereye giderse, istersen gidesin, onun yüzünü görüp kavuşmaya eresin.
- Ḳavl-i fi‘l’anuñ muḫālifdür saña
Sen muvāfiḳ bil inañdunsa saña
- Sana, onun faaliyetleri ve söyledikleri tersdir. Sen yaptıklarına inandınsa, o yaptıkların sana uygundur.
- 115 Küfr olur şeyhe saña olan imān
Şeyhüñ ĩmānı saña olur gümān
- Senin imanın şeyhe küfür olur, şeyhin imanı sana şüphe olur.
- Sen gümān ehli o şeyh ehl-i yakīn
Menzil-i mürşid mürid budur hemīn
- Sen şüphe edenlerdensin, o şeyh ise görür gibi bilenlerdendir. Mürid-mürşid yolu buna benzerdir.
- Çünkü bulduñ ma‘rifet terk eyle var
Bil bulunmadı bilene ol nigār
- Çünkü sen o ilahi bilgiyi buldun, bütün varını terk et. O sevgili bilenin bilgisiyle bulunmadı, bil.
- [58b] Çünkükim anda ma‘rifet terk eyledüñ
Bilmedin mis anda bil her k’eyledüñ
- Çünkü ilahi bilgiyi o zamanda terk ettin, güzel kokuyu bilmedin nadas ettin.
- Oldı merdūd maḳbūlikēn her işüñ
‘Acz olur anda senüñ taḫḳīḳ işüñ
- Her işin kabul edilecekken reddoldı, senin işinin doğruluğu onda beceriksizlik olur.
- 120 İrdi ‘acze gitdi kuvvet çün bilüñ
Yire düşen sen kim o şeyh dutsun elüñ¹³⁹
- Çünkü beceriksizliğin kuvvet olduğunu, bilin. Sen, yere düşeceksin ki o şeyh elini tutsun.
- Derdlü ol bī-dertlere gelmez ḥakīm
Ehl-i derde ol ḥakīm olur kelīm
- Dertli, o dertsizlere hakim olmaz, dert ehline o kelime hakim olur.
- [59a] Sen kelīmullāh olayın diriseñ
Ol fenānuñ sen gıdāsın yiriseñ
- Sen kelimullah olayım dersen, sen o fenanın gıdasını yersen.
- Zāhir ü bāṭın fuḫulīḳ eyleme
Şeyhe karşı ḥayr u şer sen söyleme
- Görüneni, görünmeyeni lüzumsuz yapma. Sen, şeyhine karşı hayır veya şer söyleme.
- Bulsañ anda şeyh rızāsın kırtarur
Her maḳām saña münāsib ir görür
- Şeyh rızasını onda bulsan seni kırtarır. Her makamı sana münasip görür.

¹³⁸ Bu beyitten itibaren şair, mesnevide kalıbı değiştirmiş ve “Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün” kalıbıyla yazmaya başlamıştır.

¹³⁹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- 125 Sende ol meskenet virem anda gör
Yüzüñi var şeyhüñ ayağına sür
- Mehlek'oldı ol maķām-ı ma' rifet
Ol haķar kırtardı ehl-i meskenet
- [59b] Ma' rifetle düşdi çoķlar durmadı
Şöyle kim hergiz maķāmın görmedi
- Anda şeyhe niçeler inkār ider
Niçeler ' ilmin kıoyub cehle gider
- Kimse andan geçmed'illā cehlile
Sen emānet cāhil olğıl ehlile
- 130 Görđi şeyhden tālib özini ziyād
Kendü anda ol sebebden kıldı yād
- [60a] Görđ'esirger şeyh mürīd oldı merīd
Dir mürīd oldum cihān içre ferid
- Şeyh kaçır terk it didi bu menzili
Dir mürīd ben cān virüb buldum anı
- Şeyhi eydür zāyi' itmegil emek
Dir şavāb olmaz mürīd böyle dimeķ
- Şeyh dilemez ben hu buldum mertebem
Şeyh mürīde dir bu semdür şanma em
- 135 Dir mürīd şeyh kıo hālūme sen beni
Gitđi şübhem şekzizi buldum anı
- [60b] Şeyhi eydür ki yeñildüñ iy fulān
Dir mürīd ki bende kıalmadı gümān
- Beni istemez ki mañsıb ehl'olam
Bunca maħcüb kıullara irşād kılam
- Buħl ider şandı o şeyhüñ şefķatin
Vaşla varmaz terk idüb ol fūrķatin
- O sendedir, fakirliğı onda gör, var
şeyhin ayağına yüzünü sür.
- O marifet makamı, tehlikeli yer
oldu. Miskinlik ehlini o tehlike
kıurtardı.
- Marifetle çoğu kimse düştü,
durmadı. Şöyle ki hiçbir vakit
makamını görmedi.
- O zamanda niceler şeyhe karşı
gelir, niceler ilmini bırakıp cahilliğe
gider.
- Kimse ondan cahillikle geçmedi.
Sen bir süreliğine cahilliğı
sahipleniver.
- Talib, özünü şeyh karşısında fazlalık
görđü. Kendi onu, o sebepten
dolayı hatırladı.
- Şeyh görđü, esirger. Mürīd inatçı
oldu. Mürīd der ki dünya içinde tek,
eşsiz oldum.
- Şeyh öfkelenerek, bu evi terk et,
dedi. Mürīd der ki ben can verip
onu buldum.
- Şeyh, emeğini boşa çıkarma, dedi.
Mürīd der ki böyle demek sevap
olmaz.
- Şeyh, ben bu mertebeyi ahlakla
buldum, demez. Şeyh mürīde der ki
bu zehirdir, bunu ilaç sanma.
- Mürīd şeyhe der ki sen beni kendi
halime bırak, şüphem gitti, onu
şüphesiz buldum.
- Şeyh der ki ey kışi yenildin. Şeyh
mürīde der ki bende güven kalmadı.
- Şeyh beni istemez ki makam sahibi
olayım, bunca utangaç kıullara doğru
yolu göstereyim.
- O, şeyhin şefķatini cimrilik sandı, o
ayrılığı terk edip, kavuşmaya
varmaz.

	Dir mürīd şeyh ğaraż ehliyimiş Kimse benden ğayrı olmasun dimiş	Mürid der, şeyhin bir gayesi varmış, kimse benden ayrı olmasın, demiş.
140 [61a]	Bil olur bu her ğaraż ehli ğased Şeyh mürīdüñ arasında düşdi sed Buldı şeyhin kim bu seddi yıkdısa Ol mürīd gördi nire şeyh bakdısa Oldı maĥcüb bil bu sedden geçmeyen Bil kim oldur ‘ışk şarābın içmeyen Gitti yoldāş yalnız anda kaldı ol Ol nireye gitse bulmaz doğru yol ‘İşkā irdi terk idenler ma‘ rifet İrmeyenler ‘ışkā ehl-i ma‘ şiyet	Bil ki her kinlide bu çekememezlik olur. Şeyh ile müridin arası açıldı. Kim bu engeli yıkdıysa şeyhini buldu. O mürid nereye bakdıysa şeyhini gördü. Bu engeli geçmeyen mahcup oldu, bil. Bil ki aşk şarabını içmeyen odur. Yoldaş gitti, o yalnız kaldı. O nereye gitse doğru yolu bulamaz. Bilmeyi terk edenler aşka erişti. Aşka ermeyenler isyan ehli oldu.
[61b] 145	Ma‘ rifet kıoyan taşarruf ehl’ olur Terk taşarruf eyleyen ‘arif olur Çün mürīd irdi taşarruf aldanur Niçeleri kıldı maĥrūr ol ğurūr Ol ğicābdan yine kırtulmaĥ gerek Vir taşarruf sen o ‘aciz almaĥ gerek Şeyh mürīdi ol ğicābdan kırtarur Kim inansa şeyhine bī-ķayd yürür	Bilmeyi terk eden keramet ehli olur, kerameti terk eden, Allah’ı zatı ve sıfatlarıyla bilenlerden olur. Çünkü mürid keramete erdi, aldanır. O gurur, nicelerini kibirli kıldı. O perdeden kırtulmak gerek. O kerameti verip, aciz olmak gerek.
[62a]	Dir mürīd kılsam taşarruf kılamaz Yol taşarruf ehli dosta bulamaz	Mürid der ki keramet göstersem, göremez. Keramet ehli dosta yol bulamaz.
150	Durma anda sen varursañ her maķām Her maķām ehli ebed olmaz imām Her ğicābda kırtarur şeyh sāliki Her mürīdüñ şeyhi oldı māliki ‘Ālem içre bil taşarruf ehli bir Oldısa var başuña ‘aķluñı dir	O zaman, sen her makama ulaşırsan, durma. Her makam sahibi ebediyen imam olmaz. Şeyh; manevi alemde seyahat edeni, her engelden kırtarır. Şeyh, her müridin sahibi oldu. Alem içinde keramet ehli birdir, bil. Olmak mertebesine eriştiyse, aklını topla, yanına var.

- Terk taşarruf eyle var sen ‘ākıl ol
‘Işka anda ‘aqluñ bunda gel sen ‘āşık ol¹⁴⁰
- [62b] ‘Işk’irişendür vilāyet terk iden
‘Işkıla girdi yola dosta giden
- 155 Gördi sālīk kendüyi ‘ışkla yüce
Ol karışmaz kimseye erte gice
- ‘Uzlet itdi cümleden oldı garīb
‘Işka varın virdi oldı bī-naşīb
- Küfr ü ‘imān terk idüb tecrīd olur
Cümle maḥlūk içreken tefrīd olur
- [63a] Gördi maḥkūm kendüye ḥākīm bu ‘ışk
Kavl-i fi‘li kim ider tā kim bu ‘ışk
- Anda sālīk kendüyi ma‘şūm görür
Dimese virmez kime dirse virür
- 160 Yine oldı ṭālib’anda ‘ışk ḥicāb
Şeyḥ görünmez yüzine dutdı niḳāb
- Geldi şeyḥ eydür neye durduñ yürü
Sen maḳām eylemegil iş bu yiri
- Ol mürīd eydür ki iy şeyḥ ḥālūmi
Sen bilürsin nire uğrar yolumu
- [63b] Şeyḥi ḥālīni dimez eyler suāl
Kendüye maḥşūş şanur gayra muḥāl
- Şeyḥ aña virmez cevāb kaldı sükūt
Her ḡidā gayr ehline olmaya ḳut
- 165 Dinmez illā şeyḥ muḳayyed olmadı
Her olan şeyḥden o ṭālib bilmedi
- Kerameti terk et, var sen akıllı ol. O zaman aklını buraya, aşka getir, gel sen aşık ol.
- Aşka ulaşan, vilayeti terk edendir. Dosta gidenler, bu yola aşk ile girdi.
- Manevi yolda ilerleyen, kendini aşkla yüce gördü. O, kimseye gecesinde ertesinde karışmaz.
- Bir yana çekilip yaşamaya başladı, herkesten uzak oldu. Aşka varmak için verdi, nasipsiz oldu.
- Küfür ve imanı terk edip Allah’a yöneldi. Bütün mahlukların içindeyken ayrıldı, bir fert oldu.
- Kendini, kendine hakim olan bu aşka mahkum gördü, konuşmayı da hareket etmeyi de aşktan bildi.
- O zaman manevi yolcu kendini suçsuz görür. Söylemezse kimseye vermez, söylerse verir.
- Aşk; talibe, yine o zamanda perde oldu. Şeyh yüzüne peçe tuttu, görünmez.
- Şeyh geldi, söyledi niye durdun, yürü. İşte sen, bu yeri makam eyleme, yürü.
- O mürid söyledi: Ey Şeyh! Sen yolumun nereye uğrayacağını, halimi, bilirsin.
- Şeyh halini söylemez, sual eyler, başkasına değil yalnız kendine ait sanır.
- Şeyh ona cevap vermez, sessiz kalır. Her ḡida her kişiye uygun olmaz.
- Şeyh; illa bağlı olmadı, denilmez. O talip, şeyhin her halini bilmedi.

¹⁴⁰ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

	<p>Ṭālibūñ külhānına od urmadı Sākin oldı çün harāret görmedi</p>	<p>Talibin ocağına ateş vurmadı, sakin oldu çünkü ateş görmedi.</p>
[64a]	<p>Ṭālib ister ‘ ışk odını bulmaz Kendüye ol nolduğın hiç bilimez</p>	<p>Talib aşk ateşini ister, bulamaz. O kendine ne olduğunu, bilemez.</p>
	<p>Geldi şeyhüñ katına ol guşşalu ‘ Aql u fikri tār u mār olmuş delü</p>	<p>Şeyhin katına o gamlı geldi. Aklı, fikri yerle bir olmuş, delidir.</p>
	<p>Vurdı ol yüzün yir’oldı hūr u zār Şeyhüñ karşıısına ağlar zār u zār</p>	<p>Yüzünü yere vurdu, hor ve yanık bir şekilde ağladı. Şeyhin karşısında yanık yanık ağlar.</p>
170	<p>Ben ne bilürem didi şeyh hālūñi Sen bilürsin her n’olur aḥvālūñi</p>	<p>Şeyh, ben halini ne bilirim, dedi. Sen; halini, ne olursa olsun, bilirsin.</p>
	<p>Vir mürid Yā Şeyh bu ben yanılmışam Kendü noqşumı bilüben gelmişem</p>	<p>Ya Şeyh! Müridlik ver, ben yanılmışım, kendi eksikliklerimi bilip gelmişim.</p>
[64b]	<p>Bile ma‘ dūm¹⁴¹ her ne kıldum ben beni Sanımışsın her n’olum bildüm seni</p>	<p>Her ne yaptım, ben beni böyle idam ettim. Her ne olsam seni bilirim, sanmışsın.</p>
	<p>Çok ḥaṭā kıldum suçum ‘ afv it kabūl Sensüz aña olmaya hiç kimse kıl</p>	<p>Çok hata yaptım, suçumdan dolayı affımı kabul et. Sensiz ona hiç kimse kul olmaya.</p>
	<p>Düşmişem ka‘ r-ı zemīne dut elüm Ṭāgi oldum rāz durub toğrı yolum</p>	<p>Yerin dibine düştüm elimden tut. Doğru yolu gizleyerek isyankar oldum.</p>
175	<p>Ben de bildüm sā’iḳümiş¹⁴² iş iden Sanımışsın ‘ ışkı baña iş iden</p>	<p>Bütün işleri; yapanın, sevkedenin, o olduğunu anladım. Bana bunları yapanın aşk olduğunu sanmışsın.</p>
[65a]	<p>Yandı oda şem‘ ü zulmet oldı nūr Kıldı zulmet nūrumı iş bu gurūr</p>	<p>Mum ateşte yandı, karanlıkta nur oldu. Bu gurur nurumu kararttı.</p>
	<p>Merdūd itdüm ben beni sen kıl kabūl Bī-edeblik eyledüm bu ben fużül</p>	<p>Ben beni reddettim, sen kabul kıl. Ben lüzumsuzluk, edepsizlik eyledim.</p>
	<p>Emr iderseñ baña bu küfr-i ĩmān Oldı bildüm ĩmānum imiş gümān</p>	<p>Bana imanı gizlemeyi emredersin. Oldı, bildim, sezdiğim imanımış.</p>

¹⁴¹ Eserde “mādum” olarak yazılmıştır.

¹⁴² Eserde “sa‘ ikümiş” olarak yazılmıştır.

- Sākin itdi anda tecdīd-i īmān
Şeyh ‘ināyet kıld’olur cümle ‘ayān
- 180 Ol mürīde şeyh yine kıldı ‘atā
Menzilini buldı gördi ol gedā
- [65b] Eger başdı bir kadem biñ yıl girü
Düşdi yüz yüz hezār varmazlaru¹⁴³
- Çünkü irdi ol nuhāsa kimiye
Kıldı altun ol meges oldı hüma
- Lā-mekān seyrine ikdām eyledi
Bī-nişān vaşlını i‘lām eyledi
- ‘Āşık oldı ‘aşkıla girdi yola
Nire varsa şeyhidür ma‘şūk bile
- 185 İrdi derde yoldaş oldı ‘ışkıla
[66a] Şanma ayru ma‘şūk u ‘āşık bile
- Bu maķāmda ‘ışk durur derde denür
Bu maķāmda ‘āşık derdlü dinür
- Derdlü olub gitdi ‘āşık ma‘şūka
‘Āşık oldı ma‘şūka ol şādıkā
- Cān u bāş terk itdi ‘āşık hān u mān
Kodı vardı kıldı arz u āsumān
- Çün mekānsuz ol nişānsuz seyr ider
‘Āşıkı ma‘şūkı ‘ışkı ol nider
- [66b] Gitdi keşret geldi vahdetdür hemīn
190 Derd-i tālib and’olur ehl-i yaķīn
- Ki iy mer’i rū’yet olmaz iy yār
Tālib ü maţlūb anda tāleb kında ihtiyār¹⁴⁴
- And’añılmaz ger veliyü ger beni
Ĝayr-ı mevcūdı kim añsun iy velī
- O anda, imanın tazelenmesi yavaş
oldu, şeyh yardım etti, bütün işler
apaçık oldu.
- Şeyh, o müridi yine bağışladı, o kul
yolunu buldu, gördü.
- O; eğer bir adımda bin yıl geri
gittiyse, yüz, yüz bin varmazlara
mensup oldu.
- Çünkü o bakır kimyaya dönüştü. O
inek altın oldu, hümaya dönüştü.
- Mekan dışı olmaya gayret
gösterdim, kavuşmasını belirsiz bir
şekilde ilan etti.
- Aşık oldu, aşk ile yola girdi, sevgili
bilsin ki nereye varsa şeyh oradadır.
- Aşkla derde erdi, yoldaş oldu.
Seven ve sevileni bile ayrı sanma.
- Bu makamda derde aşk denir. Bu
makamda aşğa derdli denir.
- Seven, sevilenden dertli olup gitti.
O sadık, o sevgiliye, aşık oldu.
- Aşık canı, başı, evi terk etti. Yeri ve
göğü koydu, vardı, kaldı.
- Çünkü o, mekansız, izsiz seyredir,
O sevgilinin aşığı, aşkı ne yapar.
- Gitti çokluk, gelen birliktir. Talibin
derdi ondadır, o en iyi
bilenlerdendir.
- Ey aynada görünen, ey sevgili,
onda, matlub ve talip, talep eden
olur öyleyse iradeleri nerededir.
- O zamanda hem veliyi hem beni
anmaz. Ey Veli! Orada hazır
bulunanlardan, var olanlardan
başkasını, kim ansın.

¹⁴³ Bu beyit kalıba uymamaktadır.

¹⁴⁴ Bu beyit kalıba uymamaktadır.

- And'añılmaz hālîkı maḥlûḳ-ı ḥalk
Anda nesne yoḳdurur tā k'ola fark¹⁴⁵
- [67a] Bunda andan özge hiç olmaz beyân
Cümle pinhân âşikâredür 'ayân
- 195 Saña her dem iy Ḥuzâ iy Şemse'd-dîn
Didiler kim eyledi bu terk-i dîn
- Râs et dirler kim niçe dînler ḳoduñ
Mâsivâdur cümleden elüñ yuduñ
- Pes bularuñ dîni saña olmaya
Cümle millet küfrüñ îmân bulmıya
Kimse itmedi senüñ sayrâtuñı
Bulmıyalar derdüñi dermânuñı
- [67b] Her ne bunlar dir saña ma'zür olur
Âşikâre göz süze mestür olur
- 200 Gözsüzi suçlama görmedüm dise
Kim 'acebler aḡuyı bilmez yise
Ḳatre deryâ oldu zerreñ âfitâb
Dir olam olmaz saḥâb Şemse niḳâb
- Ancılayın sañada olmaz elem
Dünyâ 'uḳbıda saña olmaya ḡam
- [68a] Sen müselleme vird'elüñe dost berât
'Âbidi ma' bûd bir ol lât u menât
- 'Âşıḡa bu küfr-i dîn yiksân olur
Küfr-i 'âşıḡ cümleye îmân olur
- O zaman yaradanın kulları yaradanı
anmaz. Onda bir şey yoktur ki fark
ola.
Bunda, ondan başka açıklama
olmaz. Bütün gizlilikler apaçık
ortadadır.
Ey Huda! Ey Şemseddin! Senin için
dediler ki bu dini terk eyledi.
- Nice dinleri bıraktın, buna tarikat
derler. Dünyayla ilgili şeylerden
uzak durdun.
Öyle ise bunların dini sana olmaya,
bütün milletin küfrü, iman bulmaya.
Kimse senin hastalıḡından
bahsetmedi. Derdini, dermanını
bulmayalar.
Bunlar sana her ne derse özür olur.
Apaçık gözler örtülmüş olur.
Gözsüzü, görmedim derse suçlama,
acaba zehiri bilir mi ki yesin.
Katren derya, zerren ise güneş
oldu. Şemse, peçe sahibi olam de,
olmaz.
Onun gibi sana da elem olmaz.
Senin için dünya ve ahirette gam,
sıkıntı olmaya.
Dost nişanı sana teslim edildi, eline
verildi. O lat ve menatın ibadet eden
ve edileni birdir.
Aşıḡa, bu dinin küfrü bir olur.
Aşıḡın küfrü cümleye iman olur.

Temmet bi-'avni'l-lâh ve ḥüsni't-tevfîḡ

¹⁴⁵ Bu beyit kalıba uymamaktadır.

Men Kelām-ı Şeyh Aḳbıyık Sultān

Fā' ilātün Fāi' lātün Fā' ilün

205	Dost beni sevdi saña rāzum direm Sırrımı fāş eylerem āğu yirem	Dost beni sevdi, sana razıyım derim. Sırrımı ortaya döker, zehir yerim.
	Bunda şıǵdı yire göǵe şıǵmayan Vāle oldum çāre yok ʿ aqlum direm	Yere göǵe sıǵmayan, bunda sıǵdı. Şaşkın oldum, çare yok, aklımı toplayayım.
[68b]	Mest ebed cānum nider cām u cemi Māsivāyı terk idem vaşlın'irem	Canım ebedi sarhoştur, Cem'in kadehini ne yapar. Allah'tan başka her şeyi terk edip kavuşmaya ereyim.
	Çün rızā buldum ḳamū küfrüm īmān Cān u bāşımı o dost yüzün görem	Çünkü bütün küfrüm ve imanım memnun oldum. Can ve başımla o dostun yüzünü göreyim.
	Merd ü ʿ ālem terk anuñçün eyledüm Farz u sünnet ḫayr u şerri neyelerem	Dünyayı ve adamları onun için terk ettim, farz, sünnet hayır ve şerri ne yapayım.
210	Zühd ¹⁴⁶ ü taḳvā ben ḳodum ʿ ilm ü ʿ amel Calaram nāḳūş-ı ʿ ışḳ dayre girem	Ben ilmi, ameli, dünyadan el çekmeyi ve takvayı bıraktım. Aşk çanını çalıp daireye girerim.
[69a]	Ben yanub ʿ ışḳ odına oldum ḫalīl Cercinem dost yolına cānum virem	Ben aşk ateşiyile yanıp samimi oldum. Geziciyim, dost yoluna canımı veririm.
	Yüze yüz gördüm o dost ruḫsārını Secd'idüb ayaǵına yüzüm sürem	O dostun yüzünü, yüz yüze gördüm, secde edip ayaǵına yüzüm süreyim.
	Ṭoǵd'uyaqdı Şemse'd-dīni ger ḳadīm Vaḫdetüñ burcında ḫūş cevlan ḳuram	Eğer eski Şemseddin doğdu uyandıysa, birliğin kalesinde güzel gezintiler, yapayım.
	Biridüm dostıl'ezel bu ḡayr ebed ʿ Ayn-ı vaḫdet keşretinde ben yirem	Bu ezeli ve ebedi ayrılıkta dostla beraberdim. Ben, birliğin kendi bolluǵunda yerim.

¹⁴⁶ Eserde "zümd" olarak yazılmış.

Ve lehu eyzan¹⁴⁷

Mefā'ülün Mefā'ülün Fa'ülün

215	Şarāb-ı 'ışkınuñ maħmūriyam ben Melāmet derdinüñ meşhūriyam ben	Ben aşkının şarabının, sarhoşuyum. Kınanmış çilenin, önde gideniyim.
[69b]	Dilüm söyler işit kudret kelāmın Kelīmu'l-lāh Musī'nüñ tūriyam ben Benüm bu benliğüm çün ma' nāda ol Na'am şüretde anuñ dūriyam ben Harābātı benem ehl-i münācāt Olam evem şüret mestūriyam ben Dimek Mañşūr degül diyen ene'l-hağ Bilüñ siz dertlü 'ışk mañşūriyam ben	Dilim, kudret kelamını söyler, işit. Ben Musa'nın, Allah kelamının Turı'yam. Çünkü benim, bu benliğim o manadadır. Ben görünüşte onun uzağındayım. Ben, Allah'a yalvaranların yıkık, viran olmuşuyum. Ben olayım, acele edeyim, görünüşte gizliyimdir. Demek ki ene'l-hak diyen Mansur değil. Siz bilin, ben çileli, aşk galibiyim.
220 [70a]	Ma'ānī gencine mesken olubdur Harāb-ı şüretim mağmūriyam ben Bugün dertlü benem āvāre müştāk Gelüb sermest-i 'ışk ma'zūriyam ben Añılmaz zühdi fişk bu küfr-i islām Bilüñ meydānı 'ışk manzūriyam ben Şüret zerre dimek Şems-i Huzāyam ¹⁴⁸ Ebed arz āsumānuñ nūriyam ben İ dost ben 'ışk şarābın şāfi içdüm Ayılmazam anuñ maħmūriyam ben	Manalar hazinesinin yeri olur, durur. Ben; adı sanı silinmiş, görünüşte yıkılmış, biriyim. Bugün dağınık, perişan, özleyen, can atan benim. Ben gelip, sarhoş, aşk özürsü olmuşum. Bu islamın sırları, zühdü ve fıskı anılmaz. Ben aşk gözdesiyim, meydanı bilin. Görünüş küçük bir şey demektir, Şems-i Huda'yım. Ben sonsuza kadar yer ve göğün nuruyum. Ey Dost! Ben aşk şarabının temizini içdim. Ben ayılmam, onun sarhoşuyum.

¹⁴⁷ "Bu da onun gibi, bu da öyle" anlamlarına gelmektedir.¹⁴⁸ Eserde "Hudāyam" şeklinde yazılmış.

Ve lehu eyzan

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- [70b]225 Yār olan ol yāre aġyār olmadı
Şıdķıla 'āşıkda hiç 'ār olmadı
' Işķ şarābın nūş iden ĥayrān olur
Tā ebed ol mest ü ĥüşyār olmadı
Zühdi fısķı fark kimedir küfr-i din
Oldı maĥcüb şāhib esrār olmadı
Her vücūd bir ten gibi cān olmayan
Her vücūd ehlin' o dildār olmadı
- [71a] Tālib-i maṭlūbı bil ten cān 'azīz
Bulmıyanlar yoklığı vār olmadı
- 230 Görmeyenler dost firākı ġārına
Ol Muĥammed gibi muĥtār olmadı
' Āşık u ma' şūk u ' ayn ehl-i vücūd
Tālibüñ maṭlūbı tekrār olmadı
Bilmeyen ma' şūk u ' aşık görmedi
Gül yüzün bülbülü ġülzār olmadı
Dīni dünyā cān u bāş terk itmeyen
Bilki sen ol maĥremi yār olmadı
- [71b] Māsivādan dertlü ' aşık cümle bil
Kimdür ol kim zār u bī-zār olmadı
- 235 Kimdür ol diyen ene'l-ĥaķ zikrini
' Işķıla ol dāre berdār olmadı
- Sevgili olan o yardan ayrı olmadı,
doğruluk olunca, aşıkta utanma hiç
olmadı.
Aşķ şarabını içen şaşkına döner,
kendinden geçer. O sonsuza kadar
ne sarhoş, ne akli başında oldu.
İbadet edenle yanlış yapan
arasındaki farkdır ki dinin sırrı odur.
O gizledi, örttü ama sırlara sahib
olamadı.
Her vücut bir, tek vücut gibi
olmayınca, o; her varlık sahibine
sevgili olmadı.
Talep edenin talebini bil, ten ve ruh
yücedir. Yokluğu; bulmayan,
bilmeyen, var, mevcut olmadı.
Dost ayrılığını, garipliğini
görmeyenler, O Muhammed gibi
seçilmişlerden olmadı.
Maşuġun aşığı, varlığın kendisidir.
Talibin, talep ettiği tekrarlanmadı.
Bilmeyen, maşuk ve aşık görmedi.
Gül yüzün, bülbül için gül bahçesi
olmadı.
Sen bil ki o dini, dünyayı, ruh ve
teni terk etmeyen, mahrem yar
olmadı
Bil ki bütün aşıklar dünya işlerinden
dertlidir. O kimdir ki ağlayan ve
ağlamayan olmadı.
O ene'l-hak zikrini söyleyen
kimdir? O vazife, aşkla itaat ettirici
olmadı.

	Bencileyin cümle ‘ aşık halk saña Biri biñi özge bāzār olmadı	Benim gibi cümle halk sana aşıktır. Biri bini başka pazar olmadı.
	Küfr ĩmān geldürmez ol ‘ ışk ‘ aşıkā Tālib ü maṭlūb dīdār olmadı	O aşk, aşıkā imanın sırlarını getirmez. Talep edenin talebi, açık, meydanda olmadı.
[72a]	Çaldı nākūş terk idüb dīn ‘ ışk eri Kuşanub zūnnārı küffār olmadı	Aşk eri, dini terk edip kilise çanı çaldı. Papaz kuşağını takip kafirlerden olmadı.
240	Māsivāya meyl iden bil hayfeye Ol muḥibb maḥbūb-ı ruḥsār olmadı	Dünyaya meyil etmek boşunadır, bil. O seven yüzünün sevgilisi olmadı.
	Yire göğē nūr-ı feyz it Şemse’ d-dīn Ol Hūdāyı tālib envār olmadı	Yere göğē, nurun feyzini ver, Şemseddin. O Allah yolunun talibi nurlarla olmadı.
	Lā-mekān ol bī-niṣāndur nā-murād Gayr u ‘ aynı yār u ağıyār olmadı	O mekansız, nişansız ve muradsızdır. Ayrısı ve aynı, sevgili ve diğerleri olmadı.
	Çünkü bildüñ hāl nedür var ol ḥamūş Ol rızānuñ ehl-i nūr nār olmadı	Var sessiz ol çünkü hal nedir, bildin. O isteğin mensupları nurludur, ateşli olmadı.

Ve lehu eyzān

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fa‘ ulün

[72b]	Bugün merd-i cihān ¹⁴⁹ āzādeyem ben İrişdüm vaşla dün gün şādıyam ben	Ben; bugün cihanın merdi, serbesti, hürüyüm. Ben kavuşmaya eriştim, gece sevinçliydim gündüz de sevinçliyim.
	Ḳamū sırlar ider bu ‘ ışk ifşā İriş gel ‘ aşkla sen himediyem ben	Bütün sırlar bu aşkı ortaya çıkarır. Ben Himmetiyye’denim; eriş, sen aşkla gel.
245	Yakubdur ḳalbūmi ol āteşi ‘ ışk Ḳılubdur şāf-ı pāk vu nādiyem ben	O aşk ateşi, kalbimi yakıp durur, saf ve pak yapar durur, haykıran benim.

¹⁴⁹ “merd-ü cihan” şeklinde harekelenmiştir.

	Ayā virāne olmuş cān u diller İdem ma' mūr gelüñ üstādıyam ben	Yazık, yıkılmış canlar ve gönüller. Gelin imar edeyim, ben üstadıyım.
[73a]	Beni sencileyin şanma beşerven Kādīm-i 'ālemüñ bünyādıyam ben	Beni sanma, senin gibi insanım. Eski alemin özüyüm, temeliyim ben.
	Benem çaldum ezel tablın beķānuñ Kāmūnuñ tā ebed icādıyam ben	Ezeli ve baki olanın davulunu çalan benim. Kamunun sonsuza kadar ortaya koyduğu yeni şey, benim.
	Bugün Mansūr benem didüm ene'l-haķ Cüneydem müftiyem Bağdādıyam ben	Bugün ene'l-hak dedim, Mansur benim. Ben Cüneyd'im, müftiyim, Bağdadiyim.
250	Bugün Şems-i Huzā kıldum tecellī Cihānuñ içre 'adl u dādıyam ben	Şems-i Huda, bugün göründüm, ortaya çıktım. Ben, cihanın içindeki adaleti ve doğruluğuyum.
	Yüzin gördüm benem ol şāh-ı hüsrā Şirinüñ zihi kim Ferhādıyam ben	Ben o zarar görenlerin şahıyım, yüzünü gördüm. Ne güzel ne hoş ki ben Şirin'in Ferhad'ıyım.

Ve lehu¹⁵⁰

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ulün

[73b]	O sultān ben kul oldum 'ārifāne Şüret ma'nāda geldüm 'āşıkāne	Arif olana yakışacak şekilde o, sultan ben, kul oldum. Aşık olana yakışacak şekilde, mana kılığında geldim.
	Dü 'ālem terk idüb oldum melāmat Kayıkmazvan ebed cān u cihāne	İki alemi terk edip ayıplanan oldum. Can ve dünyaya sınırsız bir şekilde meyil etmem.
	Şarāb-ı 'ışkı ben hayrānam içdüm Ezel qalmazvan ayruķ ada şāna	Ben şaşmıştım, aşk şarabını içdim. Ezeli olarak şöhretten, namdan ayrı kalmam.
255	Gören Mecnün benem leylam cemālin Yürürven mest ü rüsvā şādıkāne	Beni gören Mecnun, yüzünün güzelliğini ise Leyla, sanır. Sarhoş ve rezil bir şekilde, sadıkane yürürüm.
[74a]	Benem gül yüzine hasret o bülbül Anuñçün geldüm uş āh u figāne	Ben, o gül yüzüne hasret bülbülüm. Onun için ah ve inlemelere geldim.

¹⁵⁰ "Bu da onun" anlamına gelmektedir.

	Dün ü gün eylerem feryād u zārı Nidem irmez elüm ol gülistāne	Gece ve gündüz bağırarak ağlarım, inlerim. Ne yapayım ki elim, o gül bahçesine ulaşmaz.
	Cānum dīvāne zülfī zencirinde Boyun bağladı gönlüm habsühāne	Saçının zincirine canım divanedir. Gönlüm hapishanedir, boyun bağladı.
	Firākı günümi dün kıldı maḥzūn İdem zühd ma‘ nā şüret fāsıķāne	Hüzünlü ayrılığı gündüzümü, gece kıldı. Görünüş sapkın ve fesatçıdır, takva için çalışayım.
260	Gerekmez nām u nāmūsı niderven Kayıkmazvan daḥı günü mekāne	Gerekmez, nam ve namusu ne yapayım. Gün ve mekana dahi meyil etmem.
[74b]	Firākı beresinde teṣn’umar cān İçe vaşl-ı şarābın kāne kāne	Can, ayrılık suyunda susuzluk umar. Kana kana kavuşmanın şarabını içsin.
	Benem ḥākim dü ‘ālem oldu maḥkūm İderven her nefes ḥūkmüm revāne	Hakim benim, dua eden mahkum oldu. Her nefeste ḥūkmümü verip, giderim.
	Görün zāhirde bātında olam ben Ḥalīfe kıldı Allāh bu zamāne	Görün; ben, görünen ve görünmeyen olayım. Allah bu zamana halife kıldı.
	Sözüm diñl’añla sen kılma ‘inādı Sen ol şıdk ehlini kalma gümāne	Sen sözümü dinle, inat etme. Sen; o sıdk ehlinden ol, başkasına bel bağlama.
265 [75a]	Ḥuzā-yı Şemse’d-dīn kul oldu sultān Ayaz Maḥmūd ben oldum ‘ārifāne	Şemseddin Huda, sultana kul oldu. Arif olana yakışacak şekilde Ayaz Mahmud, ben oldum.
	Vücūd ehline ben iḥsān iderven İnanmayan sözüme oda yana	Ben, varlık sahiplerine iyilik ederim. Sözüme inanmayan ateşte yansın.

Ve lehu

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fa‘ülün

Gerekmez çāvın ¹⁵¹ çün cānān göründi Vişālın ummazam hicrān göründi	Namın, şöhretin gerekmez, çünkü sevgili göründü. Kavuşmayı ummam çünkü ayrılık göründü.
Firāk ağusını içsem ‘aceb mi Baña çün çeşme-i ḥayvān göründi	Acaba ayrılık zehrini içsem mi? Çünkü bana, canlılık suyu göründü.

¹⁵¹ Eserde “cāvın” olarak yazılmış.

	Görinse bir gönülde hicr ü vaşlet Bu bir tahta iki sultān göründi	Bir gönülde ayrılık ve kavuşma görünse, bu; bir tahtta, iki sultan olduğu anlamına gelir.
[75b] 270	İrişdüm hāzrete dīzārı gördüm Gözüme şüret-i rahmān göründi	O yüceye ulaştım, yüzünü gördüm. Gözüme rahmanın yüzü göründü.
	Bu şüret hicrine itdüm taḥammül Ḳamū müşkil baña āsān göründi	Bu yüzün ayrılığına, dayandım. Bana, bütün zorluklar kolay göründü.
	Vişālin şerbetin içdüm çü bunda Firākı ağusu candan göründi	Çünkü kavuşmanın şerbetini, bunda içdim. Ayrılığı, zehri candan göründü.
	Bilūñ ‘āşıklarūn rızvānı ma‘ şūḳ Bu cān u gönülüne pinhān ¹⁵² göründi	Aşıkların memnun olanı maşuktur, bilin. Bu, can ve gönlüme gizli göründü.
[76a]	Bugün ser-bāz olub ‘aşkıyla yāruñ Bahādurlıḳ idem meydān göründi	Bugün, sevgilinin aşkıyla yiğit olup; yiğitlik edeyim, meydan göründü.
275	Hicrī egerçi küfrī ḫoldı ‘ālem Benem Şems oluben imān göründi	Eğer ayrılığın küfrüyle dolduysa alem, ben Şems'im, bundan dolayı iman göründü.

Ve lehu

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Faülün

	İ ma‘ şūḳ gel benüm ilim ¹⁵³ nehār it Ḳış ir görme hāzānum nev-bahār it	Ey Sevgili! Gel benim aşiretimi gündüze kavuşturun. Sonbaharımı ilkbahar et, kışa çevirme.
	Niçe bir çağıram derd ü ḫasret ¹⁵⁴ Leb-i la‘ lūñ şarābın vir ḫumār it	Dert ve hasreti daha ne kadar çağırayım. Kırmızı dudağının şarabını iç, sarhoşluğunu çek.
	Beni kılduñ i leyl’ āşufte mecnūn Bu cān-ı dil müdām-ı bī-ḫarār it	Ey Leyla! Beni, yolunu şaşırılmış Mecnun yaptın. Bu can ve gönlü devamlı kararsız et.
[76b]	Süleymāndur cānum taḫt üzre belḳıs Gönül nūrı ḫümā ma‘ şūḳ şikār it	Belkıs'ın tahtı üzerinde bulunan, canım Süleyman'dır. Gönül nuru; Hüma Kuşu'dur, maşuk onu avla.

¹⁵² “penhan” olarak harekelenmiştir.

¹⁵³ “eylem” olarak harekelenmiştir.

¹⁵⁴ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

280	Göñül derdüñl'ider feryād u zārı İ dost vaşla cānum tıbb intizār it	Gönül; derdinle ağlar, inler. Ey Dost! Canıma, kavuşmayı, beklemeyi kolay kıl.
	Giderdi niçeler fırsāt elinden Erür vaşla beni tıbb ¹⁵⁵ i' tizār it	Nice fırsatlar elinden gitti. Benim kavuşmama yardım et, kusurumdan dolayı af dilememi kolay kıl.
	Göñül duymaz nidem bu intizāra Dağub zülf cānumı serüñde dār it	Gönül bu bekleyişi hissetmez, ne yapayım. Saçımı ve canımı başına takıp, yer et.
[77a]	Melāmet kııl beni 'ālemde rüsvāy Buyur vaşlūña sen ben yoğı vār it	Beni alemde ayıpla, rezil et. Seni beni, kavuşmaya buyur et, yoğu var et.
	Lebüñ zülfüñ kara ko vir hayātım Tecellī kııl Huzāyı āşikār it	Saçın, dudağın kara; koyuver, hayatımı bırak. Huda'yı görünür kıl, ortaya çıkart.
285	Cemāl-i şemsini gördi bu zerrem İ dostlarñu qarārüm bī-karār it	Bu parçam, güneşinin cemalini gördü. Ey Dostumm! Kararımı, kararsız kıl.

Ve lehu

Mefā'ülün Mefā'ülün Faülün

	Tenüm senden cüzā cānum ne raḥāt Ölem derdüñle dermānum ne raḥāt	Tenim senden ayrı, canım ne rahattır. Derdinle öleyim, dermanım ne rahattır.
	Ḳul olmağdan saña yikrek ne vardur Baña sensüz i sultānum ne raḥāt	Sana, kul olmaktan daha iyi ne vardır. Ey Sultanım! Bana sensiz, ne rahat.
[77b]	Senüñ 'ışkuñ oda içre oldum semender ¹⁵⁶ Bu cān sensüz i sultānum ne raḥāt	Senin aşkın ateştir onun içinde semender oldum. Ey Sultanım! Bu can sensiz, ne rahat.
	İ dost sensüz baña cennet cehennem Benüm oldı o zindānum ne raḥāt	Ey Dost! Sensiz cennet, bana cehennem ve zindanım oldu, ne rahat.
290	Eger derdüñl'olam ben 'ayb u ekber Canum ḳurbān digem ḳānum ne raḥāt	Ben derdinle eğer büyük ayıp edersem, canım, kanım kurban diyeyim, ne rahat.

¹⁵⁵ “tub” olarak hareketlenmiştir.

¹⁵⁶ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

	Firākuñla içem ben Hızır vāri Gerekmez āb u hayvānum ne raḥāt	Ben ayrılığınla Hızır gibi içeyim. Ne rahat ki su ve canlılık gerekmez.
[78a]	Hidāyetdür zālālet hicri vaşlet Buyur bu küfr'ol imānum ne raḥāt	Ayrılık dalalettir, kavuşma ise hidayettir. O imanımı, bu sır içinde ver ki ne rahattır.
	Seni görmek için göz yoḥsa nemdür Seni görmezse insānum ne raḥāt	Seni görmek için göz benim neyimdir? Seni görmezse insanım ne rahattır.
	Ḥuzā-yı Şemse'd-dīn bī-çāre gamkin Olursan sūz tenüm cānum ne raḥāt	Şemseddin Huda, çaresiz ve kederlidir. Yanarsan canım, tenim ne rahat olur.
295	Ḥamūş ol itme hicrinden şikāyet Rızā sūz vasl-ı hicrānum ne raḥāt	Sessiz ol, ayrılığından şikayet etme. Ayrılıklardaki kavuşmayı yanarak istemek, ne rahattır.

Ve lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

	Yā İlahī vaşlu hicrān eyleme Gözlerüm yaşını tūfān eyleme	Ya İlahi! Kavuşmayı ayrılık eyleme. Gözlerimin yaşını tufan eyleme.
	Vaşlıla cennet kılam ben dūzaḥı Cenneti hicrīle zindān eyleme	Ben kavuşmayla cehennem, cennet kılalım. Ayrılıkla, cenneti zindan eyleme.
[78b]	Görmüşem ol bedri bī-noḫsānı ben Çün kemāle irdi noḫsān eyleme	Ben; o, içi altın dolu kesenin tamamını görmüşüm. Mademki kemale erdi, noksan eyleme.
	Vaşlıla göñlümi ma' mūr eyledüñ Eyledüñ ma' mūrı virān eyleme	Kavuşmayla gönlümü bayındır eyledin. Bayındır hale getirdin, yıkma.
300	Cümle mevcūduñ vücūdı ḥaḫdurur Ḥaḫḫa inkār itdi şeytān eyleme	Bütün varlık sahiplerinin varlığı Hakk'tandır. Yaradana karşı, inkarda bulunan şeytandan eyleme.
	Küntü künzüñ cevherī çün bendedür Bende oldı saña sultān eyleme	Çünkü hazinenin özü bendedir. Sana kul oldu, sultan eyleme.
	Çün muḥīte karşı kılduñ beni ¹⁵⁷ ' Ālem içre bār-ı destān eyleme	Çünkü beni, tüm çevrelere karşı kıldın. Alem içinde ellere, yük eyleme.

¹⁵⁷ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

	<p>Ādeme secd'itmeyen şeytān olur Secdeye gelsin ki ħurmān eyleme</p>	<p>Ademe secde etmeyen şeytan olur. Secdeye gelsin ki mahrum eyleme.</p>
	<p>Çün tecellī kılduñ iy Şems-i Huzā Her dü 'ālem anı pinhān¹⁵⁸ eyleme</p>	<p>Ey Şems-i Huda! Mademki görünür kıldın. Onu, her iki alemde gizleme.</p>
305	<p>Her dü 'ālemi bir oldı çünkü yār Andan artuğ Mışra Ken'ān eyleme</p>	<p>Çünkü sevgilinin her iki alemi de aynı oldu. Ondan dolayı Mısır'a Kenan eyleme.</p>

Ve lehu eyzan

Mefā' ilün Mefā' ilün Faülün

[79a]	<p>İşidüñ sözüni Şems-i Huzānuñ Ne kim kıldı kabül itdi Huzānuñ</p>	<p>Şems-i Huda'nın ne yaptığını görün, neyi kabul ettiğini bilin, sözünü duyun.</p>
	<p>Yedi iklīm'ihāta bir nazarda İder seyr-i zemīn ü āsumānuñ</p>	<p>Bir bakışla yedi iklimi sarmış. Yeryüzünü ve gökyüzünü seyreder.</p>
	<p>İrişdi maqşūda gerçek gelenler Seni girü qodı saqın gümānuñ</p>	<p>Gerçekten isteyenler, isteklerine erişti. Zanlarından uzaklaş, onlar seni geri koydu.</p>
	<p>Bugün yir yüzine oldur ħalīfe Aña değdi bugün ħükm-i zamānuñ</p>	<p>Bugün yeryüzünün halifesi odur. Bugün zamanın hükmü ona ulaştı.</p>
310	<p>' Aceb mı ger ola sultān-ı 'ālem Gedā zıllīne irdi ol mumānuñ</p>	<p>Eğer alemin sultanı olursa şaşılacak şey midir? Kul o mumun gölgesine ulaştı.</p>
[79b]	<p>Olan dertlü kişi irsün devāya Baña irsün benem derd-i devānuñ</p>	<p>Dertli olan kişi devaya ulaşsın. Ben devanın derdiyim, bana erişsin.</p>
	<p>Ġaniyem ben ġanī bil her dü 'ālem Bana ĩrū gider faqrı gedānuñ</p>	<p>Ben zenginim, beni her iki alemde de zengin bil. Kölenin fakirliği bana uymaz.</p>
	<p>İrişdi vahdet-i şırfa ħaķīkat Nişānı olmaya bil bī-nişānuñ</p>	<p>Hakikat, bütünün birliğine erişti. Nişansızın nişanı olmaya, bil.</p>

¹⁵⁸ "penhan" olarak harekelenmiştir.

	N'ola çoğ olsa esmā vu şıfātı Ki zātı bir durur Şems-i Huzānuñ	İsimleri ve sıfatı çok olsa ne olur? Şems-i Huda'nın zātı birdir.
315 [80a]	Geçen geçdi bugün meydān benümdür İşidüñ her zamān devlet ricāluñ	Geçen geçti, bugün meydan benimdir. Devletin ileri gelenleri, her zaman işitin.

Hikāyāt-ı Şemse'd-dīn

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

	Bir hikāyet ideyin dinlemedüñ Yi elümden lokma gel yinlimedüñ	Bir hikaye diyeyim, dinlemedin. Gel elimden lokma ye, yemedin.
	Biregüsüzün diyen er olmaya Gayrıyu nice varan dost görmeye	Kimsesizim diyen er olmaya, gayrı olana varan dost görmeye.
	Yeyñi yol açdum berū gel yāre ben Giderem bilmice gel ol yāre ben	Beri gel, ben sevgiliye kolay yol açtım. Bilmeyerek gel, ben o sevgiliye giderim.
[80b]	Bir 'aceb yoldur ki zahmet şüretā Rāhatıdur cān u dil ol sīretā	Bir acaib yol ki görünüşte zahmetlidir. O; ahlak, can ve gönlün rahatıdır.
320	'İşkıla kim 'aşık olsa ma' şūka İrşe ma' şūk bil o gerçek şādıka	Kim aşk ile maşuka aşık olsa; bil ki o gerçek sadığa yani maşuka erişsin.
	Her muhibb-i şādıķı ister habīb Dertlü olan hasta ister tabīb ¹⁵⁹	Her sevgili, bağlılıkla sevileni ister. Dertli olan hasta, doktor ister.
	Çaresüzlere ider dāim devā Kāzı-yı hācet ider dāim revā	Daima çaresizlere deva verir. İhtiyaçların karşılanmasını daima uygun bulur.
	Gösterürler tođrı yol az ise az Şākir ol sen kŭlisañ Maħmūd Ayaz	Az dahi olsa doğru yolu gösterirler. Ayaz Mahmud sen eğer kulsan şükreden ol.
[81a]	Kaçma küfrinden sevād-ı zŭlfidür Ol yüz-i imān hicāb-ı zŭlfidür	Küfründen kaçma, saçının karalığıdır. O imanın yüzü, saçının örtüsüdür.

¹⁵⁹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- 325 Var yüzüñ üstine ol küfri götür
 o ĩmānuñ küfrine ĩmān getir
 Sen ğanı olma dü  alem ol gedā
 Dāimā sultān gezā kıılır hümā
 Kimi yā altun ider irsen baır
 Ol  aziz ider seni or ol aır
- [81b] arnuñ a dut sen vücuduñ ileñ
 Göresin dost kelblerine sen ileñ
 Her vücüd ehli vire saña ğızā
 İtmeyesin bir nazār dosttan cüzā
- 330 Vaşla varma dün-i ğün hicrile ol
 Sen ferāgatta anuñ vaşlını bul
 Vaşlın isterseñ anuñ bulmayasın
 Dīn ü dünyā virüben olmayasın
 Hicr ile ol dün-i ğün vaşlı istesün
 Her nefes müştā olub sen'ir düşün
- [82a] Yoħsa sen andan anuñ vaşlı ĩ yār
 Uyumuş var  aluñ uyħudan uyar
 Olmıyanca  aşı-ı ma şu anuñ
 Vaşlı elüñe girmeye  aşı senüñ
- 335 Kendü ğālūmi saña kılam delil
 Hicr-i Nemrūd odı yandum İy Celil
 Ol odı baña ğülistān eyledi
 Perde götrüldi yüze yüz söyledi
- [82b] Ben yürüdüñ bī-nevā müflīs olub
 Varlığum virübeni yolık olub
 Maħrem oldum derdile ben tā ebed
 uymadı sırrumuzu hiçbir aħād
- Var; o küfrü, yüzünün üstüne götür,
 imanın küfrüne koy ve iman getir.
 Sen iki alemde zengin olma, köle
 ol. Daima iki kişiyi sultan ve köle
 yapar.
 Kimisini altın kimisini bakır eder.
 Sen hor ve hakir olsan da o seni aziz
 yapar.
 Sen, karnın ile vücudunu doyurma
 ki dost ilelerini birlikte göresin.
 Sana, her varlık sahibi gıda vere.
 Dosttan ayrı, bir nazar etmeyesin.
 Kavuşma ğününün gecesi ayrılıkla
 ol. Sen vazgeçerek, onunla
 kavuşmayı bul.
 Onunla kavuşmayı istersen
 kavuşamayasın. Dünya ve dini
 vererek, olma mertebesine
 gelmeyesin.
 O, ayrılık hissiyle ğünün gecesi
 kavuşma istesin. Sana; her nefeste,
 özleyerek ulaşasın, desin.
 Ey Sevgili! Onun; sana, kavuşması
 neredendir. Var; uyumuş alını,
 uykudan uyandır.
 Maşukun aşığı; onun olmayınca,
 aşık sana kavuşmaya.
 Kendi halimi sana kılavuz yapayım.
 Ey Celil! Nemrud'un ayrılık ateşi
 gibi yandım.
 O, ateşi bana ğül bahçesi yaptı.
 Perde gitti, yüzüme söyledi.
 Ben varlığımı verip, yokluk alarak
 sessiz ve iflas etmiş bir şekilde
 yürüdüñ.
 Ben sonsuza kadar dertle mahrem
 oldum. Hiçbir kişi sırrımızı
 duymadı.

	Yārum anuñ derdi ‘āyārum devā Ḥasret-i müştāk anuñ vaşlı revā	Onun derdi sevgilimdir, deva ise saadetimdir.
340	Bilmezidüm kendüyi bildürdi ol Ṭoğrı kendü varmağa gösterdi yol	O kendini bildirdi, bilmezdim. Kendine varmak için doğru yolu gösterdi.
[83a]	Yoḥsa kim bildi anuñ keyfiyyetin İtmedi hiç kims’anuñ kemmiyyetin Ḥūridum ‘ālemde ben kalbü siyāh Şāfi kıldı kimi yā ol pāzişāh	Onun keyfiyetini kim bildi? Onun çokluğundan hiç kimse söz etmedi. Alemde siyah kalpli bir Huri’ydim. O padişah beni temizledi.
	Ben dilenci keşt’ederdüm ‘ālemī Bilmezidi derdümi bir ādemī Kāyesim yoğdı lokma yiyesi Ḥāldaşum yoğdı sırrum diyesi	Ben dilenciyim, alemi seyrederdim. Hiç kimse derdimi bilmezdi. Lokma yemek için tasam yoktu. Sırrımı diyebileceğim haldaşım yoktu.
345	İşüm ağlamak olmuşıdı āh ¹⁶⁰ Çāre sen kıl diridüm iy pādişāh	Ey Padişah! İşim ağlamak olmuştu. Çare sen kıl, derdim.
[83b]	Dimezidüm ḥālūmi kimseye ben Diridüm derdümi bilen yine sen	Ben halimi kimseye demezdim. Derdimi bilen yine sendin, sana derdim.
	Ḳılma muḥtāc beni senden ğayriyā Yā İlāhī diridüm ol mevliyā	O Mevlaya, Ya İlahi! Beni senden başkasına muhtaç kılma, derdim.
	İsteridüm ḳūlikēn sultān olam Ya‘ nikim ḳaylum virem gevher alam	Ben kulken sultan olmayı isterdim. Yani endişemi verip cevher alayım.
	Böyle olmağa bulamazdum sebab Görince virdi sebab ol bī-sebeb	Böyle olmaya sebep bulamazdım. O, sebepsiz görünce sebep verdi.
350	Dāne dōkdüm avcı oldum bunca yıl Yimlerem ḳuş avlaram olub zelīl	Bunca yıl, kurşun döküp avcı oldum. Hor görülüp, yemleyip kuş avlarım.
[84a]	Issı şovuk çākerem pervān’olub Ṭāğ u şahrāñā zerem dīvān’olub Ya‘ ni bir loḳmāyiçün nefse virem Ol sebebdēn ya‘ nī ben dostā irem Tā ki vaşl ola baña hicrī firāk Ġayr-ı ‘ayn ola ḳarīb ola ırāk	Çünkü dağ ve sahranda sıcak, soğuk pervane olan köleyim, deliyim. Yani, bir lokma için nefse vereyim. Yani, ben o sebepten dolayı dostā ereyim. Ayrılık tarihi, benim için kavuşma tarihi ola, tıpkısının ayrısı ola, uzak yakın ola.

¹⁶⁰ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- Dām-ı zülfinde bu cān dil dānalar
Şüretī şem‘inde ya‘nī yanalar
- 355** Tā ki cān ‘ışk murgına ola gızā
[84b] Ol sebebden tā ğanī bula gedā
- ‘Ankebūt olub avularıdum
A‘mā ile ben mağsan bağlarıdum¹⁶¹
- Murca avlarıdum ‘uşfūr-ı dil¹⁶²
Ol ola anuñ ğızāsı ay u yıl
- Niçe yıl ‘ālemde şayyād olmışam
Dāne şaçub bilişe yād olmışam
- Ben şanur idüm bu ulu kesb durur
İşine gönlü ferāh olub yürür
- [85a] 360** İllā derdüm varıdı bilmezidüm
İsteridüm maqşudum bulmazıdum
- Bī-karā dü bī-nevā āşuft’olub
Yürüridüm derd alub dermān virüb
- Niçe günler elüme av girmedi
‘Āşık olub ma‘şūka el irmedi
- ‘Āşık olan dün gün āvāre olur
Derd-i bī-dermān olub bī-çār’olur
- Dāne şaçdum elümde varısa neyi
[85b] Avcı ‘arsuz ola kıoya ‘arını
- 365** Kıarnı aç susuz kanā‘at¹⁶³ eyleye
Niçe gün bir gün ğanīmet eyleye
- Ağuma gelen kıonar yiyen uçar
Kimisi gelür görür inmez geçer
- Açdı nefsum ya‘nī şabrı kıalmadı
Ya‘nī her ğünki avını bulmadı
- Diledi nefriti beni tāleye
Dökiben kıanımı ya‘nī yāleye
- Bu can; gönlü, saçının ağında bilir.
Yani mumun suretinde yanalar.
- Öyle ki bu can kuşuna gıda ola. O
sebepten dolayı köle, zenginlik
bula.
- Örümcek olup avlardım. Ben
cahilce mağaranın önünü bağlardım,
kapatırdım.
- Küçük karınca ve gönül serçesini
avlardım. Onun gıdası, o ay ve yıl
ola.
- Alemde kaç yıldır, avcı olmuşum.
Kurşun saçıp dostları hatırlamışım.
- Ben, bu yüce bir çalışmadır,
sanırdım. İşine gönlü ferah olmuş
bir şekilde yürür.
- Derdim vardı ama bilmezdim.
İsterdim ama isteğimi bulamazdım.
- Ayıplanmış, iki nasipsiz,
kendimden geçerek, derd alıp,
derman vererek yürürdüm.
- Günlerce avlanamadım. Aşık oldum
ama maşuka, elim ulaşmadı.
- Aşık olan gündüz gece perişan olur.
Derdi dermansız olup çaresiz olur.
- Elimde olan kurşunları saçdım.
Avcı utanmasın, utanma hissini
bıraksın.
- Karnı aç ve susuz bir şekilde kanaat
eyleye. Çok kere çalışmadan mal
kazana.
- Gelen ağıma konar, yiyen uçar.
Kimisi gelir, görür, inmez geçer.
- Nefsim açtı, sabrım kalmadı. Yani
her ğünki avını bulmadı.
- Yani kanımı boynuma dökerek,
bana olan nefreti uzun olsun diye,
diledi.

¹⁶¹ Bu beyit kalıba uymamaktadır.

¹⁶² Bu mısra kalıba uymamaktadır.

¹⁶³ Eserde “anā‘at” olarak yazılmış.

- [86a] Yokdurur yarağ elümde oruyam
Hamle ıldı ağ oruyam yüriyem
- Elimde techizatım yoktu ki
koruyayım. Hamle etti, ağ,
koruyayım, yürüyeyim.
- 370 Nefs itinden orđdum anda toğrusı
Yardım eyle didüm iy cānum isi
- Doğrusu o zaman nefis itinden
korktum. Ey Canımın Sahibi!
Yardım et, dedim.
- Sen bilürsin hālümü iy pāziřāh
‘ Āciz oldum nefis elinden Yā İlāh
- Ey Padişah! Sen halimi bilirsin. Ya
İlah! Nefis elinden aciz oldum.
- Ben beni yine saña şımlıradum
Sen bitürdüñ ben açan aydum yidüm
- Ben, beni yine sana emanet ettim.
Sen bitirdin, ben zaman kaygısını
çektim.
- [86b] Dut elüm düşdüm yine iy destüġir
Cümle ‘ ālem duta sensin destüġir
- Ey Yardımcı! Düştüm yine elimden
tut ki bütün alem de tuta. Çünkü sen
yardımcısın.
- Yine sağdum varımı yok eyledüm
Az işümi gör beni çoğ eyledüm
- Yine varımı dağıtıp yok eyledim.
Gör beni ki az işimi çok eyledim.
- 375 Bir bölük uş ondı yine ağuma
Kimsine durmaz gelübdür ağuma
- Yine ağıma bir bölük uş konu.
Biri gelip ağımda, durmaz.
- Kimsiyi yaşıl kıızıl kim řaruvāk
Fāriġ ağdan kimi zirek kimi sağ
- Kimisi yeşil, kimisi kıızıl, kimisi
sarıya benzer. Kimisi ağdan
vazgeçmiş, kimisi uyanık, kimisi
asillıdır.
- Kiminüñ bir bağışı cānlar alır
Kimisi gider kimi yine gelür
- Kiminin bir bağışı canlar alır, kimi
gider, kimi yine gelir.
- [87a] Meřġül olalar yimege fikr ol dem
Tola ağum ben çekem bunlara bol¹⁶⁴
- O vakit, yemek fikri ile meşgul
olalar. Ağım çok dolsun, bunları
ben alayım.
- Muntazıram bunlara müřtāk olub
Ya‘ nı şaydıyla varam āvār’olub¹⁶⁵
- Göreçeği gelip bunları, gözleyenim.
Yani avıyla serseri olup, varayım.
- 380 Bir ġijıldı kopdı nāgehan i yār
Ağdan oldu cümle müřtāk tār u mār
- Ey Yar! Ansızın bir gıcırta koptu.
Ağın içindekilerin hepsi perişan
oldu.
- Tağıluben ‘ ağl u fikrüm cān u dil
Toprağa düşmiş şüret olmiş zelil
- Suretim; akıl, fikir can ve gönüle
takılarak toprağa düşmüş, hor
görülen olmuş.

¹⁶⁴ Bu beyitte kafiye bulunmamaktadır.

¹⁶⁵ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

- [87b] Yetmiş anda şüretüm olub bî-cân
Fâni olub maḥva varmış cāna cān
- Üstüme konmuş ‘acab heybet ‘azîm
Dil beyân kılmaz anı bilür ‘alîm
- Benlik anlık farkı gitmiş kalmayub
Cümle yok var oldu yokluk olmayub
- 385 Kûl u sultân anda kimdür bilmedüm
Kûl u sultân istedüm hiç bilmedüm
- Nireye bakdumsa bakan görinen
Sende aç gözünü görünür güven
- [88a] Ben baña geldüm duruben yukaru
Bağaram dört yana bu neymiş diyü
- Bir ulü kuş gördüm anda oturur
Her vücüd anuñ yüzidür balğ urur
- Anı gördüm oldu ‘aqlum târ u mâr
Yine diñle ḥâlümü noldı i yâr
- 390 Nireye bakşam görürem ol kuşu
Her vücüd tolmışdur anuñ cünbüşi
- Ben didüm ki bu ne kuşdur iy çalab
[88b] ‘Aqlum aldı beni kıldı huşğ u leb
- Bir nazarda kıldı fakrümü ğinā
Bir âvāze geldi dir budur hümā
- Didi benven ol humāyı lā-mekān
Çünkü avladuñ beni ol bî-nişān
- Ben didüm aña nice idem seni
Tut sözüm dir sakladum saña beni
- 395 Aldı benden beni anuñ heybeti
Toldı içüm taşum anuñ şevketi
- [89a] Didi benden nişe korkarsın yaña
Ben hu ‘aşık oluben geldüm saña
- O zamanda suretim cansız olup,
ulaşmış. Can için fani olup
mahvolmuş.
- O ulu heybet acaba üstüme mi
konmuş? Gönül ortaya koymaz, onu
alim, bilir.
- Benlik, onluk farkı kalmayıp gitmiş.
Bütün yoklar, yokluk olmayıp var
oldu.
- Onda kul kimdir, sultan kimdir,
bilemedim. Kul ve sultan istedim,
bilemedim.
- Nereye bakdımsa, görünen
bakandır. Gözünü sen de aç, güven
görünür.
- Ben yukarı durarak, kendime
geldim. Bu neymiş diye dört yana
bakarım.
- Onda oturan, bir yüce kuş gördüm.
Her vücud onun parlayan yüzüdür.
- Onu gördüm, aklım perişan oldu.
Ey Yar! Yine halimi dinle, ne oldu?
- O kuşu nereye bakşam, görürüm.
Her vücud onun zevkiyle
dolmuştur.
- Ey Yaradan! Ben dedim ki bu nasıl
kuştur. Aklımı aldı, beni susamış
yaptı.
- Bir bakışta fakirliğimi zenginliğe
çevirdi. Yüksek bir ses geldi, der ki
Hüma Kuşu budur.
- O mekansız Hüma benim, dedi.
Çünkü o, beni nişansız avladı.
- Ben ona dedim ki seninle ne
edeyim. Der: Sana kendimi
sakladım, sözümü tut.
- Onun hali, beni benden aldı. İçim,
dışım onun büyüklüğüyle doldu.
- Benden niçin korkarsın, dedi. Ben
Allah aşığı olarak, sana geldim.

	Bilmeyüb düşdü mi şanduñ āğuña Netlü kondum ben gelüb duzāğuña	Ağına bilmeyerek düşdüm, sandın. Ben tuzağına gelip nasıl, kondum.
	Ƙorkma saña beni ‘ aşık bilesin Zulüm irdi saña sultān olasın	Korkma; beni, sana aşık bilesin. Sana haksızlık oldu, sultan olasın.
	Didi didüm ben aña sen ki ‘ aẓīm Gitdi ‘ aqlum nic’olam saña gelim	Ben; ona, sen ki ulusun dedim, dedi. Aklım gitti, nasıl olup sana geleyim.
400 [89b]	Yok mecālüm hālūmi kılam beyān Bilürem ki her nihān saña ‘ ayān	Gücüm yok ki halimi ortaya koyayım. Bilirim ki her gizli senin için apaçık ortadadır.
	Bilmezem ben seni kanda saklayam Cümle düşmandur nicesi bekleyem	Ben beni nerede saklayayım, bilmem. Herkes düşmandır bana, nasıl bekleyeyim.
	Görirem ki cümle ‘ ālem tolı sen Bilmezem seni sığuram nire ben	Bütün alem sendedir, görürüm. Ben, sana sığar mıyım yoksa nereye sığarım bilmem.
	Ben didüm saña ulū ¹⁶⁶ yarağ gerek Saña menzilgāh ulū durağ gerek	Sana yüce bir hazırlık gerek, dedim. Sana yüce bir durak, yer gerek.
	Der ava seni nice getüreyin Yā nice yanuñ alub oturayın	Der ki seni ava nasıl götüreyim. Seni yanıma nasıl alıp oturayım.
[90a] 405	Sözüme göre işit iş eylegil Kendüñi sen kendüñe iş eylegil	İşit, sözüme göre iş yap. Sen kendini, kendine eş yap.
	Kendü kendü ver öziñi virm’ele Sağla sırrum sen ki düşmegil dile	Özünü kendine ver, yabancılara verme. Sırrımı sakla ki dile düşmeyesin.
	Duymasunlar hālūñi hiçbir kişi Dünyā ūqbī çekme sen bir teşvişi	Hiçbir kişi halini duymasın. Sen, bu karışıklığı dünya ve ahirette de çekme.
	Fāriğ ol yayım senüñ her kayduñı Benden artuğ didi terk it kayduñı	Sen vazgeç, senin her endişeni sonlandırayım. Sen, benimle ilgili bütün endişelerini sonlandır.
[90b]	Ben düzem baña göre sende mekān Tā benümle and’olasın cāvızan	Ben, kendime göre sende mekan oluşturayım ki onda, benimle ebedi olasın.
410	Didi baña ol hümā-yı bī-nişān Bencileyin ol didi ol lā-mekān	Bana, o izsiz Hüma Kuşu dedi ki benim gibi mekensiz olasın.

¹⁶⁶“ulı” diye harekelenmiştir.

- Dir ne işlerseñ baña kıl meşveret
 Āşin'ol sîretde bî-gâne şor et
- Cümle ' âlem duymasun esrâruñı
 Fark ider bildürme yâr ağıyâruñı
- ' Aklı naklî şanma sözüm ' ışık sözi
 Bu gözümle gördüm ol görklü yüzi
- [91a] Bî-nişân nâm u nişân terk eyledüm
 Öleyin dib yarıla ' ahd eyledüm
- 415 Şüretî sîretde kaylum kimise
 Ben gedâ tonına girdi ol humâ
- Bî-nevâ müflis dilenci ol ganî
 Dir dü ' âlem ben ganî kıldum seni
- Kul tonında pâzişâh olan ' azîz
 Cüz' i küllî bilür ol ehl-i temîz
- [91b] Ton-ı beşrev geyde ol maḥmūdî gör
 Bil ayâz ol mücid-i mevcūdî gör
- Derd olan şüretde ol ' ayn-ı devâ
 Kaṭre deryâ sîrete oldı sevî
- 420 Leylîdür ol şüret-i mecnûna bak
 Ma' nâde şâzıdur ol maḥzûna bak
- Bilmedüğindendür anuñ guşşası
 Hüzün içinde oldı şâzuñ guşşası
- Bilmeyen lütf-ı anuñ kahrın şanur
 Ol sebebden sevdüğinden uşanur
- [92a] Hastaya acı acı şerbet gerek
 İç tabîb virse dime toymaz yürek
- Bak kal ocağında kalb it kalbüñi
 ' Işıkıla sen sâfî eyle kalbüñi
- Der ki ne yaparsan, bana danış. O
 ahlaka uyum sağla, dünyadan elini
 çek, sor, et.
- Sırlarını herkes duymasın.
 Başkalarına bildirme, sevgili farkına
 varır.
- Akıl ve nakle dayanır sanma, benim
 sözüm aşk sözüdür. O güzel yüzü
 bu gözümle gördüm.
- Nişansız ismi ve nişanı terk ettim.
 Sevgili ile yaptığım anlaşma ölene
 kadardır.
- İç hali, görünüşünde olan ulu
 kimsedir. O Hüma, benim
 kıyafetimi yani köle kıyafetini
 giydi.
- Makamsız, iflas etmiş dilenci,
 zengin ol. Der ki ben, iki alemde
 seni zengin ettim.
- Kul giysisiyle padişah olan aziz,
 temizlerdendir ve o, az çok herşeyi
 bilir.
- Beşer donunu giy ki o hamedilmiş
 gör. Açık ol, bil, onu, vücuda
 getireni gör.
- O, görünüşte dert olan devanın,
 kendisidir. Ahlaken, zerre ve derya
 eşit oldu.
- O Leyla'dır. Mecnun'un suretine
 bak. O hüznüye bak, manalı
 değildir.
- Onun kaygısı bilmediğindendir.
 Onun tasası kurala, kaideye uymaz,
 hüznün içindedir.
- Onun iyiliğini bilmeyen,
 yaptıklarını, kahrından sanır. O
 sebebden dolayı sevdiğinden usanır.
- Hastaya acı acı şerbet gereklidir.
 Tabip verirse iç, yüreğim doymaz,
 deme.
- Bak ve o ocakta kal, kalbini mamur
 et. Sen kalbini aşkla temizle.

- 425 Kimiyāger albūñi iksir¹⁶⁷ider
Şāfi kılsun albūñi teksir ider
- Derdlü ol irsün devā-yı nāgehān
Derdidür dermān sañ'anuñ cāvizān
- Her maām tur kılmünācāt iy kelīm
[92b] Ol yed-i beyzā sen olasın 'alīm
- Rü 'yeti kıлма taleb dīzār-ı yār
Sendedür ol istedüğüñ itiyār
- Hicridür vaşlı anuñ bil iy delü
Her haır şüretde oldur ol ulü
- 430 Olma ol şüret pes et ma' nāya ul
Ma' şükuñdur cümlesi olma melül
- ul olan esmāya fi' le olmadı
ulı ef' āl ol şıfātın bilmedi
- [93a] Bil şıfāt ulları bilmez zātını
Zātı bilmeyen ne bilsün zātını
- ayr-ı ' ayn olur olan ul zātına
Dinülir sultān o uluñ zātına
- Cümle dilde ol anın mezkūr olur
Şāh olur ul şākir ü meşķūr olur
- 435 Şürete ol murıca olur hümā
İksir eyler toprağı ol kimsiye
- ünkü toprak iksir ola iy ' aziz
[93b] Añladuñs' olduñ sözüm ehl-i temiz
- Dāl u medlül kendüsi olur delil
Oda yanub ol halil olub hamil
- ' Ālem içre hākim-i mula olur
Hüş taşarruflar kıılır virür alur
- Kimyager kalbini değerli kılar.
Kalbini temizlemek için kırar,
paralar.
O dertli ansızın devaya ersin. Onun
derdi, sana ebediyen dermandır.
- Ey Konuşan! Her makamda
münacat et, dön. O keramet sahibi
alim, sen olasın.
Sevgilinin yüzünü görmek için
talepte bulunma. O istediğın irade,
sendedir.
- Ey Deli! Onun kavuşması ayrılıktır,
bil. Hep aşāğılanmış surette görülen
o uludur.
O görünüşte, pes et, manaya kul
olma. Hepsi sevgilindedir, bezmiş
olma.
- İsimplere kul olan amelde olmadı.
Kul, o sıfātın amellerini bilmedi.
- Sıfātını bil, kulları, onu bilmez.
Kendini bilmeyen, onu ne bilsin.
- O zata kul olan, özünden ayrılmış
olur. O kulun kendisine, sultan
denir.
Bütün dillerde, onun zikri olur. Kul
o anda şah olur, şükreden ve
teşekküre değer olur.
- O serçe, görünüşte Hüma Kuşu
olur. O kişiye toprağı iksir eder.
- Ey Aziz! Çünkü toprak iksir ola.
Sözümü anladınsa temiz kişilerden
oldun.
O samimi ateşte yanıp, yüklenmiş
olur. Kendisi tek ve tekliğe
bırakılmış delil, olur.
- Alem içinde, herşeyin hakimi olur.
Güzel işler yapıp, verir, alır.

¹⁶⁷ "ikşir" şeklinde yazılmıştır.

	<p>Kuş dilin bilmez Süleymān olmayan Sen Süleymān dime mührin almayan</p>	<p>Süleymān olmayan kuş dilini bilmez. Sen, mührü olmayana Süleymān deme.</p>
440	<p>İy Huzā iy sen Süleymān-ı zamān Her dü ‘ālem Şemse’ d-dīn sensin hemān</p>	<p>Ey Huda! Sen bu zamanın Süleymān’ısın. Böylelikle her iki alemde Şemseddin sensin.</p>
[94a]	<p>Taht senüñdür mühr elüñe girdi çün Cıfit olduñ Belkısıñ anuñiçün</p> <p>Mālik olduñ kıl taşarruf milküle İns ü cin oldu muṭī‘ anın saña</p> <p>Yol etmesün qarınca ki saqın¹⁶⁸ Her vücūduñ ol nireñ gözet haqqın</p> <p>Yā İlahī kıl bizi şābit kadem Kılduğūñ dem her vücūdı sen ‘adem</p>	<p>Çünkü mühür eline geldi, taht senindir. Belkıs için, onun için, kötülerden oldun.</p> <p>Mülk sahibi oldun, mülkü idare et. Onun, cini ve insanları sana itaat etti.</p> <p>Karınca sakın yol etmesin. O, her varlığın neyini korursa o Hakk’ındır.</p> <p>Ya İlahi! Sen; her varlık sahibini yok kıldığın zaman, bizi yerinde duranlardan kıl.</p>

Temmet

Ve lehu eyzan

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

[94b] 445	<p>İşk vücūdum yaqd’oda pür-cān ider Ben ki itdüm cānum ol cāna ider</p> <p>Nüş kıldum cām-ı ışkı bu zamān Ben ebed-mest olmuşam hayrān ider</p> <p>Bende anuñ sırrı oldu aşikār Bende ma‘ şūḫ benligüm pinhān ider</p> <p>Çünkü gördüm vaşl olub dīzārımı Ol baña vaşlı gehi hicrān ider</p>	<p>Aşk; vücudumu ateşte yakdı, canla doldurdu. Ben kayboldum, canım, o canı yapar.</p> <p>Bu zamanda aşk kadehini içdim. Beni ebediyen mest edip, hayran etti.</p> <p>Onun sırrı, bende ortaya çıktı. Sevgili bendedir, benim benliğimi gizlenenlerden eder.</p> <p>Çünkü kavuşup, yüzünü gördüm. Bazen o, benim için kavuşmayı ayrılığa çevirir.</p>
-----------	---	---

¹⁶⁸ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

[95a]	Cān içinde derdi sözi sazı ver Meclis-i şem'ine cān pervānı ver	Can içindeki derdi, sözü ve düzeni öğren. Işık meclisinde canını pervane et.
450	‘Işka bir tepede mahrem teşneyim Baña la‘li ābını hayvān ider	Gizlice, bir tepede aşka susamışım. Dudağının suyunu bana, hayat suyu yapar.
	Sa‘ilub dīzāra karşı durmuşam Vakfeye durub nite ‘irfān ider	Çalışıp, yüzüne karşı durmuşum. Vakfeye durup, nasıl irfan eder?
	Çün cemāl-i ka‘besin kıldum tavāf Merve de cān ol şafā kurbān ider	Çünkü Kabe’sinin cemalini tavaf ettim. O Merve’de candır. Safa’da kurban olur.
	Ya‘nī geldüm ki ziyāret eyleyem Şems Huzāyı zerre ser-gerdān ider	Yani ziyaret etmeye geldim. Bu toprakların zerresi bile Şems-i Huda’nın başını döndürür.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fa‘ülün

[95b]	Haқиkī ma‘būdam cümle anuñçün Muṭī‘em cüml’olan sen bī-nişāndan ¹⁶⁹	Herşeyin hakikisi, o yaratıcı içindir. Sen izsizsin, ben herşeyde sana itaat ederim.
455	Kim añsun farz u sünnet dīn diyānet Bu zühd fişk olmadı illā ki senden	Farz, sünnet, din ve diyaneti kim ansın. Bu takva, yanlışa düşme, illa ki senden kaynaklanmamaktadır.
	Bu cānum ‘āleminde toğdı taḥkīk O ḥurşīd nūr u zulmet arasından	O, benim alemimde; doğruluk, güneş, nur ve karanlık arasından doğdu.
	Süleymānum ḥelālüm belkīs-ı cān Benüm seyrüm humā-yı lā-mekāndan	Ben Süleyman’ım, Belkıs’ın canı helalimdir. Benim yolculuğum mekansız Hüma’yla beraberdir.
[96a]	Huzā-yı Şemse’-d-dīnūñdür tecellī Dü ‘ālem derdimüz benden ü andan	Görünen Huda’yı Şemseddin’dır. İki alemde de derdimiz benden ve ondan kaynaklanmaktadır.
	Cu irdüm zāt-ı ‘ayn oldum münezzeh Kab’açdı dost baña ol gizlü kandan	Araştırdım, temizlendim, kendisi gibi oldum. O dost, bana nereden gizli bir kapı açar.

¹⁶⁹ Bu beyitle; başlık verilmeden, farklı bir aruz kalıbı ile farklı bir gazele geçilmiş.

- 460 Dimek ‘ aşık degül her da‘vi ehli Demek ki her dava ehli aşık
Bu ‘ ışık bir ma‘ nādur olmadıgundan değildir. Bundan dolayı aşk bir
manadır.

Ve lehu eyzan

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fa‘ūlün

- Baña ma‘ şūk şoruñ andan gelürem Bana maşuku sorun, ondan gelirim.
İ ‘ aşık taḥkīk ol ḥandan gelürem Ey Aşık! Doğrula, o evden gelirim.
- Bu ten cān oldı bir ma‘ nā başiret Bir manayı sezişle, bu ten, can oldu.
Bu gayrum ‘ ayn-ı ‘ āyāndan gelürem Bu ayırım, aynıdır, apaçık olandan
gelirim.
- [96b] Baña müştāk odur ben aña şanma Sanma ki ben, onun için can
Ezel ol ‘ ahd-i bī-māndan gelürem atıyorum, beni özleyen odur.
Ezelden, o eşsiz devirden gelirim.
- 465 İdüb bu keşreti vahdet ebed bir Bu keşreti, ebediyen vahdete
Faḫīr şanmañ ben ol ḥandan gelürem çevirir. Sakın fakir sanma, ben o
handan gelirim.
- Dimedın varıdum ḳālu belī ol O Kalu Bela’dan beri vardım,
Benem zāhir o penhāndan gelürem demedin. Ben görünenim, o gizliden
gelirim.
- Beni anı ne bilsün bilmeyenler Beni; onu bilmeyenler, ne bilsin.
O didüğüñ benem benden gelürem Ben o söylediğininim, benden gelirim.
- [97a] Veren ben ma‘ şūka Belkıs-ı hüdhüd Belkıs’ın Hüd Hüd Kuşunu
Benüm ‘ aynum Süleymāndan gelürem sevgiliye ben, verdim. Ben özüm,
Süleyman’dan gelirim.
- Dimek niçündür andan bunda geldüñ Ondan, bundan, geldin demek,
Baña milk cümle seyrāndan gelürem niçindir? Bana her yer mülktür,
yolculuktan gelirim.
- 470 Nişānsuz lā-mekān anın bu zerrem İzsiz, mekansız, bu zerrem,
Ḥuzā-yı Şemse tābandan gelürem onundur. Şems-i Huda’yım,
parlaklıktan gelirim.
- Dü ‘ ālem ḥākimem ḥükmüm revāndur İki alemde de hakimim, ḥükmüm
Elümd’üş ḥükm-i sultāna gelürem yürür. Şimdi sultanın ḥükmü
elimdedir, gelirim.

Ve lehu eyzan

Mefā'īlün Mefā'īlün Fa'ūlün

	<p>‘Acab ‘ālemdürür bu ‘ışk maḳāmi Dü ‘ālem müftisi vars’anda ‘āmi</p>	<p>Bu aşk makamı acaib alemdir. İki alemden fetva veren kişi onda varsa, ulaşsa.</p>
[97b]	<p>Olur ma‘kūs bu ‘ışk menzīli ‘aḳla Nire baksa görür ‘āşık müdāmi</p>	<p>Bu aşk yolu, akla akseder. Aşık nereye baksa onu görür.</p>
	<p>Nigāruñ vaşlına da‘vet kılurlar Gelüñ gitlüm olan ma‘şuḳ gulāmi</p>	<p>O genç sevgili, gelip giderek sevgiliyle kavuşmaya davet eder.</p>
475	<p>Bize yoldaş olan mutlak emindür İder dost vaşlına her şubḥ-ı şāmi</p>	<p>Bize yoldaş olan mutlaka güvendedir. Her Şam sabahında dosta kavuşmayı diler.</p>
	<p>Dü ‘ālem ‘ışk bil sen lā-mekāndur Nişān olmaz olur ‘āşık melāmi</p>	<p>İki alemden de aşkın mekansız olduğunu sen bil. Melami aşığı nişansız, izsiz olur.</p>
[98a]	<p>Ḥarābāt içr’ olur rüsvā-yı ‘ālem Belākeşdür ebed ‘āşık müdāmi Dinini virdi ma‘şuḳuñ vişālin İder terk cān u bāş ‘āşık ḥaṭā mi</p>	<p>Alemin rezilliği yıkılmışlıkla olur. Aşıklar daima belalarla yaşarlar. Sevgiliye kavuşmak için dinini verdi. Aşık; canı, başı terk eder, hata mı yapar?</p>
	<p>Degül ‘āşık iden fark küfr-i islām Dimek ‘ārifī odur maḥcūb ‘āmi</p>	<p>İslamın sırlarını fark eden aşık değildir. Demek ki senenin mahcubu ve bileni odur.</p>
480	<p>İḥāṭa eyledi nūr ol Ḥuzāyī Bu ‘ārız u āsumān Şems her maḳāmi</p>	<p>O nur, Şems’in her makamında, yer ve gökte Huda’yı sardı.</p>
	<p>Nic’iḳrār eylesün ol nūra ḥuffāş Tecellīyi ne bilsün ol zulāmi</p>	<p>Gece kuşu, o nuru ne kadar tasdik ederse etsin. Zalimin zulümle aldığı o malı, Allah’ın lütfuna uğrayan ne bilsin.</p>

Ve lehu eyzan

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

[98b]	Hüsni tıdđı ma' şukuñ her dü cihān Görđi gözüm gitđi o ' aklı bu cān	Maşukun güzelliği, her iki cihana dolđu. O aklı; bu can ve gözüm görđü, gitti.
	Cān-ı ten maħvoldı şābitdür bu cān Cān içinde cāndur ol cānān-ı cān	Tenin canı mahvoldu, bu can sabit durur. O canın cananı, can içinde candır.
	Hāzreti ' aşıklarınuñ na' resi Şığmadı şığmaz zemīn ü āsumān	Yüce aşıkların sesi, yere ve göğe sığmadı, sığmaz.
485	' Işık erenleri ' aceb ondur ' aceb Her düğüne olmadılar āşiyān	Aşk erenleri acaba onlar mıdır? Her düğüne mesken olmadılar.
[99a]	Bir nazarda her cihānı görđiler Kimse virmedi bulardan hiç nişān	Bir bakışta her cihani görđüler. Kimse bunlardan bahsetmedi.
	Āşikārladur bular penhān şüret Cān u gönłümde yakın oldur gümān	Bunlar, gizli diye bilinirler ama meydandadırlar. Onu can ve gönlüme yakın sanma.
	Gönłüm eydür yārıla vaşl olmışam Cānum eydür ' ayniyem cānum' o cān	Sevgiliye kavuşmuşum, söyle gönłüm, söyle canım, tıpkı o can gibiyim.
	Ki dilüm söyler bu sırrı ki ħamūş Āşikāre ħalkuñ içre geh nihān	Dilim, bu sırrı sessizce söyler. Halkın içinde bazen görünür, bazen gizlidir.
490	Geh ulū görür o nūr-ı āfitāb Çeşm-i ' āmi görmedi görmez ' ayān	O parlak nuru, bazen ulu görür. Avam, gözüyle açıkça görmedi, görmez.
[99b]	Geh ħarīb olur ba' id āña gehi ' Āşık u ma' şük gehi ' ayn-ı ' ayān	Ona bazen yakın olur, bazen uzak olur. Bazen aşık, maşuk birbiri gibidir ve ortadadır.
	Zī ħacālet baña bu ' aybumıla Vaşl umarum bāķi olam cāvizān	Benim için bu ayıbım bir utanma kaynağıdır. Baki, ebedi olayım diye sevgiliye kavuşmayı umarım.
	Çünkü bildüm kendü eksüklüğümü Kendüyi virdi baña ol ħānumān	Çünkü ben, kendi eksikliğimi bildim. O ehil ve ıyal, kendini bana verdi.
	Fāni oldı fāni bāķī ħayr olub Ġayra maħv oldı bu ' ayn ol cāvizān	Fani, baki ayrılıp fani oldu. O ebediyet, bunun gibi ayrılarak, mahvoldu.

[100a] 495	Kim olur fāni ol bākī olmaya Bākī her kimi eger cān ol nişān	Kim fani olursa o baki olmaya. Eğer biri baki olursa candaki nişān, odur.
	Fāni bākīdür izāfet terk ider İtmeyen bāk'olmaya fāni hemān	Fanilikle olan ilgiyi terk eder, baki olur. Kısa bir sürede, fanilikten vazgeçmeyen baki olmasın.
	Her vücūd ehli 'adem eger 'adem Bu 'adem 'ayn-i vücūd olur cān ¹⁷⁰	Her varlık sahibi yokluk içinde yokluktaysa, bu yokluk onun için can gibi olur.
	'Ālem-i ğaybı mişāl bir görmeyen 'Ārif olmadı yalan ol kıltaban	O kaltaban, bilinmeyen alemi rüya ile görmediği için arif değildir, yanlış içindedir.
	Sandı her_mühre elinde gevher ol Gevher'olmayan ne bilerür girān	Her mühür taşıyanı, elinde mührü olanı cevher sandı. Kuyumcu olmayan o ağırlığı ne bilir.
[100b] 500	Kim ki ğavvāş oldu vahdet baħrine Sözüm ol añlar ki dür saçar zübān	Kim ki vahdet denizine daldı. O sözümü anlar ki dilinden inci saçar.
	Āşinā biġāne olmaz āşinā Pādişāha mahrem olmaz pāsuban	Bildik, tanıdık olan yabancı olmaz. O doğru kişi, padişaha mahrem olmaz.
	Her geyik kanı göbekte misk olur Misk-bār olmayısar her kārübān	Her geyik kanı göbekte miske dönüşür. Her kervan misk saçan olmaz.
	Ehl-i tevħid olmaya her da'v'idan Bilmedi meşrik odur küfr-i 'īmān	Her davası olan kişi tevhid ehli değildir. İmanın sırrı budur, şirke düşenler bunu bilemediler.
[101a] 505	Şems Huzā iy fāriġ ol sır söyleme Hāmuş olub sırrı söyle bi-zebān	Ey Şems-i Huda vazgeç, sır söyleme. Sessiz ol, sırrı dilsiz söyle.
	Hemdem oldum şöħbetinde ħazretüñ Uş saña andan getürdüm armaġan	Hazretin sohbetiyle bütünleştirdim. İşte sana ondan hediye getirdim.
	Ġāfil olma kim bu fırsat fevt olur Tiz baña irsen 'atā eldeyiken	İhmal etme ki bu fırsat bir daha ele geçmez. Bağışlanma fırsatın varken çabuk bana eriş.

¹⁷⁰ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

Ve lehu eyzan

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

	Gözüm gör ebru nisyānı ¹⁷¹ aqıdur āsumānumdan Diriltti arzı ölmüşken hayāt-ı cāvizānumdan	Gözüm gör, kaşım göğümden unutkanlık akıtır. Ölmüş arzı, ebedi hayatımla diriltti.
	Ne bilsün irmedi Cibrīl uçuben ol hezār bilbil Kimerse irmedi virmez nişān ol lā-mekānumdan	O bin bülbül, uçarak Cebrail'e eremedi, ne bilsin. Kimse ermedi, o mekansızımdan iz vermez.
[101b]	Bu ferş ol 'arş melek hayrān olubdur cerh ¹⁷² ser-gerdān Dü 'ālem hālkına hākım ben ol özge cihānumdan	Bu yeryüzü, o gök, melek, bu dünya, hayran olup durur. Benim o kendi dünyamdan iki alem halkına hükmeder.
510	Bu kavlım aña sen fi' lüm benüm fi' lüm bu hālk kavlım İder her dem olub bahzum gelür bu cism ü cānumdan	Bu dilimi, senin yaptıklarını, benim yaptıklarımı, bu yaratılmışların dilini, anla. Her zaman benden söz eder çünkü benden gelir.
	El ayakdan dimek gözden kulağdan dime sen dilden Bu kavlı fi' lī bunlaruñ benüm rüh-ı revānumdan	Sen, bu yapılanları; el, ayak, göz, kulak, dilden, deme. Bunların hepsi, benim ruhumun akışındadır.
	Hākiqat ¹⁷³ bahriyem cümle vücūd ehlini bislerven İdüb hālk maqşūdın buldı benüm devr-i zamānumdan	Hakikat deniziyim, cümle vücut sahibini beslerim. Benim zamanımdan geçerek; maksadını yaratıp, buldu.
[102a]	Ferahdur her vücūd ehli eger küfr imān zühdi fisk İner baylar çıkar yoqsul benüm devr-i zamānumdan	Eğer her varlık sahibi zühde mensub ise fiskı, imanın sırlarını biliyorsa, rahattır. Benim zamanımdan geçerek yoksullar zenginleşir, zenginler fakirleşir.
	Ne hāldur kimsene bilmez beni bu hālk görür görmez Benüml'oldı bu hālk bulmaz hayāt-ı cāvizānumdan	Bu halk beni görmek istemez, ne haldeyim, bilmek istemez. Bu halk benimle oldu, ebedi hayatı bulmaz.
515	Gelüñ ders oquñ iy tālib müderrisven ben ol maṭlūb Bilüñ bendensiz isti' dād beyān kıldum ma' ānimden ¹⁷⁴	Ey Talip! Gelin ders okuyayım, ben müderrisim, o talep edendir. Bilin; bendensiniz, manalarımla kabiliyetimi beyan ettim.
	Huzā-yı Şems benem itdüm tecellī ben baña itdüm Münezzeh olmışam fāriğ bu sevdi-i ziyānumdan	Şems-i Huda benim, ben bana göründüm. Temizlenmişim, bu zararlı sevdamdan vazgeçmişim.

¹⁷¹ “nesyān” olarak harekelenmiştir.

¹⁷² “cerh” olarak yazılmıştır.

¹⁷³ Eserde “Hayıkat” olarak yazılmış.

¹⁷⁴ “ma' ānumdan” olarak harekelenmiştir.

Dü 'âlem ol benem hāmūş bu kaçrem kıldı deryā cūş
Dü 'âlem halk-ı ğarķ bî-hūş benüm deryā-yı kânımdan

İki alemde sessiz olan benim, coş ki
bu katrem deryaya ulaşsın. İki alemde,
benim; güzel olmayan özümün
deryasında, yaratılış içinde boğul.

Ve lehu eyzan

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- [102b] Zihî deryā ben ol kaçtre görünmez harr u pāyānı
Zî gevher kim benem zāhir iderven ğavş u penhānı
- Degülem cism ü cān şanma beni sen küfr īmān şanma
Vücüd ehline ben virdüm haķīķat küfr-i īmānı
- 520 Ferāğat şāzz-ı ğamdan ben bu ümemden degülem ben
Ne keyfünem ne māhiyyet baña aña çār erkānı
- Berīyem yoğu vārından cihān nāmūs-ı 'ādından
Münezzeh cümleden benven ne cism ü cān ü cānānı
- [103a] Ne şuretü ne ğod ma' nî baña sen kılma ver ta' nî
Baña yok ta' ayyün taşşış ne eynem ben ne ğod anı
- Bugün rind ü melāmatven harābāt u selāmetven
Beķā mülkini terk itdüm beni şanma olam fānı
- Beni ol āteş-i Nemrūd atuben eyledi merdūd
Benem ol t̄ali-i mes' ud görüngül kıldı rayhānı
- 525 Bilün varlık hicābıñ ben giderdüm dost niķābın ben
Oķıdım 'ışķ kitābın oķusuñ benden o ķur'ānı
- Haķīķat sensin ol hāmūş¹⁷⁵ gider kaçtreñde deryā cūş
Dü 'âlem saña bir zerre Huzā-yı Şemsi t̄abānı
- [103b] Benem bî-zār olan küllî eger zāhir eger gizli
Ķamūsından ferāğatven ne ķul bildüm ne sulţānı
- Vücüd ekme 'adem ķandan baña ten cān dimek sen ben
Münezzeh cümleden kaçrem muħiţ deryā-yı 'ummānı
- Ne güzel deryadır, ben o deryada bir
katreyim, bu deryanın sonu görünmez,
harareti bilinmez. Özlü olan benim ki
iyice anlayarak gizlilikleri görür,
yaparım.
Cisim ve candan ibaret değilim, beni
imanın sırrıdır diye tanıma. Varlık
sahiplerine imanın sırlarını, hakikati ben
verdim.
Gamin nadir olanından el çek, ben bu
ümmetten değilim. Ne keyfinim, ne iç
yüzünüm, benim için dört erkanı anma.
- Kurtulmuşum; varından, yokundan,
cihanın adetlerinin namusundan. Ne
cisim, ne can, ne canan ben cümlesinden
kurtulmuşum.
Bana onun ne suretini ne kendini ne
manasını ver, bana ayıplanmadan bahset.
Benim için ortaya çıkma, ayırma yoktur,
ben ne zamanım ne de onun kendisiyim.
- Bugün rind ve melametiğim, harab
olmuş ve selamete ulaşmışım. Beni fani
sanma, beka mülkünü terk ettim.
Beni, Nemrud'un ateşine atarak reddetti.
O mesud doğan güzel kokuyu, ortaya
ben çıkarttım.
- Bilin, ben; varlığın perdesi, dostun
peçesi olarak giderdim. Ben aşk kitabını
okudum o da benden o Kur'ānı okuyun.
- Katrende derya, coşar gider çünkü o
sessiz hakikat sensin. Şems-i Huda, sen
aydınlıktasın, iki alem senin için parlak
bir zerredir.
- Bazı görünüp bazı gizlenen o büyük
usanmış benim. Hepsinden vazgeçerek
ne kulu bildim ne sulatnı.
- Vücüd, suçtan yokluk çıkarma, benim
için ten ve can, sen ve ben demektir. Her
şeyden temizlenmiş olan katrem, büyük
denizi çevreler.

¹⁷⁵ Eserde "hāmūş" olarak harekelenmiştir.

Ve lehu eyzan

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

	Vefā bulmazsın isterseñ bu ben ma' şūq-ı her cādan Selāmet isteyen bulmaz melāmet rind ü rüsvādan	Benim gibi kararsız sevgiliden vefa istersen, bulamazsın. Ayıplanmış, rezil olmuş bir rindden, selamet isteyen amacına ulaşamaz.
530	Ezel yoğdı ebed hayrān ben oldum ma' şūka mihmān O sākī bāde vird' içdüm bana ol hāmır-ı hāmradan	Ezelde yoklukla, ebediyen hayranlıkla ben sevgiliye konuk oldum. O içki sunan, bana kadehler dolusu şarap verdi, içtim.
[104a]	Kam'eşyā garka varmışdur bu ben bahre haqıkatde Beraber nisbeti hāşı var isteme bu deryādan	Bu benim hakikat denizimde bütün herşey suya gömüldü. Bu deryadan isteme, beraber hoş bir bağı var.
	Benem ol 'āşık-ı şādık benem ma' şūka sen lāyık Taleb kılma bülimezsın bu küfr' ol dīn-i tersādan	Sevgiliye sen layıksın bense sadık bir aşığım. Öğrenmeye çalışma, Hristiyan dininden bu sırrı öğrenemezsin.
	Şatubdur küfre imānıñ fidā kılmış durur cānın Bu deyen mescide nisbet bir oldı her çelīpādan	İmanını küfre satarak, canını feda edip durur. Putların bilinmesiyle, tanınmasıyla mescitlere yönelim, ilgi arttı.
	Eger sen 'ārif olduñsa bu gevher şārıf olduñsa Umarsın beşşe ken niçün sefer ol k̄āf-ı ' anqādan	Eğer sen arif oldunsa, bu cevherin sarrafı oldunsa, atmaca iken niçin Kaf Dağı'ndan, Anka'dan sefer umarsın.
535	Döküben bāl u per Cibrīl cevāb irmez aña biñ yıl Nişān olmaz mekān yoğdur vişālin umma bī-cādan ¹⁷⁶	Kanadımı ve kolunu dökerken, Cebrail ona bin yıl cevap vermez. Yersizcesine kavuşmayı umma, izi ve mekanı yoktur.
[104b]	Mekān terk eyle sen rü'yet ferāğat añma sen vaşlet Müyesser saña ol rü'yet gel iste bul ben a' mādan	Sen mekanı terk et, görünüşten vazgeç, kavuşmayı düşünme. Senin için o görünüş kolaydır, ben körüm, beni bul, benden iste.
	Cihānı cānı terk eyle sefer kıl ma' şūka böyle Zemīn terk eyle sen gel menzil gel öğren sır ' İsa'dan	Dünyayı, canını terk ederek sevgiliye bu şekilde sefer eyle. Bulduğun yeri terk et, gel ve İsa'dan yolun sırrını öğren.
	Huzāī rü'yeti zātı bulubdur cümle evkātı Haqıkat añ' irişmişdür bu kudret per ü bālādan	Ey Huda! Bütün vaktini zatın görünüşünü bulmak için harca. Bu hakikatin kudreti, ona kanat ve kolla ulaşmıştır.

¹⁷⁶ Eserde "bī-çādan" olarak yazılmıştır.

Anuñçün zerre nā peydā olub lā şey' gibi gerdān
Dün ü gün oldı ol hayrān vefā ma' şük her cādan

Onun için, zerre görünmez olup
değersiz bir şey gibi döner. O şaşmış,
kararsız, vefalı sevgili için gündüz,
gece olmuştu.

Ve lehu eyzan

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

540
[105a]

‘Aṭa irdi bañ'iy ‘aşık o ma' şük vaşl-ı cūdından
Vücūdum dost fenā kıldı beḳā virdi vücūdından

Ey Aşık! O sevgili beni kavuşmanın
cömertliğinden dolayı bağışladı. Dost,
vücuduma kendi vücudundan vererek
faniyi baki kıldı.

Görün ol düşmānı ra' nā ider dostlık baña her cā
Gözüm dost yüzünü nice görür her dem ḥasūdından

Görün, o güzel düşman bana her yerde
dostluk eder. Gözüm her zaman
kıskançtır, o dost yüzünü nasıl görür.

Gehī vaşlı gehī furḳat niçe bir baña bu fikret
Cihānı oda yakmışdur duḥānum al u dūdından

Bazen ayrılma, bazen kavuşma, bu
düşünce benim için ne zamana kadardır.
Tütünümü al, dumanım dünyayı ateşte
yakmıştır.

Cemālini kemālinden görün bedr'ay hilāl oldı
Mu' ayyen ay yüzü nūrın görüben urdı odından

Yüzünü kemalinden görün, Bedri ay
hilal oldu. Ay yüzü bellidir, nurunu
görerek ateşe attı.

Gürūḥdan ebr-i nīsānı akar bu bağrumuñ ḳānı
Ḳarārı lālezār oldı 'aṭā gözüm cümūdından

Bu bağrımın kanı Nisan bulutu gibi
bölük bölük akar. Gözümün
donukluğunun bağışlanmasının sonucu
lale bahçesi oldu.

[105b]
545

Gözüm yüzün görür bakmaz gönül dost gayruña aḳmaz
Cānum yüzün sürer ma' şük eşigine sücūdından

Gözüm yüzünü görür bakmaz, gönlüm
sana dosttur, ayırısına gitmez. Canım
secde ederek yüzünü sevgili eşigine
sürer.

Baş ayak açuben her dem irişdi yāre ol maḥrem
Olub fāriḡ gönül herḡiz ziyān añmadı sūdından

O mahrem, baş ayak açarak her zaman
sevgiliye ulaştı. Gönül vazgeçti ama
asla sevdasından geleni zarardan
saymadı.

Ben'ol ma' şūḳı hedcānı¹⁷⁷ udıbdur rind-i tersāyı
Göründi bī-niḳāb ma' şūḳ ḥicābınuñ sūdūdından

Beni, o sakın tavırlı sevgiliyi ve
Hristiyan rindini kendine bağlayarak,
sevgili örtüsünün eşiginde peçesiz
göründü.

¹⁷⁷ Eserde “hedcāyı” olarak yazılmıştır.

- Ḥuzā-yı Şemse'd-dīn cānı bulub gördi o canānı
Ciger düter koḥu tıydı o dost k̄ānūn-ı 'ūdından
- [106a] Ḥamūş oldı fidā kıldı rızā-yı ma' şūķı buldı
Bu cānı ḥūş 'atā kıldı o ma' şūķ vaşl-ı cūdından
- Şemseddin Huda, canı bulup o cananı
gördü. O dost, udun yanık sesini duydu.
- Sessiz oldu, feda etti, sevgilinin rızasını
kazandı. Kavuşmadan gelen cömertlikle
bu canı güzelce bağışladı.

Ve lehu eyzan

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 550 Diñüz her dertlüler gelsün ḥakīmem ben tımar itdüm
İçürdi şerbeti bākī bu ḥalk mest ü ḥumār¹⁷⁸ itdüm
- Benem bī-'ārına Mūsī çalarven 'ışkla nākusı
Muḥālif ben muvāfiḳven kāmū aḡyār-ı yār itdüm
- Benem fāsıḳ şüret zāhid bil ol 'abdī benem ma' būd
Benem ol mürşid-i rāşid dü 'ālem yoḡı vār itdüm
- Sa' ādet bul benem kimyā nişānum yoḡ benem hürce
Ḳo disün ḥalk baña tersā humāyı ben şikār itdüm
- [106b] Baña degdi cihān ḥükmi taşarruf eylerem maḥrem
O ma' şūķ bī-niḳāb yüzün benem gör āşikār itdüm
- 555 Dü 'ālem milkinge muṭlāk benem ḥākim bilün el-ḥaḳḳ
Şüret ma' nā ḥarābam ben bu ḥālī iḥtiyār itdüm
- Yüri iy zāhidi ma' zür benem ol fāsıḳ-ı meşhür
Bu zühd fişḳ küfri islāmı kāmū işka nişār itdüm
- Bu ins ü cin melek maḥküm Süleymānlık idem dün gün
Vişālün çeşme-i ḥayvān irişdüm Ḥızır'ı var itdüm
- [107a] Ben itdüm tebdīl-i aḥlāk i dost gel ḥālūme bir bak
Benem maḥlūḳ bil ol ḥallāk ḥaḳıḳat nūr u nār itdüm
- Ben bilirim, yaralara ben bakarım,
hastalara söyleyin gelsinler. Bu halk
bana bakiyi veren şerbeti içirdi, sarhoş
oldum ve kendimden geçtim.
- Ben utanmazcasına aşk çanını çalan
Musayım. Ben, hem uygun olan hem
de olmayanım, herkesi yardan ayrı
tuttum.
- O kulu zahid bil, görünüşte fasık olan
benim, kendisine ibadet edilen benim.
Ben o akıllı mürşidim, iki alemde,
yoḡu var ederim.
- Ben; ruhunu, hürce maddiyattan
maneviyata geçirenim, mutlu ol. Bırak,
halk bana Hristiyan desin, Hüma
Kuşu'nu ben avladım.
- Bana dünyanın hükmü değdi,
mahremime sahib olurum. O peçesi
olmayan maşuḡun yüzünü, ben ortaya
çıkarttım.
- Doğrusunu bilin ki ben, iki alemde
onun mülküne mutlak hakim olanım.
Görünüşümün manası
yıkılmışlığımdır, bu hali ben, seçdim.
- Ey Özürlü Zahid! Yürü, o yoldan
sapmışlığıyla meşhur olan benim. Bu;
doğru yolu, yanlış yolu, islâmın
sırlarını aşkın bütününe ben septim.
- Bu insanlar, cinler, melekler
mahkumdur, ben gündüz-gece
Süleymanlık ederim. Kavuşmanın
hayat suyuna eriştim, Hızır'ı var ettim.
- Ey Dost! Gel bir halime bak ki ben
ahlakımı değiştirdim. Ben o
yaratılmışım, o hakiki yaratıcıdır, nuru
ateşe çevirdim.

¹⁷⁸ Eserde "ḥamār" olarak harekelenmiştir.

	Bugün devr-i zamānam ben nihān halka ‘ayānam ben Dü ‘ālem nār-ı Nemrüd mı görüñ ben gül-‘izār itdüm	Bugün ben zamanın içinde gizliyim ama halk içinde görünürüm, ortadayım. İki alemde görün ki Nemrud’un ateşi mi? Ben o ateşi gül yanağa çevirdim.
560	Benem Şems ‘āşık-ı şādık o ma‘şük vaşlına lāyık Benüm zerremdür ol hürşid bu halkı bî-‘arār itdüm	Ben, o sevgiliyle kavuşmaya layık, sadık aşık olan Şems’im. O güneş benim zerremdir, bu halkı kararsızlığa sevk ettim.
	Hamüş ol sensin evvel bildüñ haқиkat mecāz olduñ Benem ol şüret ü ma‘nā cihānda hür-zār itdüm	O sessiz sensin, hakikati bildin, yok oldun. O görünüşün manası benim, güneşlik ettim.

Ve lehu eyzan

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fa‘ülün

	Benem ma‘nā şüret geldüm ‘ademden Yüzüm kaldurmazam toprak kıdemden	Görünüşün manası benim, hiçlikten geldim. Yüzümü toprak seviyesinden yukarı kaldırmam.
[107b]	Ezelden tā ebed her ‘āmi hāşı Haқиkat cümle ben yazdum kalemdeñ	Ben, ezelden ebede kadar her avam ve havasın bütün hakikatını kalemle yazdım.
	Baña lütf itdi çok çok kahr-ı ma‘şük Şafā buldum vefā cevri-i sitemden	Sevgilinin üzüntüsü, benim için iyiliklere sebep oldu. İlerlememe engel olan bütün haksızlıklar, bende mutluluk ve vefa hissi uyandırdı.
565	Harābāt içre üş mi‘rāc iderden Baña virdi ebed dost cām-ı cemden	Ebedi dost; bana Cem’in kadehinden verdi. Bu; o anda bana, yıkıntılar içerisinden göğe yükselir gibi olmak, hissi verdi.
	Görüben dost yüzün çekdüm oldum ¹⁷⁹ Dü ‘ālemden gönül bāğ-ı ademden	Gönül; iki alemde, yokluk bağında, dostun yüzünü görerek olmak mertebesine ulaştı.
[108a]	Benem merfū‘ dilüm kudret kelāmın İşit söyler o dost lütf-ı keremden	Dilinden kudret kelamı kaldırılmış olan benim. İşit ki o dost, iyiliğin güzelliğinden söz eder.
	Vücūd añma ‘adem lā şey’ dinen ben Ferāğatven o semden ben bu umdan	Ben derim ki yokluğun pek değersiz bir şey olduğunu düşünme. Sen o hissenden vazgeç, ben de bu emellerimden vazgeçeyim.

¹⁷⁹ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

	Ġidā' oldı baña mevt-i hayāt bir Berī oldum bilüñ ben şāzz u ğamdan	Hayatın ölümü bana bir gıda oldu. Ben kural dışılık ve kederi geride bıraktım, bilin.
570	Anuñçün olmuşam rüsvā melāmet Ĥuzā-yı Şems ben ol ehl-i ħarāmdan	Ben Şems-i Huda'yım, o haram ehliendir. Ben, bu yüzden rezil ve ayıplanan olmuşum.
	Beni sen bil olam meşhūr Mansūr Dü 'ālem ben çalan taylu 'alemden	Beni; sen bil, meşhur Mansur olayım. Ben iki alemden çıkayım, farklı alemlere uçayım.

Ve lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

[108b]	'Ārif oldum bir 'aceb deryāya ben 'Āşıkam ol ma'şūkı hercāya ben	Ben, bir acaib deryayı bilir oldum. Ben o kararsız sevgiliye aşığım.
	Halka merdūd kendünüñ maqbūliyam Yürürem düşdüm 'aceb sevdāya ben	Halkın reddettiği ama kendinin kabul ettiği kişiyim. Ben o acaib sevdaya düştüm, yürürüm.
	Leylī Mecnūn itd'işimdür āh u vey Vaşl olamı iy 'aceb leylāya ben	Bundan sonra ah ve vaylar benim işimdir çünkü Leyla beni Mecnun etti. Acaba ben Leyla'ya kavuşabilir miyim?
575	Gösterüb yüzün melāmet eyledi Ūş yürüren şu dīnde şeydāya ben	Yüzünü gösterip ayıpladı. İşte, ben şu dinde, divanece yürürüm.
[109a]	Gözlerüm yaş yirine kanlar döker Zulm-i hicrinde idem bed-rāya ben	Gözlerim, yaş yerine kan döker. Ben ayrılığının zulmünü kötü düşüncelerle dile getireyim.
	Küfr īmānum ruy-ı zülfi şubḥ-ı şām İhtiyār virdüm rızā tersāya ben	Şam sabahı, zülfünün görüntüsünde imanımın örtüsüdür. Ben, Hıristiyan'ı seçtim, ona izin verdim.
	Baña bī-dīn dir bu halk anuñçün Gördi geldüm cümle halk rüsvāya ben	Onun için bu halk bana dinsiz der. Geldim, benim rezilliğimi cümle halk gördü.
	Böyle şüret gördi ma' nā görmedi Terk idüb geldüm i dost tenhāya ben	Bu şekilde görünüşü gördü ama manayı bilemedi. Ey Dost! Ben, terk edip o ıssıza geldim.

- 580 Bî-nişân oldı Huzâyı seyr ider İzsiz oldu Huda'yı seyreder. Ben
Vâşılâm Şems lâ-mekân ' anķāya ben Şems'im, mekansız Anka'ya
kavuştum.
- [109b] Altun aldum ķalb idüb buldum şafā Altına ehemmiyet verdim, aldım, safa
Bil hāķıķat irdüm ol kimyāya ben buldum. Hakikati bil ki ben, o kimyaya
ulaştım.

Ve lehu¹⁸⁰

- Olmışam mest ü ' ışķ hāyrānı Ben, o yaradanın şarabını içip, aşk
İçüb ben ol şarābı sübhānı hayranı, sarhoş olmuşum.
- Ķanda vardum diyem saña ben işit Sana ben söyleyeyim nereye
İrişüb görmişem o divānı vardıģımı, sen işit. O divanı, erişip
görmüşüm.
- İrişüb hāzretine dizāruñ O rahim ve rahmanı, hazretin yüzüne
Görmüşem ol rahim ü rahmānı erişip görmüşüm.
- 585 Lā-mekān menzilinı ser-tā-ser Onun; izsiz, mekansız yolunu baştan
[110a] Bî-nişān itdüm anı seyrānı başa seyran ettim.
- Ķatrem irdi çün ol muħıte bugün Çünkü bugün katrem o yere erdi sanki
Ķarķ ' ayn oldı baħr-i ' ummānı büyük bir denizde battı.
- Bende yokdur nişān ki sen göresin Bende iz yoktur ki sen göresin. İşte
Bulmuşam gevher işde burhānı cevheri, delili bulmuşum.
- Oķuyam bülbülüm hezār dastān Bülbülüm, destan okuyayım. O gül
İrişüb gördüm ol gülistānı bahçesine erişip, gördüm.
- Ben ķadīmi pīri cüvān¹⁸¹ kıldı Aşk hayat suyunu, içtiğimden beri bu
İçüben ' ışķ āb-ı hāyvānı su, benim gibi bir yaşlıyı genç kıldı.
- [110b] Eylemişdüm vücūdı zerre zelīl Vücudu; zerre, hor görülen,
590 Gör Huzā kıldı Şemsi tabānı eylemiştim. Huda; güneşi parlak
yaptı, gör.
' Āşıķam şanma ' alen hürem Sanma ki ben hem aşıģım hem de
Baña irdi o ķuvvet-i revhānı hürüm. Bana; gönüle ferahlık veren o
kuvvet, ulaştı.

¹⁸⁰ Bu başlık altında bulunan şiirin vezni tespit edilememiştir.

¹⁸¹ "Eserde " cüvān" olarak harekelenmiştir.

Ve lehu

Mefā'îlün Mefā'îlün Fa'ülün

	Bilürem pes kamū sen bāki fāni Anuñçün dutdı hüsnuñ dü-ciḥāni	Öyle ise seni, herkesi baki, fani olarak bilirim. Onun için güzelliğin iki cihanı sardı.
	Şular kim 'ışkıla yoldaş olurlar Yiter 'ışk aña nitsün ḥānümāni	Şunlar kimdir, aşkla yoldaş olurlar. Ona aşk yeter, evi ne yapsın.
[111a]	Bilūñ 'āşık olan ma'şūk yolında Uyumaz gözlerinūñ pās-bāni ¹⁸²	Maşuk yolunda aşık olanı, bilin ki onun gözlerinin bekçisi uyumaz.
595	Dilirseñ ma'şūka hemdem olasın Gider 'izzūñ biraḳ nām u nişāni	Maşukla dost olmayı istiyorsan olursun ama bu yolda kıymetin, yüceliğin, ismin ve nişanın kaybolur.
	Çü vahdet geldi keşret giydi şeksüz Götürdüm ben aradan tercümāni	Vahdet gibi geldi, şüphesiz bir şekilde kesreti giydi. Ben aradan, açıklayıcıyı çıkardım.
	Gedā şüretde sultān-ı ciḥānum Baña inan gider şekki gümāni	Köle gibi görünen cihan sultanıyım. Bana inan, şüphen ve zanların gider.
	Süleymānam ol ins ü cinne ḥākim Helālümdür o Belḳıs u zamāni	O; insanlara, cinlere hakim olan Süleyman'ım. Belkıs ve zamanı helalimdir.
[111b]	'Aceb ḳulam beni sevdi o sultān Gözümle dost yüzün gördüm 'ayāni	Ben acaib bir kulum, o sultan beni sevdi. Gözümle dost yüzünü apaçık bir şekilde gördüm.
600	Ḥuzā-yı Şemseddin ma'şūka ma'şūk Olupdur aşikāre ol nihāni	Şemseddin Huda, o sırları ortaya dökerek sevgiliye, sevgili olmuştur.
	Eger sen 'āşıkısañ ma'şūkuñ bul Ḳo ferdāyi bugün bil bunı anı	Eğer sen aşıkısan sevdiğini bul. Yarını bırak, bunu, onu bugün bul.

¹⁸² Eserde "bās-bāni" olarak yazılmıştır.

Ve lehu eyzān

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

	Oldum görüñüz iş bu cihān içre selāmet Ma' şūka beni ' ışkıla kıldı melāmet ¹⁸³	Bu cihan içinde korku ve endişeden uzak oldum, görünüz. Beni aşkla, sevgiliye karşı utangaç kıldı.
[112a]	Ma' şūk yüzidür kıble baña cān u gönüldür Uydum görelî yüzün aña itdi imāmet	Sevgilinin yüzü bana kıbledir, gönüldendir, candandır. Yüzünü gördüğümden beri onu imam edip, ona uydum.
605	' Işkıla gönül milkini kendünün idindi Mesken idiben cānumuzı kıldı iķāmet	Gönül mülkünü, aşkla kendine mülk edindi. Onu kendine yer edinip canımızı, orada ikamet ettirdi.
	Şah kanda ola ma' mūr olur taht-ı münevver Desrāsı harāb oldu görüñ zihi sa' ādet	Şahın; aydın, yüce tahtı nerede imar edilir. Görün; malları harap oldu, bu ne mutluluktur.
	Şāh sohbetini görmeyenün ' ömri ' abesdür Soñra bilicek garķ id'anı şekk ü nedāmet	Şah sohbetine katılmayanın ömrü, boşuna geçmiştir. O; sonra şüphe ve pişmanlığını, boğmayı bilecek.
[112b]	Her kim ki bu ' ışk lezzetini datmaz olursa ' Ālemde bilüñ evvel durur ehl-i şekāvet	Bilin; her kim ki bu aşk lezzetini tatmazsa o, alemdeki bahtı karaların öne çıkanlarındandır.
	Her kim ki bu ' ışk' esrügini dutmaya ma' zūr Ĥor olubeni merd ü cihān bula ihānet	Her kim bu aşkın sarhoşluğuna girmemek için özür beyan ederse, o kişi, cihanda hor görülüp ihanet bulsun.
610	Kim gördiyise ma' şūkanuñ yüzini bunda Bil zāhir ola ol kişiye dürlü ' alāmet	Bunda, sevgilinin yüzünü gören kişide türlü izler görülür, bil.
	Şems vāşıl olub ma' şūkaya āb-ı hayātı La' linde içib olmyasu aña kıyāmet	Şems sevgiliye kavuşup hayat suyunu dudağıyla içmiştir, onun için kıyamet olmasın.
	Sen isteriseñ bizimile yoldaş olasın Terk it bilüñi ' aklıñu ķo bunda emānet	Sen istersen bizimle yoldaş ol, bildiğini terk et, aklını buna emanet et.

¹⁸³ Bu mısra kalıba uymamaktadır.

Şems Fermāyed

Mefā'ülün Mefā'ülün Fa'ülün

- [113a] Bugün seyr itmişemdür lā-mekānı Bugün, mekansızlığı terk ettim. O
Yüze yüz görmişem ol bī-nişānı nişansızla, yüz yüze geldim.
- Hiçāb-ı perdesin gördüm götürdi Perdenin örtüsünü gördüm, götürdü.
Yağın oldu yüzi şekki gümānı Şüphe ve zana, yüzü yakın oldu.
- 615 Bu vīrān içre gizlendi şāh¹⁸⁴ Şah, bu virane içinde gizlendi. Gizli
Harābāta kōdı genc-i nihānı hazineyi, harap yere koydu.
- Şūrette gerçi ben hicrānın oldum Bu durumun görünen gerçeği, ayrılanı
Benem ma' nāda vaşl-ı cāvizānı ben oldum. Ben manada, ebedi
kavuşanım.
- Benüm hüznümü guşsa şandı bu halk Bu halk benim hüznümü, gam sandı.
Anuñ guşşāsı ' ayn-ı şāzumānı Onun hüznü tıpkı sevinç gibidir.
- Olam ' ışkıla hasret aña yekdür Ona; aşk ile hasret olmak, binlerce
Hezār ' ışksuz vişāli cāvizānı aşksızın birbirine ebediyen
kavuşmasından daha iyidir.
- Murād idindi Mūsī dīdārānı Musa, o yüzleri murat edindi. Onun
Cevāb anın añ'irdi len terānī cevabı ona ulaştı, sen beni
görmeyeceksin.
- 620 Çu benden gitdi benlik maḥva vardı Çünkü benden benlik gitti, mahvoldu.
Nire baḫdumısa ben gördüm anı Ben nereye bakdımsa onu gördüm.
- Diseñ rü 'yet muḥāldür saña bunda Bunu görmek, senin için mümkün
Baña kıl gel berū sen imtiḫānı değildir, desem. Sen geri gel ve beni
imtiḫan et.
- [113b] Baña tuḫfe gerek didi o ma' şūḫ O sevgili; bana hediye gerek, dedi. Bu
Bu kemter cānı virdüm armağānı aşığılanmış canı hediye verdim.
- O vaḫdet¹⁸⁵ burcına çün çoğdı gördüm Çünkü ben, o birlik burcunda çoktu
Cemāl-i Şemsi bu zerrem ' ayānı vardım ve gördüm. Şems'in yüzünü bu
zerre gibi açıkça gördüm.
- İriş vaşla nigāri bunda gör sen Sen kavuş ve bunda, sevgiliyi gör.
Ya bunda bāri gör anı gör anı Bunda Allah'ı gör, onu gör, onu.

¹⁸⁴ Bu mısra kalıba uymamaktadır.¹⁸⁵ Eserde "vaḫted" olarak yazılmış.

Ve lehu eyzan

Mefā'îlün Mefā'îlün Fa'ülün

625	Bilũn siz ben helāl itdüm harāmı O ma'şuk rūy-ı zülfi şubh-ı şāhı	Siz bilin; ben o maşuka, şah sabahında, zülfünün yüzünü, haram olanları, helal ettim.
	Benüm küfrüm imānumdur haқиkat Hālüm bilmez o haşlar oldı 'āmi	Benim imanımın sırrı hakikattir. O havasa tabi olanlar, avam tabakasından oldular, halimi bilmezler.
[114a]	Ne bilsün geçmeyenler in ü andan Olur benlik o bedr' ayuñ gamāmı Cemāl-i hürşidi görmez o haffaş Çu bilmez nice görsün ol zulāmı	Bu ve şundan geçmeyenler, ne bilsin. O Bedri ayın bulutu benlik, olur. O gece kuşu, güneşinin cemalini göremez. Çünkü bilemez, o, karanlıkta nasıl görsün?
	Firāk olur cihān içre serencām Vişāli hicridür dāim müdāmı	Dünyada, bu işin sonu ayrılık olur. Sürekli şarap içenin kavuşması daima ayrılıktır.
630	Bu derde bil nihāyet isteyenler Bidāyet ehlidür olmaz tamāmı	Bu derdin sonlanmasını isteyenler başlangıç ehlidir, onlar bisin ki bunun sonu gelmez.
	Ço añma maқşuduñ sen merd-i 'ālem Murāduñdur ço terk it dāne dāmı	Sen alemin yiğidisin, bırak maksadını anma. Kurşunu, tuzağı bırakmak, senin isteğindir.
[114b]	Baña hükme eylesün cerh-i gerdān ¹⁸⁶ İşin ma'kūs'ider ol buhte hāmı	Bu dünya bana hükmetmesin. O; oyunda yutulmuş, olgunlaşmamış kişi, işini tersine çevirir.
	Ezel yoğdı ebed bu cümle mevcüd Beni mest itdi sulţān virdi cānı	Ezelde yokdu, bu cümle ebediyen mevcuttur. Sultan bu canı verdi, beni sarhoş etti.
	Huzā-yı Şemse'd-dīn birdür ik'olmaz Tecellī itdi dü 'ālem feyz-i 'āmi	Şemseddin Huda birdir, iki olmaz. İki alemde; senenin, bolluğu bereketi ortaya çıktı, göründü.

¹⁸⁶“cerh-i gerdün” olarak harekelenmiştir.

635 Berāber nisbet oldı her vücūda Her vücuda birlikte ölçü oldu. Şah ve
Başar toprak yüzün şāhı ğulāmı köle yüzünü toprağa sürer.

Temmet

SONUÇ

15. yüzyılda yaşamış olan Bayramiyye şeyhlerinden Şeyh Muhyiddin Akbıyık'ın, Hikayat-ı Nay adlı mesnevisi ve Divan'ı üzerine yapmış olduğumuz bu çalışmamızda şu sonuçlara vardık:

1. Eserler, Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş döneminin ürünleri olduğu için bu iki dönemin gerek dil gerekse muhteva özelliklerini barındırmaktadır.
2. Eserlerde en çok kullanılan bahirler Remel ve Hezec bahirleridir. Eserler içerisinde aruz kusurlarına sıklıkla rastlanılmaktadır.
3. Hikayat-ı Nay adlı mesnevinin, Hacı Baktaş-ı Veli'nin Makalat'ından hareketle yazılmış olması ihtimaline binaen yapmış olduğumuz incelememizde Makalat'ta; şeriat, tarikat, marifet, hakikat adı verilen dört makamın ve bu makamlara ulaşma yollarının Hikayat-ı Nay adlı eserde işlendiği kanaatine vardık.
4. Hem Hikayat-ı Nay hem de Divan içerisindeki mesneviler dini-tasavvufi mesnevilerdir ayrıca Divan içerisindeki şiirlerde de ilahi aşk işlenmiştir.
5. Müellifin hayatı hakkında muhtelif eserlerde bilgi bulmamıza rağmen Hikayat-ı Nay adlı mesnevisi ve Divan'ı hakkında geniş bilgiye sahip değiliz. Bu bağlamda elde bulunan tek nüsha Türk Dil Kurumu tarafından muhafaza edilmektedir. İncelememizde bu nüsha dikkate alınmıştır.
6. Şeyh Muhyiddin Akbıyık, Bayramiyye tarikatının Himmetiyye koluna mensup olup eserleri, bu tarikatın tasavvufi görüşleri çerçevesinde şekillenmiştir.
7. Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı ve Hikayat-ı Nay adlı eserlerde ağır basan tema, aşk ve hakiki aşka ulaşma yollarıdır.
8. Beşinci Bölümde; eserlerin transkripsiyonlu şekli verilirken metinleri daha anlaşılır kılabilmek için Türkiye Türkçesine aktarılmış şekline de yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

Abdulhalim Mahmud, *İmam Gazali El-Munkizü Mine'd Dalal Şerhi ve Tasavvufi İncelemeler*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1990.

Abdulkerim Kuşeyri (Haz. Süleyman Uludağ), *Kuşeyri Risalesi*, (6. Baskı), Dergah Yayınları, İstanbul 2012.

Aydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marifet Yayınları, İstanbul 1990.

Bilginer, H.Ali, *Tasavvuf ve İhlas*, Gonca Yayınevi, İstanbul 2000.

Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri I-III*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, (15. Baskı), Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1998.

Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 2009.

Diyaret İşleri Başkanlığı, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara 2010.

Ece, Selami, *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri*, (1.Baskı), Fenomen Yayınları, Erzurum 2007.

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatler*, Marifet Yayınları, İstanbul 1990.

Ercilasun, Ahmet Bican, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Melamilik ve Melamiler*, Devlet Matbaası, İstanbul 1931.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Tasavvuf*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2010.

Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979.

İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul 2008.

İsmail Belig Efendi, *Güldeste-i Riyaz-ı İrfan ve Vefeyat-ı Danişveran-ı Nadiredan*, Hüdavendigâr Matbaası, Bursa 1287.

Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2008.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Tekke Şiiri Antolojisi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1968.

Mecdi Mehmed Efendi, (Haz. Abdulkadir Özcan), *Şakayık-ı Numaniyye ve Zeyilleri*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.

Mehmed Şemseddin Efendi, *Yadigar-ı Şemsi*, Bursa Vilayet Matbaası, Bursa 1332.

Öztuna, Yılmaz, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

Sarı Abdullah Efendi, *Semeratü'l-Fuad*, Neşriyat Yurdu, 1967.

Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmani yahud Tezkire-i Meşahir-i Osmaniyye*, Sebil Yayınevi, İstanbul 1997.

Şentürk, Ahmet Atilla, Kartal, Ahmet, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2010.

Timurtaş, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005

Türk Dil Kurumu, *Yazım Kılavuzu*, TDK Yayınları, Ankara 2012.

Türk Dil Kurumu, *Tarama Sözlüğü*, Cilt I-VIII, TDK Yayınları, Ankara 2009.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

Yeğin, Abdullah, Badıllı, Abdulkadir ve Çalım, İlham, *Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat*, Sebat Yayınları, İstanbul 2006.

Yılmaz, Hasan Kamil, *Aziz Mahmud Hüdayi ve Celvetiyye Tarikati*, Erkam Yayınları, İstanbul 1999.

Yılmaz, Hasan Kamil, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Yayınları, İstanbul 2012.

EKLER**Ek 1. Şeyh Muhyiddin Akbıyık Türbesi (Bursa) Fotoğrafları****Ek 1.1. Türbe Girişi**

Ek 1.2. Türbenin İçinden Bir Kesit

Ek 2. Akbıyık Camii (Bursa) Fotoğrafları

Ek 3. Hacı Bayram-ı Veli'nin Doğduğu Evin Görünümü

Ek 3.1. Hacı Bayram-ı Veli Camii (Ankara) Fotoğrafları

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Adı Soyadı Ömür ERBAY

Doğum Yeri ve Tarihi Bayburt, 1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri

İş Deneyimi

Stajlar

Projeler

Çalıştığı Kurumlar Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim
Fakültesi- Bayburt Aydıntepe Çok Programlı
Lisesi

İletişim

E-Posta Adresi oerbay@atauni.edu.tr

Tarih 15.04.2013